

1951

η φύση

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ

ΤΕΥΧΟΣ 154

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ - ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2016

η φύση

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ

ΤΕΥΧΟΣ 154

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ - ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2016

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ
ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ

Νίκης 20, 105 57 Αθήνα
Τηλ.: 210-3224944, 210-3314563, FAX: 210-3225285
E-mail: info@eepf.gr - Ιστοθέση: www.eepf.gr

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Πρόεδρος: **Νίκος Πέτρου**
Αντιπρόεδρος: **Σταμάτης Σκαμπαρδώνης**
Γεν. Γραμματέας: **Γιώργος Πολίτης**
Αναπλ. Γεν. Γραμματέας: **Αλέξια Νικηφοράκη**
Ταμίας: **Σπύρος Μπισακούλης**
Έφορος Εκδηλώσεων: **Ντόναλντ Μάθιους**
Μέλη: **Κυριάκος Γεωργίου, Σοφία Καινούργιου,**
Χρήστος Κατσαρός, Σμαράγδα Αδαμαντιάδου
Επίτιμος πρόεδρος: **Γιώργος Σφήκας**

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Σμαράγδα Αδαμαντιάδου, Χρήστος Κατσαρός,
Ντόναλντ Μάθιους, Νίκος Πέτρου,
Γιώργος Πολίτης, Σταμάτης Σκαμπαρδώνης,
Μαρία Ρουσομουστακάκη.

Εκδότης - Υπεύθυνος ύλης
Σταμάτης Σκαμπαρδώνης, Νίκης 20, 105 57 Αθήνα

Τα ευνοήγγραφα άρθρα αντιπροσωπεύουν
τις απόψεις των συγγραφέων
και όχι αναγκαστικά της Εταιρίας.

Επιμέλεια έκδοσης: **Σταμάτης Σκαμπαρδώνης**

Σελιδοποίηση - επιμέλεια εκτύπωσης
Άρης Βιδάλης

Τυπογραφείο: **ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ Α.Ε.**

Τιμή Τεύχους 4 ΕΥΡΩ
Στα μέλη διανέμεται δωρεάν.

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ:
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ
Νίκης 20, 105 57 Αθήνα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Το ρέμα της Πικροδάφνης εκπέμπει SOS ..... Σ. Σκαμπαρδώνης	3
Κυνήγι	6
Το κυνήγι στην Ελλάδα	6
Προτάσεις της ΕΕΠΦ για το κυνήγι ..... Γ. Χανδρινός, Μ. Γκλέτσος	13
Το Ταξίδι είναι Ζωή, αλλά κάποιος θέλουν να το σταματήσουν!	17
Μ. Κορμπέτη	17
Η πρώτη έκθεση για την κατάσταση της παγκόσμιας κλωρίδας	21
Ν. Πέτρου	21
Διεθνές εμπόριο ορχοειδών	29
Ν. Πέτρου	29
Λίμνη Κάρλα: το χρονικό μιας οικολογικής καταστροφής	33
Κ. Ντεμίρη	33
Ο Κρητικός Αίγαγρος, τα γαριδάκια και η λαθροθηρία	35
Λ. Βασβάνη	35
Διαδραστικό «ταξίδι στον Αξίο»	37
Μ. Γκλέτσος	37
Υλικό περιβαλλοντικής εκπαίδευσης για τα αιωνόβια δέντρα	38
Κ. Στάρα, Δ. Βώκου	38
Πάννης Στυλιδής ... Γ. Σφήκας, Δ. Παπανδρόπουλος	39
Luc Hoffmann	40
Γ. Κατσαδωράκης	40
Νέα της ελληνικής κλωρίδας	42
Γ. Σφήκας	42
Γενική Συνέλευση FEE	44
Ν. Πέτρου	44
Βιβλιοπωλείο της ΕΕΠΦ	46
«For Open Forests»	47
Χ. Γεωργιάδης	47
Πρόγραμμα «ICON»	48
Ν. Πέτρου, Χ. Γεωργιάδης	48
«Life Natura THEMIS»	49
Χ. Γεωργιάδης	49
«Γαλάζια Σημαία»	50
Δ.Ν. Βουρδουμπά	50
«Green Key»	51
Γ. Κουγιώνη	51
«Μαθαίνω για τα Δάση»	52
Σ. Καινούργιου	52
»	53
Δ. Γκότζος	53
»	57
Β. McGonigal	57
«Πράσινες Γωνιές»	58
Σ. Βυζανιάρης	58
«Νέοι Δημοσιογράφοι»	59
Κ. Ντίνου	59
Διόλκος - Διώρυγα της Κορίνθου - Ίσθμια	60
Ε. Βρατσάνου	60
Πρόγραμμα Εκδρομών - Ομιλιών	62
Εγγραφές μελών - Δωρεές	63

Εξώφυλλο: Τοπίο στην κοίτη του ρέματος της
Πικροδάφνης (φωτ. Μαργαρίτα Αγιασματζή).

Η Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης έχει ως αποστολή της να ενημερώνει και να ευαισθητοποιεί τόσο τους Έλληνες, όσο και αυτούς που αγαπούν την Ελλάδα, για τη φυσική κληρονομιά της χώρας μας και να δραστηριοποιείται για την προστασία της.

Ευχαριστούμε θερμά το **Ίδρυμα Μποδοσάκη**
για την ευγενή δωρεά του προς την Εταιρία μας,
που συμβάλλει στην έκδοση του περιοδικού «Η Φύση».

Το ρέμα της Πικροδάφνης εκπέμπει SOS

Με την υπ' αριθ. 279/2016 απόφαση εγκρίθηκε από την Περιφέρεια Αττικής στις 30.08.2016 η Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ) του έργου «Ανάπλαση του ρέματος της Πικροδάφνης από την Λεωφόρο Βουλιαγμένης έως την εκβολή του». Οι οργανώσεις **ANIMA, Αρχέλων, ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ Περιβάλλοντος και Πολιτισμού, Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης** και **Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία** είχαν καταθέσει ήδη από τον Σεπτέμβριο του 2015 τις τεκμηριωμένες αντιρρήσεις τους επί της παραπάνω μελέτης, η οποία εκπονήθηκε για λογαριασμό της Περιφέρειας Αττικής.

Πρόκειται για ένα από τα ελάχιστα αστικά ρέματα της Αττικής που έχουν διατηρηθεί στο μεγαλύτερο μήκος τους σχεδόν σε φυσική κατάσταση, και το οποίο φιλοξενεί πολύ σημαντική πανίδα και κυρίως ορνιθοπανίδα. Όπως αναφέρει και ο Μαρτίνος Γκαίτλιχ στο εισαγωγικό της πολύ σημαντικής έκδοσης της ΕΕΠΦ και του Δήμου Αγίου Δημητρίου «Ανακαλύπτοντας την Πικροδάφνη», «παρά την υποβάθμιση που έχει υποστεί στο παρελθόν, είναι το μοναδικό ποτάμι εντός του αστικού ιστού της Αθήνας που ρέει, από τις πηγές μέχρι την εκβολή του, χωρίς εγκιβωτισμούς και επικαλύψεις». Είχε επισημανθεί τότε από τις οργανώσεις ότι «η ΜΠΕ αφορά στην εκτέλεση έργων διευθέτησης του ρέματος Πικροδάφνης από τη Λεωφ. Βουλιαγμένης έως την εκβολή και όχι στην ανάπλαση του». Συγκεκριμένα, ενώ ο τίτλος της μελέτης είναι «Ανάπλαση Ρέματος Πικροδάφνης» (από στο ιστορικό της μελέτης αναφέρεται ότι τα έργα ανάπλασης δεν θα υλοποιηθούν και ότι η εν λόγω μελέτη έχει ως στόχο μόνο την έγκριση των περιβαλλοντικών όρων για τα έργα διευθέτησης του ρέματος).

Το υπόμνημα των 5 οργανώσεων ανέφερε συγκεκριμένα ότι: «Τα έργα διευθέτησης της κοίτης που προκρίνονται από τη ΜΠΕ είναι περίπου 150, για ένα μήκος κοίτης 4,8 χιλιομέτρων. Δηλαδή, κατά μέσο όρο, ένα έργο ανά 32 μέτρα (χωρίς να υπολογίζονται τα επίσης πολλά έργα στους παραποτάμους/ρέματα συμβολής). Πρόκειται λοιπόν για έναν υπερβολικά μεγάλο αριθμό έργων, που περιλαμβάνουν κυρίως **συρματοκιβώτια (σαραζανέτ) και τοίχους από σκυρόδεμα**. Εάν δούμε προσεκτικά το μήκος των έργων και τις μεταξύ των έργων αποστάσεις, είναι σαφές ότι τα περισσότερα εξ αυτών είναι εφραπτόμενα ή σχεδόν εφραπτόμενα. **Πρόκειται επομένως για εγκιβωτισμό της κοίτης του ρέματος και σε καμία περίπτωση για ανάπλαση**. Αξίζει να αναφερθεί, ότι παλαιότερα η λύση αυτή του εγκιβωτισμού του ρέμα-

Η εκβολή του ρέματος

φωτ. Μαργαρίτα Αναστασίου

τος, κατά μήκος ολόκληρης της κοίτης του, είχε προταθεί πάλι από τους μελετητές και απορριφθεί από τοπικούς φορείς»

Ελλειπείς αναφορές στη νομοθεσία

Στο τμήμα που αφορά το θεσμικό πλαίσιο που διέπει την περιοχή μελέτης δεν αναφέρεται πουθενά ότι το Ρέμα της Πικροδάφνης έχει χαρακτηριστεί Υγρότοπος Β' Προτεραιότητας και χρήζει οριοθέτησης και προστασίας σύμφωνα με το Νόμο 4277/2014 «Νέο Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας – Αττικής και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 156/1.8.2014)

(Παράρτημα ΙΧ, άρθρο 20, παρ. 2γββ). Στη Νομοθεσία που λαμβάνεται υπόψη απουσιάζουν κρίσιμες για την προστασία του περιβάλλοντος νομοθεσίες. Πιο συγκεκριμένα δε γίνεται καμία αναφορά στα εξής:

- Νόμος για τη βιοποικιλότητα (Ν. 3937/11, ΦΕΚ 60/Α/31-3-2011 «Διατήρηση της βιοποικιλότητας και άλλες διατάξεις», ο οποίος τροποποιεί τον Νόμο 1650/86 που αναφέρεται στην εν λόγω μελέτη.
- Οδηγία 92/43/ΕΟΚ «για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας» και Οδηγία 79/409/ΕΟΚ «περί διατηρήσεως των άγριων πτηνών» (η οποία κωδικοποιήθηκε με την Οδηγία 2009/147/ΕΚ) όπως ενσωματώθηκαν στην εθνική νομοθεσία.
- Σύμβαση της Βόννης, για τη διατήρηση των αποδημητικών ειδών της άγριας πανίδας, Ν. 2719/1999 (ΦΕΚ 106/Α/26-05-1999).
- Σύμβαση της Βέρνης, για τη διατήρηση της άγριας ζωής και του φυσικού περιβάλλοντος της Ευρώπης, Ν.1335/1983 (ΦΕΚ 32/Α/14-03-1983).
- Οδηγία 2000/60 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη θέσπιση πλαισίου κοινοτικής δράσης στον τομέα της πολιτικής των υδάτων

Η αναφορά στη χλωρίδα και τη βλάστηση είναι απλώς ενδεικτική και ελλιπέστατη. Όσον αφορά στην орνιθοπανίδα καταγράφονται σοβαρότατες ελλείψεις. Τα είδη που προστατεύονται αυστηρά από τη νομοθεσία (Οδηγία 2009/147/ΕΚ Παράρτημα Ι) και παρατηρούνται στο ρέμα της Πικροδάφνης είναι τα εξής: Λευκοτσικνιάς (*Egretta garzetta*), Μικροτσικνιάς (*Ixobrychus minutus*), Νυχτοκόρακας (*Nycticorax nycticorax*), Κρυπτοτσικνιάς (*Ardeola ralloides*), Πορφυροτσικνιάδες (*Ardea purpurea*), Χαλκόκοτα (*Plegadis falcinellus*), Αλκυόνη (*Alcedo atthis*), Πετρίτης (*Falco peregrinus*), Μικροπουλάδα (*Porzana parva*), Αγκαθοκαλημάνα (*Vanellus spinosus*), Λασπότρυγας (*Tringa glareola*), Κρικομυγοχάφτης (*Ficedula albicollis*)

Παρά τη πολύ μεγάλη σημασία του ρέματος της Πικροδάφνης ως νησίδα βιοποικιλότητας για την орнιθοπανίδα, στις περιβαλλοντικές επιπτώσεις κατά τη διάρκεια αλλά και μετά την ολοκλήρωση των έργων δεν υπάρχει καμία αναφορά για τις επιπτώσεις τους στην πολύτιμη орнιθοπανίδα καθώς και για το μετριασμό αυτών. Οι επιπτώσεις αυτές αναμένονται να είναι εξαιρετικά βλαπτικές λόγω της πολύ εκτεταμένης παρέμβασης-εγκιβωτισμού που θα γίνει στο ρέμα, με αποτέλεσμα αυτό να χάσει σημαντικό μέρος των βιοτόπων όπου τρέφονται, φωλιάζουν και ξεχειμωνιάζουν τα πουλιά (καλαμιώνες, σχεδόν 800 δέντρα).

Ο Αντιπεριφερειάρχης Νοτίου Τομέα Χρήστος Καπάταης, στην παρέμβασή του στο Περιφερειακό Συμβούλιο είπε «ότι προσπαθούμε να διασώσουμε ότι μπορούμε από το εναπομεί-

Φθινόπωρο στην Πικροδάφνη

φωτ. Άρης Βιδάλης

ναν ρέμα» και πρόσθεσε ότι «έχουν γίνει πολλές συζητήσεις και συσκέψεις βάσει των οποίων καταλήξαμε σε αυτήν την πρόταση». «Η διευθέτηση του ρέματος της Πικροδάφνης επιλύει ένα γόρδιο δεσμό 15ετίας και μια παθογένεια 40 ετών στο πυκνοκατοικημένο ΝΑ τμήμα της πρωτεύουσας» ανέφερε με αφορμή την έγκριση της Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ) του έργου από το Περιφερειακό Συμβούλιο Αττικής.

Οι περιβαλλοντικές οργανώσεις και χιλιάδες πολίτες που υπογράφουμε το σχετικό ψήφισμα συνεχίζουμε να έχουμε άλλη άποψη. Ζητάμε:

Να ακυρωθεί η παρούσα μελέτη και να γίνει νέα με γνώμονα τη διατήρηση των φυσικών χαρακτηριστικών του ρέματος, μελέτη σύννομη ως προς την προσασία της.

Γιατί:

1. Ουσιαστικά μετατρέπει το ρέμα σε τεχνητό αγωγό ομβρίων τοποθετώντας συρματοκιβώτια στο 80% της διαδρομής του.
2. Αφαιρεί περισσότερα από τα μισά δέντρα (776 από τα 1.000) που έχουν αναπτυχθεί με φυσικό τρόπο στην όχθη και αποτελούν βίοτοπο και παραποτάμιο δασάκι.
3. Δεν καθορίζει σαφώς πως και πότε θα απομακρυνθούν τα αυθαίρετα.
4. Δεν αντιμετωπίζονται στην ουσία οι πλημμύρες διότι δεν γίνεται καμία νύξη για τη διόρθωση των κακοτεχνιών. Αντίθετα με την καταστροφή της βλάστησης το νερό θα ρέει ταχύτερα και ο κίνδυνος θα είναι μεγαλύτερος, ιδίως τώρα που ολοκληρώνεται αντιπλημμυρικό έργο στην περιοχή της Ηλιούπολης, με τη λειτουργία του οποίου αναμένεται να μεταφερθούν περισσότερα νερά στο ρέμα της πικροδάφνης.

Το ρέμα της Πικροδάφνης εκπέμπει SOS

«Να μην διορθώσουμε το λάθος με ένα καινούργιο λάθος» όπως είπε χαρακτηριστικά ένας σύμβουλος της πλειοψηφίας στην συνεδρίαση του Περιφερειακού Συμβουλίου. Εδώ και τώρα να ακυρωθεί η παρούσα μελέτη και να γίνει νέα μελέτη με γνώμονα τη διατήρηση των φυσικών χαρακτηριστικών του ρέματος. ■

Σταμάτης Σκαμπαρδώνης

Ανοιξιάτικο τοπίο στην Πικροδάφνη (φωτ. Μαρτίνος Γκατίλις)

φωτ. Μιχάλης Κουτσόκης

Χαλκόκοτα, στην Πικροδάφνη το 2010

Οι παρασινοκέφαλες πάπιες είναι περιζήτητο θήραμα των παπιοκυνηγών

Το κυνήγι στην Ελλάδα

κείμενο Γιώργος Χανδρινός - φωτογραφίες Νίκος Πέτρου

Πριν λίγους μήνες, με πρωτοβουλία του Αναπληρωτή Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας κ. Ι.Τσιρώνη, ξεκίνησε, για πρώτη φορά στην Ελλάδα, ένας «Εθνικός Διάλογος» για το κυνήγι, στον οποίον συμμετείχαν τόσο οι περιβαλλοντικές, όσο και (στα αρχικά μόνο στάδια) οι κυνηγετικές οργανώσεις. Σκοπός του διαλόγου ήταν η συγκέντρωση των απόψεων όλων των εμπλεκόμενων φορέων, έτσι ώστε το ΥΠΕΝ, αφού διαμορφώσει μια πλήρη εικόνα για το σοβαρό αυτό θέμα, να προχωρήσει στην λήψη των κατάλληλων, κατά περίπτωση, μέτρων (νομοθετικών, οικονομικών, διοικητικών κ.λπ.) που θα επιλύσουν ή έστω θα αμβλύνουν πολλά από τα προβλήματα σχετικά με την άσκηση του κυνηγιού στη χώρα μας. Παρά την, μετά από μικρό διάστημα, αποχώρηση των κυνηγών από αυτόν τον «Εθνικό Διάλογο», το ΥΠΕΝ συγκέντρωσε τελικά ένα μεγάλο όγκο προτάσεων, παρατηρήσεων, σχολίων κ.λπ., που, κατόπιν στοιχειώδους κωδικοποίησης τους από ειδική επιτροπή στελεχών της Διοίκησης, αναρτήθηκαν ήδη στην ιστοσελίδα του. Η Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης είχε, από την πρώτη στιγμή, ενεργό συμμετοχή σε αυτόν τον διάλογο, καταθέτοντας πλήρεις και τεκμηριωμένες προτάσεις και σχόλια σε όλο το φάσμα των ερωτημάτων που τέθηκαν, πολλές δε

από τις προτάσεις μας αυτές, υιοθετήθηκαν από, ή διατυπώθηκαν σε στενή συνεργασία με άλλες περιβαλλοντικές οργανώσεις (Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία (ΕΟΕ) και WWF Ελλάς), γεγονός που προσδίδει βαρύνουσα σημασία και μεγαλύτερο κύρος στις απόψεις μας.

Κανείς δεν γνωρίζει ακόμη πως ακριβώς σκοπεύει το ΥΠΕΝ να αξιοποιήσει το σημαντικό αυτό υλικό, πολύ δε περισσότερο πόσο αποφασισμένη είναι η πολιτική του ηγεσία να συγκρουστεί με το κυνηγετικό κατεστημένο έτσι ώστε να αποκτήσει, επιτέλους, και η Ελλάδα ένα σύγχρονο νομικό πλαίσιο για αειφορική άσκηση του κυνηγιού. Η έκδοση, ωστόσο, της φετινής «Ρυθμιστικής Απόφασης για την Κυνηγετική Περίοδο 2016-17» είναι ένα ακόμη κάκιστο δείγμα γραφής των πραγματικών προθέσεων του κ. Αναπληρωτή Υπουργού, αφού, παρά τις ελπίδες μας για ένα πρώτο, αλλά ουσιαστικό, βήμα αλλαγής στις νοοτροπίες του παρελθόντος, για δεύτερη φορά στη μόλις δίχρονη θητεία του, ο κ. Ι. Τσιρώνης εξέδωσε μια απόφαση που όπως καταγγέλλει η ΕΟΕ, «...είναι υπαγορευμένη από την Κυνηγετική Συνομοσπονδία Ελλάδας (ΚΣΕ), φαίνεται δε να ορίζεται από ισχυρές πολιτικές πιέσεις, τις οποίες οι ίδιοι οι κυνηγοί διατυπώνουν ότι ασκούν, χωρίς να διασφαλίζει την

προστασία ούτε των ειδών που θηρεύονται ούτε, φυσικά, και όλων των υπολοίπων ειδών πουλιών...»

Θέλουμε να επιζητούμε ότι «Εθνικός Διάλογος» για το κυνήγι δεν θα αποδειχτεί, τελικά, προσχηματικός και ψευτο-άλλοθι για όσα πρόκειται να αποφασιστούν από την Πολιτεία για το σοβαρό αυτό θέμα. Και επειδή πιστεύουμε στη διαφάνεια της ενημέρωσης, δημοσιεύουμε εδώ, συνοπτικά και κωδικοποιημένες, τις προτάσεις της ΕΕΙΦ προκειμένου τα μέλη μας, αλλά και κάθε άλλος πολίτης, να λάβουν γνώση των απόψεων μας όπως αυτές κατατέθηκαν επισήμως στο ΥΠΕΝ. Πριν από τις προτάσεις μας, όμως, ας δούμε, σε πολύ γενικές γραμμές τι συμβαίνει με το κυνήγι στην Ελλάδα, πως αυτό ασκείται, από που αντλούν οι κυνηγοί την μεγάλη τους δύναμη για άσκηση πίεσης στην εκάστοτε εξουσία, κ.λπ.

Το κυνήγι στην Ελλάδα: αλήθειες και μύθοι

1. Τα ειδικά προνόμια των κυνηγών.

«...Εσείς μας κάνετε τα χατίρια και εμείς σας ψηφίζουμε...». Αυτή η φράση συμπυκνώνει με τον καλύτερο τρόπο το πως ρυθμίζεται η άσκηση του κυνηγιού στην Ελλάδα. Διότι το κυνήγι στη χώρα μας δεν στηρίζεται στην επιστήμη και τις αρχές της αειφορίας της άγριας πανίδας και των βιοτόπων της, αλλά σχεδόν αποκλειστικά στην ικανοποίηση των πάσης φύσεως συμφερόντων των Κυνηγών

Οργανώσεων (ΚΟ) που, εκμεταλλεζόμενες ένα ιδιότυπο υπέρ αυτών νομικό πλαίσιο, έχουν διαχρονικά μετατραπεί σε πανίσχυρο λόμπι. Αυτό οφείλεται στο ότι η νομοθεσία που διέπει το πλαίσιο οργάνωσης και λειτουργίας των ΚΟ προέρχεται, ουσιαστικά, από νομοθεσία της Μεταξικής περιόδου (1936) που «επικαιροποιήθηκε» με τον Α.Ν. 525/68 και τελικά κωδικοποιήθηκε με το Ν.Δ. 86/69. Η φιλοσοφία, δηλαδή, και το πνεύμα των διατάξεων αυτών προέρχονται σαφώς από την ανάγκη των τότε δικτατορικών αρχών να «ελέγξουν» τους κυνηγούς, να τους προσεταιριστούν ή και να τους υποχρεώσουν σε συμμόρφωση με τα τότε κρατούντα, ίσως και από φόβο εξ αιτίας του ότι οι κυνηγοί οπλοφορούν. Από εκεί πηγάζει η ισχύουσα, ακόμη και σήμερα, ιδιαιτερότητα των ΚΟ που θεωρούνται, βάσει νόμου, ως «υποχρεωτικώς συνεργαζόμενες με την Πολιτεία», ιδιαιτερότητα που (εξ όσων γνωρίζουμε) δεν ισχύει για κανένα άλλο αντίστοιχο νομικό πρόσωπο στην Ελλάδα (σύλλογο, σωματείο, κ.λπ.), ούτε απαντάται σε άλλη ευρωπαϊκή χώρα.

Το ιδιότυπο αυτό νομικό καθεστώς, επιτρέπει στις ΚΟ, να απολαμβάνουν σειρά ειδικών «προνομίων», γεγονός που έχει, διαχρονικά, δημιουργήσει μια στρεβλή κατάσταση, που, με τη σειρά της, οδηγεί σε σαφή φαινόμενα διαπλοκής, μικροκομματικών παιχνιδιών, ψηφοθηρικών συναλλαγών κ.λπ. Μάλιστα, η ΚΣΕ και άλλες ΚΟ συνηθίζουν

Παρέα κυνηγών στη Ροδόπη με ένα ζευγάρι αγριόκουρκων μαζί με τις μπεκάτσες (φωτ. αρχείο ΕΕΙΦ).

να εμπλέκονται συνειδητά και στις πολιτικές διεργασίες, καλώντας δημοσίως τους κυνηγούς να ψηφίσουν ή να καταψηφίσουν στις εθνικές εκλογές ή στις ευρωεκλογές συγκεκριμένους υποψηφίους βουλευτές ανάλογα με τη θέση τους για το κυνήγι. Δυστυχώς τα πουλιά δεν ψηφίζουν, ψηφίζουν όμως οι κυνηγοί και οι οικογένειές τους, ψήφοι που στο ισχύον πολιτικό μας σύστημα, εκτιμώνται δεόντως. Δεν είναι τυχαίο, άλλωστε, πως καμία μέχρι σήμερα κυβέρνηση δεν τόλμησε όχι να αλλάξει άλλα ούτε καν να αμφισβητήσει το καθεστώς αυτό. Αυτός ο προνομιούχος «ομφάλιος λώρος» των ΚΟ με την Πολιτεία είναι, αναμφίβολα, η «ρίζα του κακού» σε ότι αφορά τα κυνηγετικά ζητήματα στην Ελλάδα και αν δεν αποκοπεί οριστικά δεν πρόκειται να αλλάξει τίποτα.

2. Η νομοθεσία για το κυνήγι

Και ενώ τα ειδικά προνόμια των ΚΟ είναι πλήρως κατοχυρωμένα, η ισχύουσα σήμερα στην Ελλάδα νομοθεσία για την άσκηση του κυνηγιού, τα επιτρεπόμενα είδη, την περίοδο, κ.ο.κ. κρίνεται ως αναχρονιστική, αποσπασματική, διάσπαρτη, δυσνόητη, ασαφής και -σε πολλά σημεία- αντιφατική. Το κυριότερο πρόβλημα έγκειται στο ότι αν και για τη θήρα των πουλιών ισχύει σήμερα ένα βελτιωμένο και σχετικά καλό (σε γενικές γραμμές) νομικό πλαίσιο, το πλαίσιο αυτό δεν έχει πλήρως εναρμονιστεί με τη σχετική Κοινοτική Οδηγία για τα πουλιά (2009/147/ΕΚ), και τις Διεθνείς Συμβάσεις (Βέρνης, Βόννης, κ.λπ.). Χαρακτηριστικότερα παραδείγματα της ελλιπούς προσαρμογής (και εφαρμογής) της Οδηγίας για τα πουλιά στη χώρα μας είναι οι κλιμακωτές ημερομηνίες λήξης της

κυνηγετικής περιόδου ή η μη λήψη συγκεκριμένων μέτρων κυνηγετικής διαχείρισης για θηρεύσιμα είδη με μικρούς ή ευάλωτους πληθυσμούς. Αντιστοίχως, το ισχύον νομικό πλαίσιο για το κυνήγι των θηλαστικών είναι ακόμη πιο αναχρονιστικό, αφού ανάγεται, ουσιαστικά, στην δεκαετία του 1970 (ίσως και πριν από αυτήν).

3. Η έλλειψη επιστημονικών μελετών.

Είναι προφανές πως η ρύθμιση της άσκησης του κυνηγιού σε μια ευνομούμενη χώρα θα έπρεπε να βασίζεται σε επιστημονικές μελέτες, π.χ. για τους πληθυσμούς των θηρευσίμων ειδών, την φέρουσα ικανότητα των βιοτόπων, τον αριθμό των κυνηγών κ.λπ. Δυστυχώς, τίποτε από όλα αυτά δεν ισχύει στην Ελλάδα, αφού η Πολιτεία ποτέ δεν προχώρησε στην εκπόνηση εκείνων των, βασικών έστω, αλλά αντικειμενικών, επιστημονικών μελετών που θα απαντούσαν στα παραπάνω ζητήματα. Είναι μάλιστα, χαρακτηριστικό, ότι ακόμη και οι δυο (και μόνες) μελέτες που προκήρυξε η Δασική Υπηρεσία το 2008 και 2009 για το κυνήγι των υδροβίων κ.λπ., παρά την υψηλή ποιότητα και εγκυρότητά τους τέθηκαν, ουσιαστικά, στο αρχείο, επειδή τα συμπεράσματα τους δεν συνέφεραν τους κυνηγούς. Τα τελευταία πάντως χρόνια, και μετά από σχετική απόφαση του ΣτΕ, η ΚΣΕ χρηματοδότησε και υποβάλλει έκτοτε στην αρμόδια Δασική Υπηρεσία δική της «μελέτη», της οποίας, ωστόσο, ο τρόπος ανάθεσης καθώς και η επιστημονική πληρότητα και αντικειμενικότητα αμφισβητούνται έντονα. Τούτο διότι, αν και εκπονείται από πανεπιστημιακούς, δεν παύει να είναι μελέτη «κατά παραγγελία» των ιδίων των κυνηγών, τα συμπε-

Στατόχηνες στους καθαμιώνες της Μικρής Πρέσπας.

Πρωινή «σοδειά». Γκισόρια στον Έβρο.

ράσματα της οποίας είναι διατυπωμένα έτσι ώστε το κυνήγι να θεωρείται μια απλή βόλτα στη φύση, που δεν δημιουργεί κανένα απολύτως πρόβλημα.

Αντίστοιχη έλλειψη δεδομένων παρατηρείται και για την κάρπωση των θηραμάτων. Στατιστικές μέθοδοι κάρπωσης εφαρμόζονται σε πολλές χώρες, αλλά όχι στην Ελλάδα, όπου τα μόνα σχετικά δεδομένα προέρχονται και πάλι από τους ίδιους τους κυνηγούς (ερωτηματολόγια - Πρόγραμμα «Αρτεμις»), που, ωστόσο, για τα περισσότερα είδη, κρίνονται ως αναξιόπιστα.

4. Ο αριθμός των κυνηγών στην Ελλάδα - Το σύστημα αδειών.

Ο αριθμός των κυνηγών που κάθε χρόνο εκδίδουν τη σχετική άδεια βαίνει μειούμενος τα τελευταία χρόνια, σήμερα δε ανέρχεται σε 230.000 περίπου. Για μια χώρα με μικρή έκταση και μικρούς πληθυσμούς άγριας πανίδας, όπως η Ελλάδα, ο αριθμός αυτός κρίνεται ως πολύ μεγάλος. Σύμφωνα με τα επίσημα στατιστικά δεδομένα των ιδίων των Ευρωπαίων κυνηγών (Federation of Associations for Hunting and Conservation of the European Union - FACE), η Ελλάδα βρίσκεται στην 9η θέση ανάμεσα στις 11 ευρωπαϊκές χώρες με τους περισσότερους κυνηγούς. Για σύγκριση π.χ. η Πολωνία, με τριπλάσια έκταση και πληθυσμό, έχει 106.000 κυνηγούς. Επιπλέον, η νόμιμη αγορά και κατοχή κυνηγετικού όπλου χωρίς κάποιος να έχει πρώτα αποκτήσει άδεια κυνηγιού είναι μια ακόμη ευρωπαϊκή πρωτοτυπία, που δείχνει το πόσο επιπόλαια η Πολιτεία αντιμετωπίζει την χρήση των κυνηγετικών όπλων στη χώρα μας. Σύμφωνα με επίσης

μα στοιχεία της ίδιας της Πολιτείας ο αριθμός των νομίμως κατεχόμενων κυνηγετικών όπλων σε όλη την Ελλάδα υπερβαίνει το 1.000.000! Είναι προφανές ότι πολλοί από τους κατόχους των όπλων αυτών ασχολούνται ευκαιριακά με το κυνήγι, χωρίς την απαραίτητη άδεια, γεγονός που επιβαρύνει ακόμη περισσότερο τους πληθυσμούς της άγριας πανίδας.

Σε ότι αφορά τον τρόπο απόκτησης άδειας κυνηγιού επισημαίνεται πως, παρά τη βελτίωση του συστήματος τα τελευταία χρόνια, οι εξετάσεις των υποψηφίων θα πρέπει να γίνουν πολύ πιο αυστηρές, π.χ. με την επιπλέον καθιέρωση και πρακτικών δοκιμασιών στην χρήση του όπλου, τη σκοποβολή, κ.ά., όπως ακριβώς γίνεται και με τις άδειες οδήγησης.

Επίσης, το κόστος μιας κυνηγετικής άδειας στην Ελλάδα (ιδιαίτερα της γενικής) είναι πολύ χαμηλό, επιτρέποντας στον κάτοχο της να κυνηγά επί 6 ολόκληρους μήνες σε όλη την επικράτεια. Πέραν δε του χαμηλού κόστους των αδειών, και ενώ η Πολιτεία προσπαθεί και οφείλει (ειδικά στις σημερινές συνθήκες οικονομικής κρίσης) να αυξήσει τα έσοδα της, το μεγαλύτερο ποσοστό από τα χρήματα που πληρώνουν οι κυνηγοί για την έκδοση των αδειών τους ετησίως δεν καταλήγει στο Δημόσιο Ταμείο, αλλά, με βάση το ιδιάζον νομικό πλαίσιο που προαναφέρθηκε, στις ίδιες τις ΚΟ.

5. Η λαθροθηρία

Παρά το ότι, τα τελευταία χρόνια η κατάσταση έχει σαφώς βελτιωθεί, η λαθροθηρία παραμένει ένα από τα σοβαρότερα προβλήματα σε βάρος της άγριας

Τρυγόνι. Ένα από τα σημαντικότερα μεταναστευτικά θηρέυσιμα είδη του οποίου οι αριθμοί έχουν μειωθεί δραματικά τις τελευταίες δεκαετίες.

πανίδας στην Ελλάδα. Αν και, δυστυχώς, πρόκειται για μέγεθος μη μετρήσιμο, είναι κοινό μυστικό ότι σε πολλές περιοχές, το εσκεμμένο ή από άγνοια κυνήγι μη θηρευσίμων ειδών, σε απαγορευμένες στο κυνήγι περιοχές ή περιόδους, όχι μόνο αποτελεί βαθιά ριζωμένη και διαδεδομένη πρακτική, αλλά προβάλλεται κιόλας ως εξέχον στοιχείο της τοπικής κουλτούρας και «παράδοσης». Χαρακτηριστικό παράδειγμα η Ζάκυνθος και άλλα νησιά του Ιονίου, όπου το ανοιξιάτικο κυνήγι των τρυγωνιών συνεχίζει να ασκείται από πολλούς, συχνά δε με την ανοχή, αν όχι και τις ευλογίες, των τοπικών αρχόντων. Είναι επίσης χαρακτηριστικό ότι, με την ραγδαία εξάπλωση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, καταγράφονται συχνά περιπτώσεις κυνηγών που δεν διστάζουν να ποζάρουν, π.χ. στο Facebook, καμαρώνοντας γιατί σκότωσαν ένα λύκο ή ακόμη και μια αρκούδα. Επιπλέον, πέρα από τη νοοτροπία πολλών κυνηγών, είναι αξιοσημείωτο ότι, σε κάποιες περιπτώσεις, η λαθροθηρία ευνοείται από την ίδια την κυνηγετική νομοθεσία. Ο καθορισμός π.χ. κλιμακωτών ημερομηνιών λήξης της περιόδου για τις πάπιες και τις τσίχλες μπορεί να μετατρέψει πολλούς νομοταγείς κυνηγούς σε λαθροθήρες, λόγω σύγχυσης στην έγκαιρη αναγνώριση των συγκεκριμένων ειδών.

Η προστασία της άγριας πανίδας και των φυσικών μας οικοσυστημάτων –και από τη λαθροθηρία– είναι συνταγματική υποχρέωση της ίδιας της Πολιτείας και όχι κάποιου ιδιωτικού φορέα. Παρ’ όλα αυτά, ο έλεγχος της λαθροθηρίας έχει τα τελευταία χρόνια ανατεθεί –σχεδόν εξ ολοκλήρου– στα όργανα των ΚΟ, στο πλαίσιο και πάλι της παγιωμένης συνεργασίας των κυνηγών με το κράτος, αλλά και λόγω της σοβαρής υποστελέχωσης της Δασικής Υπηρεσίας. Και ναι μεν είναι αληθές ότι οι θηρο-

φύλακες των ΚΟ ασκούν –στην πλειονότητά τους– τα καθήκοντα τους με ευσυνειδησία, παραμένει, ωστόσο, το ερώτημα πόσο αντικειμενικό είναι ένα σύστημα όπου ελεγκτής και ελεγχόμενος ανήκουν στον ίδιο, ιδιωτικό μάλιστα, φορέα.

Τι μέλλει γενέσθαι;

Σύμφωνα με τα πορίσματα της «μελέτης» που (όπως προαναφέρθηκε) κατάρτισαν οι ίδιοι οι κυνηγοί, το κυνήγι στην Ελλάδα δεν δημιουργεί κανένα απολύτως πρόβλημα στα θηράματα και την υπόλοιπη άγρια πανίδα, διεξάγεται σχεδόν με άψογο τρόπο, όλοι δε οι Έλληνες κυνηγοί τηρούν με ευλάβεια την ισχύουσα νομοθεσία. Δυστυχώς για αυτούς, αλλά κυρίως για την ίδια τη φύση, η πραγματικότητα είναι πολύ διαφορετική.

Όπως ήδη προαναφέρθηκε, ο τρόπος με τον οποίο ασκείται το κυνήγι στην Ελλάδα, η έλλειψη μελετών, ο μεγάλος αριθμός των κυνηγών σε σχέση με τους πληθυσμούς των θηραμάτων, η λαθροθηρία, κυρίως όμως μεγάλη ευκολία με την οποία πάντοτε η Πολιτεία σπεύδει να ικανοποιήσει τις απαιτήσεις των κυνηγών, είναι πρακτικές οι οποίες απέχουν πάρα πολύ από την έννοια της «αποδοκτικής εκμετάλλευσης» που ορίζει η σχετική Κοινοτική Οδηγία. Πόσο, όμως, αποδεκτό και βιώσιμο μπορεί να είναι το κυνήγι ειδών που επιτρέπεται μεν να κυνηγηθούν, όμως τα πληθυσμικά τους επίπεδα έχουν σαφώς μειωθεί τα τελευταία χρόνια; Από τα 31 είδη πουλιών των οποίων το κυνήγι επιτρέπεται στην Ελλάδα, τα 14 (δηλαδή το 45%) έχουν πανευρωπαϊκά «δυσμενές καθεστώς διατήρησης», δηλαδή συνεχώς μειούμενους πληθυσμούς. Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα το δημοφιλέστατο, ως θήραμα, Τρυγόνι, του οποίου ο ευρωπαϊκός πληθυσμός έχει ήδη μειωθεί κατά

- ▶ **«Αειφορικό Κυνήγι»** είναι αυτό το οποίο διεξάγεται με τρόπους και ρυθμούς που δεν οδηγούν σε μακροπρόθεσμη μείωση των στοιχείων της βιοποικιλότητας, έτσι ώστε να εξασφαλίζεται ένα επιθυμητό καθεστώς διατήρησης των πληθυσμών της άγριας πανίδας θηρεύσιμων και μη. Η αρχή αυτή ισχύει και για τους βιοτόπους όλων των ειδών.
- ▶ Το κυνήγι είναι μία μόνο από τις μορφές χρήσης ενός ανανεώσιμου φυσικού πόρου (άγρια πανίδα-βιότοποι) και μάλιστα «καταναλωτικής» φύσεως. Για τον ίδιο φυσικό πόρο όμως, υπάρχουν και πολλές άλλες μορφές χρήσης, και μάλιστα μη «καταναλωτικές» (φυσιολατρία, παρατήρηση πουλιών, φωτογραφία φύσης, κ.λπ.), που και αυτές οφείλουν να διεξάγονται ισότιμα και με ισονομία.
- ▶ Το κυνήγι, οφείλει να ρυθμίζεται με τέτοιο τρόπο, έτσι ώστε τα πουλιά να μην θηρεύονται κατά την διάρκεια της αναπαραγωγικής περιόδου (συμπεριλαμβανομένης και της εξάρτησης των νεοσσών από τους γονείς), ενώ για τα μεταναστευτικά είδη, η κυνηγετική περίοδος πρέπει να σταματά όταν τα πουλιά αυτά αρχίζουν να επιστρέφουν στους τόπους αναπαραγωγής τους.
- ▶ Ειδικά για τα μεταναστευτικά είδη (σ.σ. αποτελούν την πλειονότητα των θηρευσίμων στην Ελλάδα ειδών), κάθε Κράτος-Μέλος πρέπει να λαμβάνει όλα εκείνα τα μέτρα έτσι ώστε το κυνήγι στην επικράτεια του να μην επηρεάζει αρνητικά τον πληθυσμό των ειδών αυτών και σε όλη την υπόλοιπη γεωγραφική ζώνη όπου αυτά απαντώνται κατά τις μετακινήσεις τους.
- ▶ Δεν επιτρέπεται η κλιμακωτή λήξη της κυνηγετικής περιόδου για κάθε είδος ξεχωριστά. Αυτή θα πρέπει να είναι ενιαία για όλα τα ομοειδή είδη, ιδιαιτέρως δε όταν αυτά έχουν παρόμοια εξωτερικά χαρακτηριστικά, παρόμοια βιολογία ή μοιράζονται τον ίδιο τύπο βιοτόπου.
- ▶ Λόγω του ότι το κυνήγι, ακόμα και όταν διεξάγεται με απολύτως νόμιμο τρόπο, συμβάλλει σημαντικά στην ενόχληση των ειδών, θηρευσίμων και μη, πρέπει να λαμβάνεται κάθε μέριμνα έτσι ώστε η ενόχληση αυτή να μην επηρεάζει αρνητικά τον ετήσιο βιολογικό τους κύκλο (διατροφή, ανάπαυση κ.λπ.), ιδίως σε δύσκολες περιόδους (χειμώνας, ξηρασία κ.λπ.). Για τον ίδιο λόγο, το κυνήγι πρέπει να διεξάγεται με τρόπο που δεν επιδρά αρνητικά στους βιοτόπους και την ισορροπία των διαφόρων οικοσυστημάτων (ρύπανση από σκάγια μολύβδου, σκουπίδια, αυθαίρετες κατασκευές για εξυπηρέτηση των κυνηγών κ.ά.), ιδιαιτέρως δε εκείνων που έχουν ήδη θεσμοθετηθεί ως υγράτοποι Ραμσάρ, ΖΕΠ κ.λπ.
- ▶ Αρκετά από τα θηρεύσιμα είδη (Παράρτημα II της Οδηγίας) θεωρούνται, σε πανευρωπαϊκό επίπεδο, είδη με «δυσμενές καθεστώς διατήρησης», δηλαδή συνεχώς μειούμενους πληθυσμούς (σ.σ. το 45% των θηρευσίμων πουλιών στην Ελλάδα ανήκουν σε αυτή την κατηγορία), για 5 δε από αυτά έχουν ήδη καταρτιστεί και εγκριθεί ειδικά «Σχέδια Διαχείρισης». Αν και η Οδηγία δεν απαγορεύει το κυνήγι αυτών των ειδών, είναι προφανές ότι η συνέχιση του κυνηγιού τους χωρίς πρόσθετα, περιοριστικά μέτρα αντίκειται σαφώς στην αρχή της αειφορίας του κυνηγιού.

30-49%. Όμως ούτε η Πολιτεία, ούτε, φυσικά, η ηγεσία των κυνηγών χολοσκάνε με τέτοια θέματα.

Επιπλέον, πόσο αποδεκτό οικολογικά μπορεί να είναι το κυνήγι που ασκείται σε προστατευόμενες περιοχές (Ζώνες Ειδικής Προστασίας, περιοχές NATURA κ.ά.), όπως π.χ. ο Αμβρακικός, όπου η ασύδοτη λαβροθηρία είναι καθημερινό φαινόμενο; Αφού οι περιοχές αυτές θεσμοθετήθηκαν ως «προστατευόμενες» ακριβώς λόγω της μεγάλης τους βιοποικιλότητας (μερικές, μάλιστα, είναι και οικοσυστήματα παγκοσμίου σημασίας για τα πουλιά), με ποια κριτήρια δικαιολογείται το κυνήγι εντός των ορίων τους; Όχι ασφαλώς με τα κριτήρια της αειφορικής χρήσης και της αποδεκτής εκμετάλλευσης, αλλά με γνώμονα την κομματική εξυπηρέτηση τοπικών βουλευτών, αρχόντων και πολιτευτών που τρέμουν μην τυχόν και απολέσουν τις ψήφους των κυνηγών.

Στα 40, σχεδόν, χρόνια που μεσολάβησαν από την ψήφιση της Οδηγίας για τα πουλιά (αρχικά 79/409/ΕΟΚ και μετά την αναθεώρησή της 2009/147/ΕΚ), η Γενική Διεύθυνση της ΕΕ, μέσω της Επιτροπής ORNIS και σε στενή συνεργασία με την FACE και την BirdLife International διαμόρφωσαν ένα πλήρες και αναλυτικό σύστημα βασικών αρχών και κατευθυντηρίων γραμμών για την αειφορική διεξαγωγή του κυνηγιού. Στις 12 Οκτωβρίου 2004, μάλιστα, στις Βρυξέλλες, η FACE, η BirdLife International και η ΕΕ υπέγραψαν επίσημη συμφωνία ότι εφεξής θα τηρούν και θα σέβονται όλα όσα προβλέπει η Οδηγία για τα πουλιά και το κυνήγι τους και ότι θα συνεργάζονται αρμονικά σε όλα τα σχετικά θέματα.

Η ίδια η Οδηγία δεν καθορίζει λεπτομερώς τις έννοιες «αειφορική χρήση», «αποδεκτή εκμετάλλευση» κ.λπ. Αυτά και κάθε άλλη σχετική λεπτομέρεια για τον τρόπο που πρέπει να ασκείται το κυνήγι στα Κράτη-Μέλη, οι κατευθυντήριες γραμμές που πρέπει να τηρούνται, η μέχρι τώρα νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου σε σχετικές υποθέσεις, κ.ά., περιλαμβάνονται σε ειδική, επίσημη έκδοση της ΕΕ (2008), με τίτλο: “Guide to Sustainable Hunting Under the Birds Directives”. Με βάση την έκδοση αυτή, κωδικο-

ποιήσαμε συνοπτικά (Πίνακας 1), τις βασικές αρχές που οφείλει να ακολουθεί απαρεγκλίτως κάθε Κράτος-Μέλος (άρα και η Ελλάδα) προκειμένου το κυνήγι να διεξάγεται σε απόλυτη συμφωνία με την Οδηγία και τις αρχές της αειφορίας. Αυτό είναι και το πλαίσιο αρχών που υποστηρίζει και η ΕΕΠΦ, αρχές τις οποίες εξειδικεύσαμε σε σειρά επί μέρους προτάσεων που καταθέσαμε στον «Εθνικό Διάλογο» και παρουσιάζονται στη συνέχεια.

Αναμφίβολα, το κυνήγι είναι μια νόμιμη δραστηριότητα. Επειδή όμως το νόμιμο δεν είναι πάντοτε και ηθικό, η Πολιτεία οφείλει να σεβαστεί τις παραπάνω αρχές υλοποιώντας τις άμεσα και ουσιαστικά, εδώ και τώρα. Επιπλέον, πρέπει να αναλάβει όλες εκείνες τις πρωτοβουλίες και δράσεις για να αποκοπεί οριστικά ο ομφάλιος κόλπος της δικής της διαπλοκής με την εκάστοτε ηγεσία των κυνηγών, καταργώντας τα δικτατορικά νομοθετήματα που ισχύουν ακόμη. Οφείλει επίσης να καθιερώσει στενότερη και ουσιαστική συνεργασία με τις αρμόδιες περιβαλλοντικές οργανώσεις, να ευθυγραμμίσει πλήρως την κυνηγετική νομοθεσία και πρακτική με τα όσα επιτάσσει το Κοινοτικό Δίκαιο και να αναλάβει πλήρως και υπεύθυνα το σοβαρό θέμα της φύλαξης της άγριας πανίδας και των βιοτόπων μέσω ειδικού σώματος αστυνομικής μορφής. Τέλος, ίσως ήρθε κιόλας η ώρα να διερευνηθεί σοβαρά η αντιστροφή των όρων του παιχνιδιού. Αντί δηλαδή οι κυνηγοί να κυνηγούν παντού πλην των περιοχών όπου το κυνήγι απαγορεύεται, να κυνηγούν μόνο σε αυστηρά οριοθετημένες περιοχές (π.χ. ανά Νομό η Περιφέρεια) και πουθενά αλλού.

Σε κάθε περίπτωση, το αρμόδιο Υπουργείο, εκτός από τις παραπάνω αρχές και κατευθυντήριες γραμμές της ΕΕ για την αειφορική άσκηση του κυνηγιού, έχει πλέον στα χέρια του και ένα σύνολο συγκεκριμένων προτάσεων, παρατηρήσεων και σχολίων για το πως πρέπει να διεξάγεται το κυνήγι στην Ελλάδα. Ελπίζουμε πως έχει και το πολιτικό θάρρος να γυρίσει σελίδα στο κακό παρελθόν, έτσι ώστε να εξασφαλιστεί ένα βιώσιμο μέλλον για το κυνήγι στην Ελλάδα και για τους ίδιους τους κυνηγούς. ■

Σφυρηχτάρι

Κοπάδι ασπρομέτωπες χήνες στον Έβρο. Συχνά μέσα σε τέτοια κοπάδια εμφανίζονται και νανόχηνες ή κοκκινόχηνες των οποίων απαγορεύεται η θήρα.

Προτάσεις της ΕΕΠΦ για το κυνήγι

επιμέλεια Γιώργος Χανδρινός και Μίλτος Γκλέτσος* - φωτογραφίες Νίκος Πέτρου

1. Το θεσμικό πλαίσιο για το κυνήγι

1.1 Νομικό καθεστώς που διέπει το κυνήγι

- Εκσυγχρονισμός της κυνηγετικής νομοθεσίας, και κωδικοποίηση της σε ένα ενιαίο και σαφές νομοθέτημα.
- Ενσωμάτωση όλων των σχετικών διατάξεων της Ενωσιακής Νομοθεσίας και των Διεθνών Συμβάσεων που η Ελλάδα έχει ήδη κυρώσει με νόμους εδώ και χρόνια, αλλά στην ουσία δεν εφαρμόζει με σαφή και ολοκληρωμένο τρόπο (λ.χ. Σύμβαση Βέρνης, Σύμβαση Βόννης).
- Ενσωμάτωση νεότερων επιστημονικών δεδομένων για την άγρια πανίδα και τους βιοτόπους της Ελλάδας (αλλαγές στην κατανομή/πληθυσμούς των ειδών, επερχόμενη κλιματική αλλαγή) και των αποτελεσμάτων της πρόσφατης αξιολόγησης της πανίδας στο πλαίσιο της εθνικής παρακολούθησης.
- Τήρηση των αποφάσεων και σεβασμός της πάγιας νομολογίας του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής

Ένωσης (ΔΕΕ) και της αντίστοιχης του Συμβουλίου της Επικρατείας (ΣτΕ).

- Θεομοθέτηση 5ετους ή, κατ' ελάχιστον, 3ετούς διάρκειας ισχύος της Υπουργικής Απόφασης για την ρύθμιση του κυνηγιού που τώρα εκδίδεται ετησίως.

1.2 Διοικητικό καθεστώς που διέπει τις ΚΟ και το κυνήγι

- Άμεση κατάργηση των διατάξεων που θεσπίζουν τις Κυνηγετικές Οργανώσεις (ΚΟ) ως υποχρεωτικά «συνεργαζόμενες» με την Πολιτεία, και υπαγωγή των οργανώσεων αυτών στις διατάξεις του Αστικού Κώδικα «περί σωματείων».
- Διατήρηση της αρμοδιότητας για την άσκηση και τον έλεγχο του κυνηγιού στην Ελλάδα στη Δασική Υπηρεσία του ΥΠΕΝ, με την προϋπόθεση να ενισχυθεί με πρόσθετο προσωπικό από άλλες ειδικότητες πέραν των δασολόγων (όπως π.χ. βιολόγοι, ορνιθολόγοι, θηραματολόγοι κ.ά.), καθώς και με προσωπικό φύλαξης.
- Συγκρότηση «Εθνικής Επιτροπής για το Κυνήγι», στελεχωμένης με ανθρώπους εγνωσμένου κύρους (στελέχη της Διοίκησης, πανεπιστημιακούς, εκπροσώπους κυνηγετικών οργανώσεων, εκπροσώπους περιβαλλοντικών οργανώσεων) και με σαφείς αρμοδιότητες.

* Οι προτάσεις της ΕΕΠΦ για το Κυνήγι έχουν κατατεθεί δημόσια στον «Εθνικό Διάλογο για το Κυνήγι» που διεξήγαγε το ΥΠΕΝ το διάστημα Μάρτιος-Μάιος 2016. Οι προτάσεις βρίσκονται αναρτημένες στην ιστοσελίδα του ΥΠΕΝ, αναλυτικά και με επεξηγήσεις, μαζί με τις θέσεις όλων των φορέων που συμμετείχαν στον Διάλογο:

<http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=920&language=el-GR>

Κοκκινότσιχλα

1.3 Έκδοση αδειών θήρας, εκπαίδευση υποψήφιων κυνηγών

- Απαγόρευση αγοράς και κατοχής κυνηγετικού όπλου από οιονδήποτε χωρίς κυνηγετική άδεια.
- Εγκατάσταση μηχανογραφικού συστήματος παρακολούθησης της έκδοσης αδειών, για την αποφυγή έκδοσης αδειών σε κυνηγούς που δεν τη δικαιούνται.
- Καθιέρωση νέων, αυστηρότερων εξετάσεων, που θα περιλαμβάνουν και πρακτικές εξετάσεις σε χρήση του όπλου, σκοποβολή, κ.ο.κ., όπως γίνεται με τις άδειες οδήγησης.
- Εφαρμογή συστηματικών προγραμμάτων επιμόρφωσης και συνεχούς εκπαίδευσης των κυνηγών, κάτω από συγκεκριμένο πλαίσιο που θα καταρτιστεί με την συνεργασία της Πολιτείας, των κυνηγετικών και των περιβαλλοντικών οργανώσεων.

2. Το οικονομικό πλαίσιο γύρω από την άσκηση του κυνηγιού

2.1 Έσοδα από τις άδειες θήρας

- Κατάργηση της υποχρεωτικής εισφοράς στις ΚΟ καθώς, σύμφωνα με τα παραπάνω, αυτό αποτελεί προνομιακή αντιμετώπιση.
- Σημαντική αύξηση του κόστους έκδοσης της «γενικής» άδειας και λιγότερο του κόστους της «περιφερειακής». Αντίθετα, το κόστος της «τοπικής» άδειας μπορεί να διατηρείται χαμηλό.

2.2. Αποτελεσματικότερη διαχείριση των κονδυλίων

- Μεταφορά των εσόδων από το κυνήγι σε ειδικό λογαριασμό προκειμένου να εξυπηρετηθούν σωστότερα οι σκοποί της θηροφύλαξης και της προστασίας του ευρύτερου φυσικού περιβάλλοντος.
- Εξαίρεση της φύλαξης της υπαίθρου από τη

σημερινή δέσμευση κατά 97,5% των πόρων του Πράσινου Ταμείου, ειδικά αν πράγματι αυξηθούν οι διαθέσιμοι πόροι του ταμείου από τις άδειες θήρας.

- Καθιέρωση προγράμματος προκήρυξης και υλοποίησης έργων, στα οποία να μπορούν μέσα από διαφανείς διαδικασίες να συμμετέχουν οι ΚΟ ώστε να εκπονούν δράσεις που σχετίζονται με το αντικείμενο τους (όπως π.χ. βελτίωση/ αποκατάσταση βιοτόπων, φυτεύσεις, σπορές, παρακολούθηση θηρεύσιμων ειδών, κ.ά.), αλλά και αυστηροποίηση των διατάξεων περί ορθής εφαρμογής των δράσεων αυτών.

3. Θηροφύλαξη και έλεγχος της λαθροθηρίας

- Να επανέλθει, το συντομότερο, στην αποκλειστική ευθύνη της Πολιτείας η φύλαξη της υπαίθρου, συμπεριλαμβανομένης και της θηροφύλαξης, ως αρμοδιότητα είτε του ΥΠΕΝ είτε του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη, ασκούμενη από ενιαίο φορέα με δομή και οργάνωση ένστολου σώματος ασφαλείας. Στον νέο αυτό φορέα θα πρέπει να απορροφηθούν και οι εργαζόμενοι μέχρι σήμερα θηροφύλακες των ΚΟ
- Ως μεταβατικό μέτρο η φύλαξη να ασκείται από τα υφιστάμενα σώματα ασφαλείας, τη Δασική Υπηρεσία και τους Φορείς Διαχείρισης των Προστατευόμενων Περιοχών με βάση εθνικό σχεδιασμό και κατευθύνσεις από το ΥΠΕΝ.
- Κατάρτιση και εφαρμογή σχεδίων φύλαξης που θα περιλαμβάνουν: χωρική οργάνωση, συμμετοχή εμπλεκόμενων φορέων (π.χ. δασοφύλακες, φύλακες Φορέων Διαχείρισης, αστυνομία, λιμενικό, πυροσβεστική, εθελοντές), αρμοδιότητες και διαδικασίες δράσης, ιεράρχηση στόχων. Κοινές ασκήσεις

Τσίχλα

συντονισμού θα ήταν επιθυμητές.

4. Κατάρτιση μελετών

■ Εκπόνηση επιστημονικής μελέτης συνολικά για το κυνήγι στην Ελλάδα, με στόχο να καταγραφούν ο αριθμός των κυνηγών που πρέπει να αντιστοιχεί στη χώρα, οι τοπικές ιδιαιτερότητες ανά γεωγραφική ζώνη (νησιώτικη Ελλάδα, ορεινές περιοχές, κ.λπ.), η οικονομική απόδοση της άσκησης του κυνηγίου κ.λπ.

■ Εκπόνηση επιστημονικής μελέτης για την καταγραφή του πληθυσμού του κάθε θηρεύσιμου είδους σε εθνικό επίπεδο, που θα λαμβάνει υπόψη και δεδομένα σε περιφερειακό επίπεδο, απαιτήσεις ετήσιου βιολογικού κύκλου, γεωγραφική κατανομή, καθώς και την πραγματική και δυνητική επίδραση του κυνηγίου (συμπεριλαμβανομένης και της λαθροθηρίας) στον πληθυσμό των ειδών αυτών. Για τη μελέτη αυτή θα απαιτηθούν επιστημονικά δεδομένα 3-5 ετών συστηματικής εργασίας πεδίου, αναλόγως με το είδος και τη βιολογία του. Στη μελέτη αυτή, που θα επικαιροποιείται κάθε 10 χρόνια, θα στηρίζεται και η εκδοση της 5ετούς ή 3ετούς ρυθμιστικής απόφασης.

■ Κατάρτιση επιστημονικής μελέτης για τις επιπτώσεις του κυνηγίου (συμπεριλαμβανομένης και της λαθροθηρίας) τόσο στα μη θηρεύσιμα είδη (ιδιαιτέρως στα αυστηρώς προστατευόμενα), όσο και στους βιοτόπους.

■ Όλες οι παραπάνω μελέτες πρέπει να προκηρυσσονται αποκλειστικά και μόνο την Πολιτεία και όχι από τις ίδιες τις ΚΟ. Η προκήρυξη, ο διαγωνισμός για την ανάθεση, η επίβλεψη και η παραλαβή να γίνεται με βάση το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο και τις σχετικές διαδικασίες που αυτό προβλέπει.

Αν η Πολιτεία προχωρήσει στη θεσμοθέτηση της Εθνικής Επιτροπής για το Κυνήγι, τότε την ευθύνη αυτή προτείνεται να την αναλάβει η εν λόγω επιτροπή.

■ Αυστηρή τήρηση του Αρθρου 9 της Οδηγίας 2009/147/ΕΚ (διαδικασία παρεκκλίσεων – derogations) για τις περιπτώσεις ανάγκης ελέγχου του πληθυσμού κάποιου είδους. Οι έλεγχοι αυτοί πρέπει να εγκρίνονται με φειδώ, υπό την ευθύνη και τον έλεγχο της Δασικής Υπηρεσίας και όχι ανεξέλεγκτα από τις ΚΟ όπως γίνεται σήμερα.

5. Διαχειριστικό πλαίσιο άσκησης του κυνηγίου

5.1 Όρια κάρπωσης, ημέρες εξόδου και κριτήρια

■ Διατήρηση του μέτρου καθορισμού ορίων ημερήσιας κάρπωσης με αναθεώρηση όμως του ισχύοντος συστήματος με πρόσθετα, ουσιαστικότερα κριτήρια και βελτιστοποίηση των ελέγχων (π.χ. καταγραφή από τους θηροφύλακες σε ειδικό για κάθε κυνήγό μητρώο, εξειδίκευση των ορίων κάρπωσης ανά είδος και όχι ανά κατηγορία όπως ισχύει σήμερα, κ.ο.κ.).

■ Διατήρηση επίσης των περιορισμών στις ημέρες εξόδου και διερεύνηση του ενδεχομένου να καθιερωθούν για όλα τα θηρεύσιμα είδη.

5.2. Περιοχές άσκησης κυνηγίου και εκγύμνασης σκύλων

■ Πλήρης επανεξέταση των ορίων των Καταφυγίων Άγριας Ζωής (ΚΑΖ) και των Ζωνών Διάβασης Αποδημητικών, με κριτήριο το κατά πόσον πληρούν και σήμερα τα κριτήρια με τα οποία θεσμοθετήθηκαν στο παρελθόν, ιδιαιτέρως σε σχέση με τις σημερινές προστατευόμενες περιοχές (Ζώνες Ειδικής Προστασίας, κ.λπ.).

■ Επανεξέταση των κριτηρίων για την επιλογή των χώρων και των μεθόδων εκγύμνασης κυνηγετικών σκύλων, με δύο στόχους: α. Την αποφυγή κάθε ενόχλησης της άγριας πανίδας την εποχή της αναπαραγωγής. β. Την πλήρη απαγόρευση της εκγύμνασης (ακόμα και εκτός αναπαραγωγής) σε βάρος σπάνιων, προστατευόμενων ή μη θηρεύσιμων ειδών της άγριας πανίδας.

5.3 Κριτήρια καθορισμού της κυνηγετικής περιόδου.

■ Καθορισμός δύο μόνων ημερομηνιών για το τέλος της κυνηγετικής περιόδου: 1) στις 31 Ιανουαρίου για όλα τα υγροτοπικά είδη και 2) στις 10 (ή 15) Φεβρουαρίου για όλα τα υπόλοιπα, χωρίς καμία απολύτως εξαίρεση. Στις «Ζώνες Διάβασης Αποδημητικών» να επιτρέπεται το κυνήγι μόνο δύο ειδών: του Ορτυκίου και του Τρυγονιού – τα μοναδικά θηρεύσιμα είδη που όντως μεταναστεύουν κάθε φθινόπωρο μέσω των ζωνών αυτών.

5.4. Διαχειριστικά σχέδια για το κυνήγι.

■ Κατάρτιση «Διαχειριστικών Σχεδίων» για όλα τα θηρεύσιμα είδη με πανευρωπαϊκό πληθυσμό σε «δυσμενές καθεστώς διατήρησης» και πιστή εφαρμογή όσον έχουν ήδη καταρτιστεί και εγκριθεί από την ΕΕ.

■ Τα «Διαχειριστικά Σχέδια» να καταρτίζονται με την ευθύνη και το συντονισμό της Δασικής Υπηρεσίας, μετά από την προκήρυξη σχετικής μελέτης σύμφωνα με την παγίως ισχύουσα νομοθεσία.

5.5 Ελεγχόμενες Κυνηγετικές Περιοχές - απελευθερώσεις θηραμάτων

■ Πλήρης επανεξέταση του θεσμού των Ελεγχόμενων Κυνηγετικών Περιοχών ιδιαίτερα σε σχέση

με το σημερινό τους κόστος και τα πλεονεκτήματα που προσφέρουν.

■ Να καταργηθεί πλήρως η πρακτική της απελευθέρωσης εκτρεφόμενων θηραμάτων στην φύση, λόγω της πλήρους αποτυχίας της και των προβλημάτων που προξένησε διαχρονικά (υβριδισμοί, συρρίκνωση των άγριων πληθυσμών κ.ά.). Τα χρήματα που θα εξοικονομηθούν από τον περιορισμό της παραγωγής ή το κλείσιμο των κρατικών εκτροφείων θηραμάτων προτείνεται να διοχετευθούν στην ολοκληρωμένη διαχείριση του κυνηγιού στην Ελλάδα, και στην ουσιαστικότερη προστασία της άγριας πανίδας και των βιοτόπων της.

6. Συμπληρωματικές προτάσεις για την αποτελεσματικότερη προστασία της πανίδας

■ Εκπλήρωση απαιτήσεων της νομοθεσίας, εθνικής, ευρωπαϊκής και διεθνούς, για την συνολική προστασία της άγριας πανίδας και των βιοτόπων.

■ Υλοποίηση του Σχεδίου Δράσης Εθνικής Στρατηγικής για τη Βιοποικιλότητα.

■ Ορθή και αποτελεσματική λειτουργία Προστατευόμενων Περιοχών (θεσμική θωράκιση, αποτελεσματική διοίκηση και λειτουργία, οικονομική βιωσιμότητα, παρακολούθηση, φύλαξη, εφαρμογή σχεδίων διαχείρισης, υλοποίηση μέτρων προστασίας και διαχείρισης).

■ Κατάρτιση και εφαρμογή σχεδίων δράσης των απειλούμενων ειδών και σχεδίων διαχείρισης σπάνιων τύπων οικοτόπων.

■ Καθιέρωση μονίμου προγράμματος παρακολούθησης της άγριας πανίδας και της βιοποικιλότητας. ■

Κιρκίρια

Άντρες καλυμένοι με κουκούλες επιδίδονται σε λαθροθηρία παπιών στο Εθνικό Πάρκο Υγροτόπων Αμβρακικού. Στη συνέχεια θα προωθήσουν το «εμπόρευσμά» τους στις τοπικές ταβέρνες. (Φωτό: Αρχείο Ορνιθολογικής)

Το Ταξίδι είναι Ζωή, αλλά κάποιοι θέλουν να το σταματήσουν!

Μαλαμώ Κορμπέτη*

Η εκτεταμένη λαθροθηρία στη Ελλάδα είναι γεγονός. Όσοι και όσες από εσάς αγαπούν την ύπαιθρο και περπατάνε ή διανυκτερεύουν, έχουν πιθανότατα γίνει μάρτυρες περιστατικών λαθροθηρίας, τα οποία ποτέ δεν καταγράφηκαν. Η απουσία καταγγελίας και καταγραφής είναι και ο κύριος λόγος για τον οποίο δεν έχουμε μια πιστά τεκμηριωμένη και πλήρη εικόνα του φαινομένου. Και, βέβαια, ο λόγος για τον οποίο η κυνηγετική ηγεσία της χώρας αρνείται πεισματικά να παραδεχθεί την έκταση του προβλήματος.

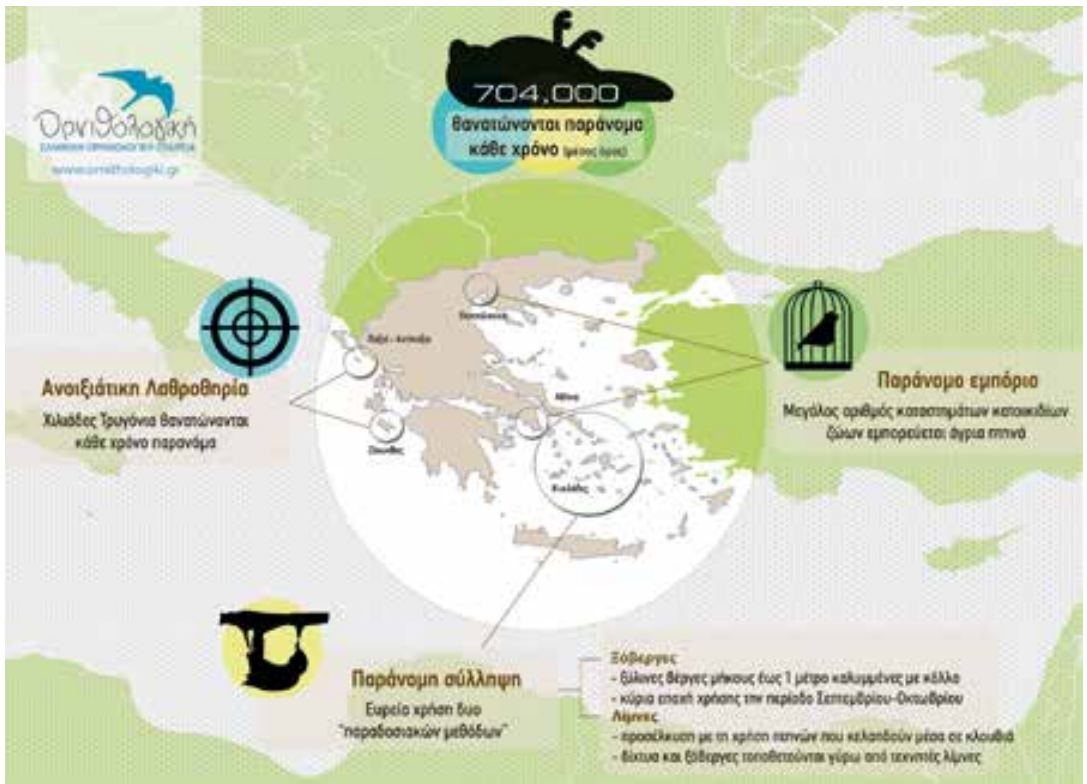
Σύμφωνα με πρόσφατη σχετική μελέτη της BirdLife International, η Ελλάδα καταλαμβάνει την 6η θέση στη δεκάδα των χωρών με τα υψηλότερα ποσοστά παράνομης θανάτωσης πουλιών, με την εκτίμηση ότι θανατώνονται παράνομα στη χώρα μας κατά μέσο όρο 704.000 πουλιά κάθε χρόνο (συνολικά περίπου 25 εκατομμύρια θανατώνονται παράνομα κάθε χρόνο στις χώρες της Μεσογείου). Διόλου αμελητέα νούμερα, θα συμφωνήσετε. Η έκταση αυτή της λαθροθηρίας σαφώς και αποτελεί πρόβλημα στη διατήρηση της καλής κατάστασης των πληθυσμών πολλών ειδών. Όμως, η

διαχρονική επίπτωση της λαθροθηρίας, και αυτή που κυρίως απασχολεί τις περιβαλλοντικές οργανώσεις, είναι ότι δημιουργεί μία εσφαλμένη σχέση μεταξύ του ανθρώπου και της φύσης. Μια αρρωστημένη σχέση που, εν πολλοίς, τυγχάνει κάλυψης από το κράτος και την ελληνική κοινωνία. Για να την αλλάξουμε απαιτείται η ριζική αλλαγή της στάσης όλων μας αλλά και της Πολιτείας. Ας δούμε όμως πρώτα τα χαρακτηριστικά της λαθροθηρίας στην Ελλάδα.

Τι είναι «λαθροθηρία»;

Λαθροθηρία είναι η παραβίαση των νόμων περί θήρας και γίνεται με δύο τρόπους: α) θηρεύσιμα είδη κυνηγιούνται με παράνομο τρόπο, για παράδειγμα εκτός κυνηγετικής περιόδου, σε απαγορευμένες περιοχές ή με παράνομα μέσα. β) μη-θηρεύσιμα είδη κυνηγιούνται είτε ηθελημένα είτε από λάθος. Πολλά από τα είδη αυτά είναι σπάνια ή απειλούμενα και προστατεύονται από την εθνική και διεθνή νομοθεσία. Ιδιαίτερα συντησιμένη παραβίαση της κυνηγετικής νομοθεσίας στην Ελλάδα είναι η χρήση απαγορευμένων μέσων προσέλκυσης πουλιών, όπως οι ξώβεργες και οι κράχτες, αλλά και η άσκηση κυνηγιού χωρίς κυνηγετική άδεια. Η οργανωμένη λαθροθηρία είναι η πλέον επιζήμια

* Η Μαλαμώ Κορμπέτη είναι μέλος της Ελληνικής Ορνιθολογικής Εταιρείας.

στα είδη. Δυστυχώς, πρόκειται για μια δραστηριότητα μη μετρήσιμη, αλλά όλα τα διαθέσιμα στοιχεία δείχνουν ότι είναι ιδιαίτερα εκτεταμένη στην Ελλάδα.

Από τις καταγραφές περιστατικών της Ορνιθολογικής (2000-2010), προκύπτει ότι 18% των καταγγελιών πολιτών αφορούν καταστάματα πώλησης κατοικίδιων (pet shop) που κατέχουν ή πωλούν παράνομα άγρια πουλιά, συχνά μάλιστα σε άσχημες συνθήκες αιχμαλωσίας. Το παράνομο εμπόριο άγριων πουλιών είναι εκτενές στα αστικά κέντρα και τις παρακείμενες σε αυτά περιοχές και μπορεί να επηρεάσει αρνητικά τους πληθυσμούς των κοινών ειδών πουλιών τα οποία απομακρύνονται από τον φυσικό τους βιότοπο. Η λαθροθηρία απαγορευμένων ειδών άποτελεί την 7η κατά σειρά καταγγελία που μας κάνουν οι πολίτες, αλλά ο εντοπισμός τέτοιων περιστατικών δεν είναι καθόλου εύκολος.

Γιατί επικρατεί αυτή η κατάσταση;

Στην ελληνική πραγματικότητα, το ανεπαρκές νομικό πλαίσιο για το κυνήγι γίνεται αντικείμενο εκμετάλλευσης από τους λαθροθήρες. Το κυνήγι συχνά λειτουργεί ως προκάλυμμα για τη λαθροθηρία. Τα στοιχεία δείχνουν ότι υπάρχει αύξηση των κρουσμάτων λαθροθηρίας κατά την περίοδο της

νόμιμης κυνηγετικής περιόδου. Σε πολλές περιπτώσεις οι λαθροθήρες εκμεταλλεύονται τις ρυθμίσεις για το νόμιμο κυνήγι: τις περιοχές όπου το κυνήγι απαγορεύεται και υπάρχει θηραματικός πλούτος καθώς και την ύπαρξη κλιμακωτών ημερομηνιών (διαφορετικές ημερομηνίες λήξης της κυνηγετικής περιόδου). Δεν πρέπει βέβαια να παραληφθεί το γεγονός ότι η λαθροθηρία αποτελεί μία εκτεταμένη παράνομη-μαύρη αγορά η οποία φέρνει οικονομικό κέρδος σε τοπικό επίπεδο. Η έκταση και ένταση όμως της λαθροθηρίας οφείλεται κυρίως στον ελλιπή κρατικό ελεγκτικό μηχανισμό και στην έλλειψη εκπαίδευσης των κυνηγών.

Πιο συγκεκριμένα, η απουσία ουσιαστικής φύλαξης των προστατευόμενων περιοχών κατά της λαθροθηρίας είναι ένα εμφανές και διαχρονικό πρόβλημα στην Ελλάδα. Μετά τη μεταφορά της δασοφυλάξης στην Πυροσβεστική Υπηρεσία το 1998, οι κατά τόπους Δασικές Αρχές έχουν απογυμνωθεί από το απαραίτητο προσωπικό, ενώ διαθέτουν πλέον ελάχιστη οικονομική και τεχνική στήριξη από την Πολιτεία. Ως αποτέλεσμα, οι Δασικές Υπηρεσίες δεν ανταποκρίνονται σε περιστατικά στην ύπαιθρο πέραν του ωραρίου τους (δηλαδή όχι μετά τις 2 μμ και τα Σαββατοκύριακα, όταν και καταγράφεται η πλειοψηφία των περιστατικών!). Η ύπαρξη της Ομοσπονδιακής Θηροφυλα-

Κλασική κατοικία όπου κρατούνται παράνομα πουλιά προς πώληση, Ωρωπός. (Φωτ. Αρχείο Ορνιθολογικής)

έχει καταγράψει την τελευταία δεκαετία. Για παράδειγμα, την άνοιξη του 2015 κατά την περίοδο της λαθροθηρίας του Τρυγονιού στα Ιόνια νησιά παρακολυθησαμε οργανωμένο όχλο λαθροθήρων να επιτίθεται στον Δασάρχη Ζακύνθου με αφορμή την έναρξη ελέγχων για την πάταξη της λαθροθηρίας! Η επιχείρηση, παρότι γινόταν υπό τον συντονισμό του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας, εγκαταλείφτηκε γρήγορα από την νέα πολιτική ηγεσία, με αποτέλεσμα οι λαθροθήρες στη Ζάκυνθο να απολαμβάνουν μέχρι και σήμερα πλήρη ασυλία. Το ανοιξιότικο κυνήγι είναι μια ανεξέλεγκτη παράνομη δραστηριότητα η οποία ασκείται από κατοίκους και επισκέπτες των νησιών του Ιονίου κάθε χρόνο από τα μέσα Απριλίου έως και τα μέσα Μαΐου και μάλιστα αποτελεί «παράδοση». Και πώς θα μπορούσε να είναι αλλιώς, αφού η παρανο-

Αμβρακικός. Ανάμεσα στα θηράματα και δύο Βαλτόπαπιες, παγκόσμια απειλούμενο και προστατευόμενο είδος. (Φωτ. Νίκος Πέτρου)

μία δε διώκεται νομικά ή κοινωνικά; Ως αποτέλεσμα, κατά τη διάρκεια της εαρινής μετανάστευσης, ετησίως περίπου 140.000 τρυγόνια θανατώνονται από λαθροθήρες, κυρίως στα Ιόνια νησιά, έχοντας πρώτα διανύσει περίπου 2.500 χλμ πάνω από την έρημο και τη Μεσόγειο.

Άλλο κραυγαλέο φαινόμενο είναι η παράνομη αγοραπωλησία εκατοντάδων άγριων πουλιών στο γνωστό κυριακάτικο παζάρι του Σχιστού. Από το 2007 το Δασαρχείο Πειραιά και η Ομοσπονδιακή Θηροφυλακή της Δ' ΚΟΣΕ, σε συνεργασία με την ANIMA και την Ορνιθολογική, έχουν συμμετέχει σε πολλούς ελέγχους εντοπίζοντας πλήθος εμπόρων που συμμετέχουν στις παράνομες αγοραπωλησίες, ενώ στη συνέχεια απελευθερώνουν τα κατασχεμένα πουλιά, κυρίως Καρδερίνες, Φλώρους, Σκαρθάκια και Σταυρομύτες, αλλά και πολλά άλλα. Παρ' όλες τις παρεμβάσεις των αρμοδίων υπηρεσιών και την προσφυγή της Ορνιθολογικής και της ANIMA στον Εισαγγελέα Πειραιά, η παράνομη αυτή δραστηριότητα συνεχίζεται μέχρι και σήμερα εντελώς ανεξέλεγκτα!

Υπάρχουν πάντα βέβαια και τα επείγοντα περιστατικά που αντιμετωπίζουμε, τα οποία μας δημιουργούν θλίψη. Χαρακτηριστικότερο όλων η Νανόχηνα (*Anser erythrorus*), το σπανιότερο υδρόβιο πουλί της Ευρώπης, που το Δεκέμβριο του 2007 βρέθηκε νεκρή στο Εθνικό Πάρκο της Δίμνης Κερκίνης. Ο θάνατός της προήλθε από σκάγι κυνηγετικού όπλου, όπως έδειξαν τα αποτελέσματα πλήρους νεκροψίας που έγινε στη Φιλανδία. Το είδος είναι παγκοσμίως απειλούμενο και ο πληθυσμός που διαχειμάζει στην Ελλάδα, ανέρχεται σε 45-50 άτομα. Καταλαβαίνει λοιπόν κανείς πόσο μεγάλη είναι η απειλή της λαθροθηρίας όταν έχουμε να προστατεύουμε τόσο μικρούς πληθυσμούς πουλιών...

Και τι να κάνουμε;

Κατ' αρχήν, πάντα πρέπει να καταγγέλλουμε περιστατικά λαθροθηρίας στο τοπικό Δασαρχείο και να απαιτούμε να έρθουν στο σημείο. Η γραμμή καταγγελίας του Υπουργείου είναι το 1591. Η Ορνιθολογική από μεριάς της συνεχίζει λιθαράκι-λιθαράκι, με εκστρατείες όπως «Το Ταξίδι είναι Ζωή» (leavingisliving.org), με εκπαιδευτικά προγράμματα στα σχολεία της επαρχίας και με καταγγελίες στους αρμόδιους, να υπερασπίζεται το μαγικό ταξίδι της μετανάστευσης των πουλιών. Θα συνεχίσουμε να ζητάμε ευθύνες από όσους εθελουφλούν, να εκθέτουμε τα οικονομικά και ψηφιοθηρικά συμφέροντα πίσω από την ανοχή, να πείθουμε τους λαθροθήρες ότι πρέπει να σταματήσουν. Όσοι περισσότεροι μας υποστηρίξουν σε αυτό το όμορφο ταξίδι, τόσο καλύτερα. ■

Τον Σεπτέμβριο, η *Ursinia cailefolia* ανθίζει σε απίστευτους αριθμούς, βάφοντας κόκκινη την έρημο της Namaqualand στη Νότια Αφρική.

Η πρώτη έκθεση για την κατάσταση της παγκόσμιας χλωρίδας

κείμενο και φωτογραφίες Νίκος Πέτρου

Τον περασμένο Απρίλιο, ο Βασιλικός Βοτανικός Κήπος στο Kew του Ηνωμένου Βασιλείου (εφ' εξής Kew) δημοσιοποίησε την πρώτη έκθεση για την κατάσταση των ανώτερων φυτών του πλανήτη. Μια μεγάλη ομάδα ερευνητών ανασκόπησε την δημοσιευμένη βιβλιογραφία, ανέτρεξε σε δημοσιεύσεις και βάσεις δεδομένων και συνέθεσε τις διαθέσιμες πληροφορίες για την παγκόσμια χλωρίδα.

Σύμφωνα με την έκθεση, σήμερα είναι γνωστά περίπου 391.000 είδη ανώτερων φυτών από τα οποία περίπου 370.000 είναι Αγγειόσπερμα. Οι ερευνητές κατέληξαν σε αυτούς τους αριθμούς μετά από ενδελεχή αξιολόγηση των διεθνών βάσεων δεδομένων για τα ονόματα φυτών, συγκεκριμένα των:

«International Plant Names Index» (IPNI, www.ipni.org), που περιλαμβάνει λεπτομέρειες για τα ονόματα των γνωστών ανώτερων φυτών, καθώς και τα συνώνυμά τους. Συνολικά περιλαμβάνει 1.065.235 ονόματα, με αντιστοιχία, κατά μέσο όρο 2,7 ονομάτων ανά είδος.

«World Checklist of Selected Plant families»

(WCSP, <http://apps.kew.org/wcsp/>), που ως τώρα περιλαμβάνει τα αποδεκτά ονόματα και την παγκόσμια κατανομή για περίπου 33% των ειδών του IPNI, ενώ ακόμη 30% βρίσκεται σε τελικό στάδιο δημοσίευσης.

«The Plant List» (TPL, www.theplantlist.org/), που περιλαμβάνει ονόματα όλων των γνωστών ανώτερων φυτών, καθώς και κάποιων βρυοφύτων, χωρίς όμως να υπάρχει απόλυτη ταύτιση των αποδεκτών ονομάτων και συνωνύμων για όλα τα είδη (ταύτιση για το 75%).

Το πρόβλημα των πολλαπλών ονομάτων/συνωνύμων για τα είδη φυτών είναι μεγάλο, ιδιαίτερα σε κάποιες οικογένειες όπως τα ορχεοειδή, και είναι συχνά πολύ δύσκολο να καταλήξει η επιστημονική κοινότητα σε κοινά αποδεκτό όνομα. Στο IPNI, για παράδειγμα, καταχωρούνται, κατά μέσο όρο, περίπου 6.000 νέα ονόματα ετησίως την τελευταία δεκαετία, από τα οποία τα μισά είναι νέα για την επιστήμη και τα άλλα μισά συνώνυμα. Επίσης δεν υπάρχει ακόμη κάποια βάση δεδομένων που να ταυτίζει αναμφισβήτητα όλα τα επιστη-

Εύκρατο δάσος βροχής στο Hokkaido, Ιαπωνία

Lachenalia carnososa, Νότια Αφρική

μονικά ονόματα με αναγνωρισμένα είδη φυτών. Για να αντιμετωπίσει αυτό το πρόβλημα το Kew ετοιμάζει τη «Διαδικτυακή Πύλη για τα Φυτά του Πλανήτη» (Plants of the World Online Portal - POWOP), που θα συνθέτει όλες τις διαθέσιμες πληροφορίες για κάθε είδος, και αναμένεται να παρουσιαστεί στο τέλος του 2016. Η αδυναμία απόλυτης ταυτοποίησης ειδών έχει ιδιαίτερη πρακτική σημασία σε ότι αφορά την αναγνώριση παραγώγων τους και τον έλεγχο της παράνομης εμπορίας τους.

Οι χώρες που έχουν καταχωρήσει τα περισσότερα νέα είδη μεταξύ 2006-2015 είναι η Βραζιλία (2.220 είδη), η Αυστραλία (1.648) και η Κίνα (1.537), ενώ ακολουθούν η Κολομβία (1.002), ο Ισημερινός (977), το Μεξικό (970), το Περού (834), η Μαλαισία (748) και η Νότια Αφρική (641).

Το 2015 καταχωρήθηκαν 2.034 νέα είδη, κάποια από τα οποία έχουν πολύ ενδιαφέρουσες ιστορίες. Το μεγαλύτερο και βαρύτερο από αυτά είναι το *Gilbertiodendron maximim*, ένα δένδρο ενδημικό στα τροπικά δάση βροχής του Γκαμπόν στην κεντρική Αφρική, που φτάνει τα 45 μ. ύψος, το 1,5 μ. σε διάμετρο και ξεπερνά τους 105 τόννους σε βάρος. Ήδη θεωρείται κρισίμως κινδυνεύον. Τεράστια είναι και η *Drosera magnifica*, ένα εντομοφάγο είδος που φτάνει το 1,5 μ. σε ύψος, ιδιαίτερα αν τη συγκρίνουμε με τις δικές μας *Drosera* που δεν ξεπερνούν τα λίγα εκατοστά σε ύψος. Είναι γνωστή από μία μόνο θέση, σε κάποια βουνοκορφή στην

Ψυχρόβιο δάσος φυλλοβόλων, Νορβηγία

πολιτεία Minas Gerais της νοτιοανατολικής Βραζιλίας και ανακαλύφθηκε αρχικά στο... Facebook, όταν ένας ειδικός στα εντομοφάγα φυτά εντόπισε φωτογραφίες που είχε τραβήξει κάποια χρόνια νωρίτερα ένας κυνηγός ορχιδεών. Μεγάλη, με ύψος που φτάνει τα 3 μ., είναι επίσης και η ορχιδέα της νότιας Αμερικής *Selenipedium dodsonii*, που εντοπίστηκε από δείγματα κατά τη διαδικασία προετοιμασίας ενός βιβλίου για την υποοικογένεια *Cyrtipedioideae*. Στη νοτιοανατολική Ασία καταγράφηκαν 90 νέα είδη του γένους *Begonia*, τα 15 από μία μόνο περιοχή στη Σουμάτρα.

Το μικρότερο φυτό που καταχωρήθηκε το 2015, η *Ledermanniella lunda* με ύψος μόλις 3-4 mm, ανήκει σε μια στενά εξειδικευμένη οικογένεια που απαντάται μόνο σε καταρράκτες με καθαρά νερά και εκτιμάται ότι έχει ήδη εξαφανιστεί. Στη μόνη γνωστή θέση παρουσίας του στην Ανγκόλα ήδη κατασκευάζεται μεγάλο υδροηλεκτρικό φράγμα και η εξόρυξη διαμαντιών στην περιοχή έχει ρυπάνει ανεπανόρθωτα τα νερά του ποταμού. Και η *Tarenna agnata*, είδος της οικογένειας του καφεόδενδρου (*Rubiaceae*), εκτιμάται ότι έχει ήδη εξαφανιστεί, αφού κανείς δεν την έχει δει τα τελευταία 50 χρόνια. Εντοπίστηκε από δείγματα σε ερμπάριο και τα ξηροθερμικά δάση στην Γκάνα και την Ακτή του Ελεφαντοστού που είναι το ενδιαίτημά του έχουν ήδη καταστραφεί από πυρκαγιές ή έχουν μετατραπεί σε γεωργική γη.

Cotula barbata, Νότια Αφρική

Ανθισμένες *Accacia melifera* σε σαβάνα στη Ναμίμπια

Paeonia tenuffolia, Βουλγαρία

Η έρευνα για τη φυλογενετική εξέλιξη των φυτών προχωρά ταχύτατα και πλέον βασίζεται κυρίως σε στοιχεία από τον προσδιορισμό της αλληλουχίας του DNA των διαφόρων ειδών. Η πιο πρόσφατη κατάταξη των Αγγειόσπερμων με βάση τα γενετικά δεδομένα αναγνωρίζει 416 Οικογένειες που κατατάσσονται σε 64 Τάξεις. Η αποσαφήνιση των φυλογενετικών σχέσεων των φυτών μπορεί να επιταχύνει την ανακάλυψη νέων ειδών με πιθανά οφέλη για τον άνθρωπο (φαρμακευτική, διατροφική ή βιομηχανική χρήση) αλλά και να εξασφαλίσει τη διατροφική επάρκεια και την προστασία της βιοποικιλότητας.

Σήμερα υπάρχουν 139 είδη των οποίων έχει αποκωδικοποιηθεί το πλήρες γονιδίωμα (στην πλειονότητά τους, όπως είναι αναμενόμενο, καλλιεργήσιμα είδη) που όμως αντιστοιχούν σε ποσοστό μικρότερο από το 0,1% των ανώτερων φυτών. Υπάρχουν επίσης περίπου 107.000 είδη των οποίων έχει προσδιοριστεί η αλληλουχία τουλάχιστον ενός τμήματος του DNA τους. Για τα μισά από αυτά έχει προσδιοριστεί και τουλάχιστον ένας από τους γενετικούς δείκτες που χρησιμοποιούνται στη φυλογενετική έρευνα. Με τις νέες τεχνολογίες (αλληλούχιση επόμενης γενεάς ή υψηλής απόδοσης), που έχουν σημαντικά χαμηλότερο κόστος, αναμένεται ότι οι αριθμοί αυτοί θα αυξηθούν γοργά.

Σύμφωνα με τα στοιχεία από 11 διεθνείς βάσεις δεδομένων, περισσότερα από 30.000 (για την

Ανθισμένα γεώφυτα, Κγιοτο, Ιαπωνία

ακρίβεια 31.128) είδη φυτών είναι χρήσιμα στον άνθρωπο. Οι πολυπληθέστερες κατηγορίες είναι τα φυτά με φαρμακευτικές χρήσεις (17.810 είδη) και τα φυτά που χρησιμοποιούνται ως υλικά (11.365), είτε σε κατασκευές είτε για την παραγωγή ινών. Τα είδη που έχουν περιβαλλοντική χρησιμότητα (προστασία από διάβρωση, φιλτράρισμα ρύπων, κ.λπ.) φτάνουν τα 8.140, ενώ 5.538 είδη χρησιμοποιούνται για τη διατροφή ανθρώπων, 3.469 για ζωοτροφή και 583 για τη διατροφή εντόμων που είναι χρήσιμα στον άνθρωπο (μεταξοσκώληκες, μέλισσες, κ.ά.) ή χρησιμεύουν ως επικονιαστές. Στα γενετικά αποθέματα (για τη βελτίωση καλλιεργειών, κ.λπ.) κατατάσσονται 5.338 είδη, 2.503 είδη χρησιμοποιούνται ως δηλητήρια και 1.621 ως καύσιμα ενώ, τέλος, 1.352 είδη έχουν κοινωνικές ή θρησκευτικές/τελετουργικές χρήσεις (καπνός, παραισθησιογόνα, κ.ά.).

Η έκθεση θέτει ως προτεραιότητα τον καθορισμό των σημαντικότερων περιοχών για τα φυτά κάθε χώρας ώστε αυτές να προστατευθούν επαρκώς. Στις αρχές της δεκαετίας του 2000, η οργάνωση Plantlife International θέσπισε κριτήρια (τα οποία αναθεωρούνται φέτος) για τον καθορισμό των Σημαντικών Περιοχών για τα Φυτά - ΣΠΦ (Important Plant Areas - IPAs). Μέχρι τώρα έχουν οριοθετηθεί 1.771 ΣΠΦ, σε 16 χώρες, κυρίως στην Ευρώπη, Βόρεια Αφρική και Μέση Ανατολή, ενώ άλλες 69 χώρες έχουν ξεκινήσει την αρχική κατα-

Gladiolous equitans, Νότια Αφρική

Μπαομπάμπ (*Adansonia* sp.) στη Μαδαγασκάρη. Από τα 9 είδη που υπάρχουν τα 6 είναι ενδημικά του νησιού

Φελλόδενδρο (*Quercus suber*),
Εχτρεμαδούρα, Ισπανία

γραφή τους. Φέτος, το Kew ξεκινά μια εκστρατεία καταγραφής των ΣΠΦ σε τροπικές χώρες. Αξίζει να σημειωθεί ότι η πρώτη χώρα στον κόσμο που ολοκλήρωσε την απογραφή των σημαντικών περιοχών της είναι η Τουρκία. Μια ομάδα 40 επιστημόνων από 20 πανεπιστήμια, υπό την καθοδήγηση του Πανεπιστημίου της Κωνσταντινούπολης και με τη βοήθεια του WWF-Τουρκία, εντόπισαν 122 ΣΠΦ και κατέγραψαν τις πιέσεις και την κατάσταση διατήρησής τους. Πέρσι, με την υποστήριξη της Ολλανδικής οργάνωσης Rubicon Foundation, δημιουργήθηκε ένα δίκτυο εθελοντών που παρακολουθεί τις περιοχές αυτές και τα είδη που φιλοξενούν. Εξ' ίσου σημαντική με την απογραφή είναι και η θέσπιση καθεστώτος προστασίας αυτών των περιοχών. Στις ευρωπαϊκές χώρες το 25% των ΣΠΦ δεν προστατεύεται, ενώ στις άλλες χώρες το ποσοστό αυτό είναι μεγαλύτερο.

Η κλιματική αλλαγή απειλεί τα φυτά καθώς θεωρείται ότι περισσότερο από το 10% των καλυμμένων με φυτά εκτάσεων του πλανήτη είναι ιδιαίτερα ευάλωτο στα επακόλουθά της (μειωμένη βροχόπτωση, παρατεταμένες ξηρασίες, φαινόμενο El Níno, κ.λπ.). Ιδιαίτερα σημαντικές αναμένεται να είναι οι επιπτώσεις της σε πολλά διατροφικά είδη φυτών. Σχετικές μελέτες δείχνουν ότι σε κάποιες περιοχές της Γης, όπως η υποσαχάριος Αφρική, για να αποφευχθούν μεγάλες ελλείψεις τροφής η αντικατάσταση καλλιεργειών με είδη που θεωρούνται ανθεκτικά στην κλιματική αλλαγή θα πρέπει να ξεκινήσει μέσα στην επόμενη δεκαετία.

Οι αλλαγές στις χρήσεις γης έχουν επηρεάσει σχεδόν το 75% της επιφάνειας του πλανήτη. Και τα 14 βιοσυστήματα του πλανήτη έχουν χάσει φυτοκάλυψη. Το μεγαλύτερο ποσοστό απώλειας παρατηρείται στα μαγγρόβια (25%) και τα τροπικά δάση κωνοφόρων (24%) και το μικρότερο (περίπου 10%) στους εύκρατους λειμώνες, σαβάνα και θαμνώνες και στις ερήμους και ξηροθερμικούς θαμνώνες. Οι περιοχές που έχουν χάσει τις μεγαλύτερες εκτάσεις δασών μετά το 2000 είναι η νοτιοανατολική Ασία, η Βραζιλία, η δυτική Αφρική, η ανατολική Ρωσία και τμήματα του Καναδά. Στα 10 βιοσυστήματα παρατηρείται επίσης μείωση της φυτικής παραγωγικότητας. Η αύξηση της παραγωγικότητας στα υπόλοιπα 4 (βόρεια δάση και τσίγκα, μεσογειακά δάση και θαμνώνες, ορεινοί λειμώνες και θαμνώνες, τούνδρα), ιδιαίτερα στην τούνδρα, αποδίδεται στην «μετανάστευση» δένδρων και θάμνων βορειότερα λόγω αυξημένων θερμοκρασιών.

Μεγάλη είναι και η επίδραση των ξενικών ειδών αφού εκτιμάται ότι τουλάχιστον 13.168 είδη έχουν πλέον εγκατασταθεί εκτός της αρχικής τους κατανομής, οδηγώντας, σε πολλές περιπτώσεις, σε σημαντική απώλεια βιοποικιλότητας, ειδικά σε νησιωτικές περιοχές. Μεγάλο είναι και το

Ανθισμένα παχύφυτα (*Drosanthemum* sp.), Νότια Αφρική

οικονομικό κόστος των εισβολικών ειδών. Για παράδειγμα, για τον έλεγχο των ξενικών ειδών στη Μεγάλη Βρετανία εκτιμάται ότι δαπανώνται πάνω από 1,7 δισ. λίρες ετησίως.

Σύμφωνα με την έκθεση, ένα στα πέντε φυτά απειλείται με εξαφάνιση, όμως τα κενά γνώσης και οι πρακτικές δυσκολίες έρευνας και εντοπισμού θέτουν αυτά τα στοιχεία υπό αμφισβήτηση. Για παράδειγμα, ενώ έχουν γίνει 20.167 μελέτες κινδύνου εξαφάνισης, αυτές αφορούν το 25% των φυτών που περιέχονται στον Κόκκινο Κατάλογο της IUCN και μόλις το 5% των γνωστών ειδών. Ενδιαφέρουσα είναι η ανάλυση των πιθανών αιτιών εξαφάνισης των απειλούμενων ειδών του Κόκκινου Καταλόγου της IUCN. Ο μεγαλύτερος κίνδυνος προέρχεται από τη γεωργία (απειλεί 31% των ειδών) και ακολουθούν η χρήση πόρων (ξύλευση, συλλογή) με 21,3%, η κατασκευή υποδομών (οικιστικές, τουριστικές, κ.λπ.) με 12.8%, οι αλλαγές στα φυσικά οικοσυστήματα (πυρκαγιές, κατασκευές φραγμάτων, κ.ά.) με 9.3% και τα εισβολικά είδη με 7,5%. Απρόσμενα, η κλιματική αλλαγή απειλεί μόνο το 4% των ειδών του Κόκκινου Καταλόγου.

Η αύξηση του πληθυσμού της Γης και η αυξανόμενη ζήτηση προϊόντων έχει οδηγήσει σε μεγέθυνση του διεθνούς εμπορίου φυτών και παραγώγων τους. Ο αγροτικός τομέας χρησιμοποιεί περίπου το 40% της διαθέσιμης επιφάνειας του πλανήτη, ο παγκόσμιος τζίρος του υπολογίζεται

σε περισσότερα από 5 τρισ. δολάρια και η επέκτασή του επηρεάζει τα φυσικά οικοσυστήματα. Για παράδειγμα, η αυξανόμενη ζήτηση φοινικελαίου τα τελευταία 20 χρόνια έχει οδηγήσει σε αντικατάσταση μεγάλων εκτάσεων φυσικών δασών από καλλιέργειες φοινίκων (κυρίως *Elaeis guineensis*).

Αν και μεγάλο μέρος της ξυλείας που διακινείται διεθνώς προέρχεται από φυτείες, το μεγαλύτερο ποσοστό της ξυλείας από τροπικές περιοχές προέρχεται από φυσικά δάση (ο τζίρος του εμπορίου ξυλείας από τους τροπικούς έφτασε το 2014 τα 80 δισ. δολάρια). Η ζήτηση ξυλείας με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά (χρώμα, σκληρότητα, κ.λπ.), όπως τα κοκκινόξυλα, ωθεί την συστηματική, οργανωμένη παράνομη υλοτομία σε πολλές χώρες της Αφρικής, της Ασίας και της Νότιας Αμερικής. Στη δυτική Αφρική ονομάζουν τα κοκκινόξυλα «ματωμένη ξυλεία» υποδηλώνοντας τη διασύνδεση των λαθρουλοτόμων με κυκλώματα λαθροθηρίας και παράνομης διακίνησης ελεφαντοστού και διαμαντιών, ακόμα και με τοπικούς πολέμαρχους και συμμορίες.

Μεγέθυνση παρουσιάζει και η φυτοκομική «βιομηχανία», με παγκόσμιο τζίρο το 2015 γύρω στα 18 δισ. δολάρια. Αν και τα περισσότερα φυτά προέρχονται από καλλιέργειες, έχει αυξηθεί πολύ η ζήτηση σπάνιων άγριων ειδών, ιδιαίτερα ορχοειδών, κάκτων και παχύφυτων. Η ανεξέλεγκτη διαδικτυακή εμπορία και οι συχνά υψηλότερες τιμές συντηρούν την παράνομη συλλογή που έχει οδη-

γήσει πάρα πολλά είδη στο όριο της εξαφάνισης.

Το κύριο όπλο ενάντια στο παράνομο εμπόριο φυτών, και ζώων, του οποίου ο τζίρος υπολογίζεται σε 8-20 δισ. ευρώ ετησίως, είναι η Σύμβαση CITES, τη οποίας τα τρία Παραρτήματα περιλαμβάνουν περισσότερα από 30.000 είδη φυτών με διαφορετικούς βαθμούς προστασίας. Ενδεικτικά, το 2015 στο αεροδρόμιο Heathrow του Λονδίνου (όπου φτάνουν σχεδόν 1.000 πτήσεις καθημερινά) έγιναν 385 κατασχέσεις φυτών ή παραγώγων τους. Από αυτές οι 287 αφορούσαν παραδοσιακά φάρμακα ή συμπληρώματα διατροφής, οι 46 ζωντανά φυτά, οι 26 τμήματα φυτών και άλλες 26 προϊόντα ξυλείας. Σχεδόν τα μισά (42%) από τα κατασχεθέντα είδη περιείχαν παράγωγα ορχιδεών, ιδιαίτερα τα συμπληρώματα διατροφής. Αν και τα συμπληρώματα διατροφής προέρχονταν κυρίως από τις ΗΠΑ, τα είδη που περιείχαν ήταν ασιατικής προέλευσης. Αυτό υποσημειώνει το τεράστιο πρόβλημα που δημιουργεί η παγκοσμιοποίηση του εμπορίου, αφού η συλλογή των παράνομων συστατικών και η παραγωγή του τελικού προϊόντος μπορεί να γίνεται σε διαφορετικές ηπείρους. Έτσι χρειάζονται αποτελεσματικοί μηχανισμοί ελέγχου, αλλά και έρευνα για την δημιουργία βιοδεικτών που θα μπορούν εύκολα να προσδιορίσουν τα είδη προέλευσης των παραγώγων.

Απόντος συγκεκριμένου νομικού πλαισίου, ερευνητές και εταιρείες από χώρες του ανεπτυγμένου κόσμου δρούσαν συχνά ανεξέλεγκτα στις αναπτυσσόμενες χώρες, με αποτέλεσμα να κατηγορούνται για «βιοπειρατεία». Σε αρκετές περιπτώσεις δυτικές εταιρείες δημιούργησαν προϊόντα με έρευνα βασισμένη στην «παραδοσιακή γνώση» τοπικών πληθυσμών φτωχότερων χωρών,

κατοχύρωσαν τις σχετικές πατέντες και αποκόμισαν σημαντικά κέρδη, χωρίς να αποδώσουν οφέλη στους πληθυσμούς αυτούς. Το κενό στη Σύμβαση για τη Βιοποικιλότητα σχετικά με τον τρόπο πρόσβασης και καταμερισμού των οφελών από τη χρήση γενετικών πόρων και των σχετικών παραδοσιακών γνώσεων ήρθε να καλύψει το Πρωτόκολλο της Ναγκόγια με το οποίο ασχολείται το τελευταίο, και μικρότερο, κεφάλαιο της έκθεσης.

Μια και το χρονικό διάστημα από την ενεργοποίηση του Πρωτοκόλλου το 2014 είναι μικρό, λίγες χώρες έχουν προλάβει να διαμορφώσουν σχετική νομοθεσία για την πρόσβαση στους βιολογικούς πόρους. Χώρες που είναι «πάροχοι» βιοποικιλότητας, όπως η Αιθιοπία, η Κένυα, το Καμερούν, η Νότια Αφρική, η Ινδία, η Μαλαισία, το Περού, ο Ισημερινός η Κόστα Ρίκα, και το Βιετνάμ, ήδη προετοιμάζουν αυστηρότερους ελέγχους της πρόσβασης στους φυσικούς τους πόρους. Αν οι συμβαλλόμενες χώρες κατορθώσουν να εφαρμόσουν το Πρωτόκολλο και επιβάλλουν την τήρηση των προϋποθέσεων του θα υπάρξουν ισχυρά (οικονομικά) κίνητρα για να προστατεύσουν και να διατηρήσουν τη βιοποικιλότητά τους.

Όσοι ενδιαφέρεστε για περισσότερες λεπτομέρειες, που δεν μπορούν να αναπτυχθούν σε μια περιλήψη λίγων σελίδων, μπορείτε να κατεβάσετε το πλήρες κείμενο της έκθεσης από το: <http://science.kew.org/strategic-output/state-worlds-plants>. ■

Βιβλιογραφία

1. Olson, D. M., et al. (2001). Terrestrial ecoregions of the world: a new map of life on earth: A new global map of terrestrial ecoregions provides an innovative tool for conserving biodiversity. *BioScience* 51 (11):933-938.

Γιγάντιες Λομπέθιες (*Lobelia rhynchopetalum*) στα 3.800 μέτρα, οροπέδιο Sanetti, Όρη Bale, Αιθιοπία

Aerangis ellisii (φωτ. ecuagenera.com)

Διεθνές εμπόριο ορχεοειδών

Νίκος Πέτρου

Η κατάσταση διατήρησης των περισσότερων από τα περίπου 30.000 γνωστά ορχεοειδή του πλανήτη δεν είναι γνωστή, αυτά όμως που έχουν μελετηθεί, κυρίως κάποια τροπικά γένη, όπως το *Paphiopedilum*, δείχνουν παρόμοιες τάσεις δραματικής μείωσης. Η συλλογή άγριων φυτών και η παράνομη εμπορία τους καταγράφονται ανάμεσα στις σημαντικότερες απειλές, ιδιαίτερα στη νοτιοανατολική Ασία⁽¹⁾. Ακόμη και πρόσφατα ανακαλυφθέντα είδη, όπως τα *P. vietnamense* και *P. canhii*, που βρέθηκαν στο Βιετνάμ το 1999 και το 2010 αντίστοιχα, ήδη απειλούνται με εξαφάνιση από την υπερβολική συλλογή⁽²⁾.

Η διακίνηση και εμπορία ορχιδεών γίνεται για δύο κυρίως λόγους. Για φυτοκομικές χρήσεις (εδώ συμπεριλαμβάνονται και οι συλλέκτες φυτών) και για χρήση σε φαρμακευτικά ή/και διατροφικά σκευάσματα. Ένας μικρός αριθμός φυτών διακινείται για έρευνα και επιστημονικούς σκοπούς.

Για τον έλεγχο του εμπορίου τους, όλα τα είδη της οικογένειας Orchidaceae έχουν ενταχθεί στα παραρτήματα της Σύμβασης CITES: έξι είδη (*Aerangis ellisii*, *Dendrobium cruentum*, *Laelia jongheana*, *Laelia lobatea*, *Peristeria elata*, *Renanthera imschootiana*) και δύο γένη (*Paphiopedilum* με 88 είδη και *Phragmipedium* με 25 είδη) στο Παράρτημα I και τα υπόλοιπα (περίπου 27.600 είδη) στο Παράρτημα II.

Οι ορχιδέες που διακινούνται για φυτοκομικές χρήσεις συνήθως συνοδεύονται από τις απαραίτητες άδειες (εθνικές και CITES), ή προέρχονται από

καλλιέργειες. Παρ' όλα αυτά υπάρχουν στοιχεία GIA αυξανόμενη παράνομη διεθνή εμπορία, κατά κύριο λόγο στη νοτιοανατολική Ασία. Κύρια κέντρα διακίνησης άγριων ειδών (όχι μόνον φυτών) είναι η Ταϊβάν και το Χονγκ Κονγκ.

Δειγματοληπτικές έρευνες το 2011-2012 στις τέσσερις μεγαλύτερες αγορές άγριων φυτών της Ταϊλάνδης και στα σύνορά της με την Μιανμάρ και το Λάος, κατέγραψαν εμπόριο 348 ειδών (περίπου 15-22% της γνωστής ορχεοχλωρίδας της χώρας), χωρίς σχετικές άδειες⁽³⁾. Το 16% από αυτά τα είδη περιλαμβάνονταν σε κάποια κατηγορία κινδύνου, μεταξύ τους και είδη του γένους *Paphiopedilum* που βρίσκονται στο Παράρτημα I της CITES, ή ήταν σπάνια είδη με πολύ περιορισμένη κατανομή. Βρέθηκαν μάλιστα και είδη άγνωστα ως τότε στην επιστήμη.

Παράλληλα αυξάνονται οι συλλέκτες ή/και ερασιτέχνες καλλιεργητές ορχιδεών που αναζητούν σπάνια, ή ακόμη και νέα, είδη, συχνά προσφέροντας μεγάλα χρηματικά ποσά⁽⁴⁾. Η ορχιδέα *Dendrobium cynthiae* αναγνωρίστηκε ως νέο είδος το 2015 από καλλιεργητή ορχεοειδών στις ΗΠΑ που την αγόρασε από κάποιον έμπορο. Η χώρα προέλευσης του φυτού είναι ακόμα άγνωστη, εικάζεται όμως ότι είναι η Νέα Γουινέα. Δυστυχώς το παράνομο εμπόριο είναι, στις περισσότερες περιπτώσεις, αθέατο^(5,6).

Αθέατη, και σε μεγάλο βαθμό ανεξέλεγκτη, είναι και η ηλεκτρονική εμπορία που ανθεί τα τελευ-

Laelia jongheana (φωτ. Dale Borders)

ταία χρόνια μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Μια πρόσφατη, πολύ ενδιαφέρουσα, μελέτη⁽⁷⁾ αξιολόγησε, για πρώτη φορά, το διεθνές εμπόριο ορχιδεών στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης παρακολουθώντας τη δραστηριότητα 150 θεματικών ομάδων (fora), από όλο τον κόσμο με αντικείμενο τις ορχιδέες. Το 17,3% από αυτά δεν επέτρεπε εμπόριο ορχιδεών, το 28,6% όμως το επέτρεπε ή ασχολείτο αποκλειστικά με αυτό. Το 25% από τις ομάδες που ασχολούνταν με εμπόριο είχε έδρα την Ινδονησία. Οι ισπανόφωνες ομάδες προέρχονταν κυρίως από τη Λατινική Αμερική και οι αγγλόφωνες από τη

Gastrodia elata (φωτ. wikimedia.org)

Μεγάλη Βρετανία, τις ΗΠΑ και την Αυστραλία. Ανάλυση 55.805 αναρτήσεων που έγιναν σε διάστημα 12 εβδομάδων από 12.089 χρήστες έδειξε ότι το 8,9% αφορούσε πώληση ειδών. Από αυτές το 22-46% αφορούσε άγρια είδη, μάλιστα σε κάποιες περιπτώσεις σε μεγάλες ποσότητες αφού εντοπίστηκε τιμολόγηση για μέχρι και 50 κιλά (!) ειδών *Dendrobium*. Αν και το δείγμα της έρευνας ήταν μικρό, τα ποσοστά είναι σημαντικά και υποδηλώνουν την ανάγκη για παρακολούθηση και, ενδεχομένως, έλεγχο του διαδικτυακού εμπορίου.

Η παράνομη μεταφορά ορχιδεών δεν περιορίζεται, φυσικά, στις νοτιοανατολικές ασιατικές χώρες. Το 2014, μελέτη⁽⁸⁾ κατέγραψε την παρουσία παραγώγων από 39 είδη ορχιδεών στην Ευρωπαϊκή αγορά, σε καλλυντικά, συμπληρώματα διατροφής και παραδοσιακά φάρμακα. Κάποια από τα είδη αυτά καλλιεργούνται, αρκετά όμως προέρχονται μόνο από άγριους πληθυσμούς. Ενδεικτικά, επίσης, το 2007, οι τελωνειακές αρχές της Μεγάλης Βρετανίας κατάσχισαν 158.000 λαθραία φυτά, τα περισσότερα ορχιδέες. Μέρος αυτών των κατασχέσεων αφορούσε παραδοσιακά φάρμακα που περιείχαν συστατικά από ορχιδέες χωρίς τις ανάλογες άδειες.

Χρήση ορχοσειδίων σε φαρμακευτικά σκευάσματα ή/και για διατροφή γίνεται σε πολλές περιοχές του πλανήτη: νοτιοανατολικά Ασία, Ιαπωνία, Ευρώπη, Μέση Ανατολή, Αυστραλία, Αφρική, κ.ά.^(9,10).

Οι ορχιδέες είναι, από πολύ παλιά, βασικό συστατικό της ασιατικής, ιδιαίτερα της Κινεζικής, παραδοσιακής φαρμακολογίας, και χρησιμοποιούνται σε σκευάσματα για πολλές παθήσεις. Αν και η συλλογή και η χρήση των φυτών γίνεται, συνήθως, μέσα στις χώρες (και έτσι δεν εμπίπτουν στον έλεγχο της CITES), τα τελευταία χρόνια αυξάνεται συνεχώς η διεθνής διακίνηση, κυρίως προς την Κίνα. Ήδη από τη δεκαετία του 1990 καταγράφεται αυξανόμενη παράνομη μεταφορά άγριων ορχιδεών από την Μιανμάρ (όπου δεν χρησιμοποιούνται σε παραδοσιακά φάρμακα) προς την Κίνα⁽¹¹⁾, ενώ το 2015 αναφέρθηκε ότι η παράνομη συλλογή για την Κινεζική αγορά έχει αποδεκατίσει τους άγριους πληθυσμούς στη βόρεια Ινδία (κυρίως είδη του σπάνιου γένους *Dendrobium*). Η αναφορά μάλιστα έλεγε ότι οι έμποροι χρησιμοποιούν παιδιά για την παράνομη συλλογή⁽¹²⁾. Ενθαρρυντικό είναι ότι κάποια από τα είδη των παραδοσιακών φαρμάκων, όπως η «tian ma» (*Gastrodia elata*) που χρησιμοποιείται σε αλλεργίες, πονοκεφάλους, κ.ά., έχουν αρχίσει να καλλιεργούνται, έστω και σε μικρούς αριθμούς, στην Κίνα και άλλες χώρες.

Ο έλεγχος πάντως παραμένει δύσκολος καθώς οι orchideές αυτές συνήθως πωλούνται ή αναγράφονται στα σκευάσματα με τις τοπικές τους ονομασίες, συχνά χρησιμοποιείται το ίδιο όνομα για διαφορετικά είδη, ενώ πολλές ουσίες περιέχουν παράγωγα πολλών διαφορετικών ειδών, όπως συμβαίνει και με το σαλέπι.

Το εμπόριο αποξηραμένων βολβών ή αλεύρων από βολβούς orchideών για την παρασκευή σαλεπιού στη δυτική Ασία ήταν ως, πρόσφατα, περιορισμένο στην Τουρκία. Το σαλέπι χρησιμεύει για την παρασκευή παραδοσιακού ροφήματος που πίνεται ζεστό ή κρύο και παγωτού με ιδιαίτερη υφή (*dondurma*).

Για την κατανάλωση σαλεπιού στην Τουρκία, που φτάνει τους 45 τόνους ετησίως, εκτιμάται ότι καταστρέφονται κάθε χρόνο περίπου 45-180 εκατομμύρια φυτά^(13,14) που ανήκουν σε πολλά είδη. Η εξάντληση των τοπικών άγριων πληθυσμών λόγω της παρατεταμένης, εντατικής, παράνομης συλλογής δημιούργησε ζήτηση για «εισαγωγές» από χώρες στις οποίες η κατανάλωση σαλεπιού είναι περιορισμένη, όπως το Ιράν, το Πακιστάν και η Ινδία. Σχετική μελέτη⁽¹⁵⁾ αναφέρει ότι το 2013 συλλέχθηκαν στο Ιράν τουλάχιστον 7-11 εκατομμύρια orchideές που ανήκαν σε 19 είδη και 7 γένη. Αναφέρεται επίσης ότι αριθμοί ήταν σίγουρα υποεκτιμημένοι, ότι σε πολλές περιοχές οι πληθυσμοί εξαντλούνται και ότι το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών των φυτών προοριζόταν για εξαγωγή στην Τουρκία, χωρίς σχετικές άδειες.

Αν και η εμπορία βολβών έχει απαγορευτεί από το 1974, ακόμη συνεχίζουν να εισάγουν, παράνομα, σαλέπι σε μορφή σκόνης από την Τουρκία πολλές Αραβικές χώρες, αλλά και η Γερμανία, η Ελβετία, η Μεγάλη Βρετανία, η Αυστραλία, η Βουλγαρία και η Ρωσία. Η ανάμιξη αλεύρων από orchideές με άλλα άλευρα και η διακίνησή τους με άδειες για τα δεύτερα δυσκολεύει τον εντοπισμό του παράνομου εμπορίου, κάτι που αναμένεται να βελτιωθεί με την επεκτεινόμενη χρήση γενετικών δεικτών (DNA barcoding).

Πολύ λιγότερο γνωστό, στην Ευρώπη τουλάχιστον, από το σαλέπι είναι το παρόμοιας προέλευσης παραδοσιακό έδεσμα *chikanda*, που τρώνε κυρίως στη Ζάμπια. Το *chikanda* φτιάχνεται από φυσικόλευρο αναμειγμένο με άλευρα από βολβούς orchideών (συνήθως είδη των γενών *Disa*, *Satyrium* και *Habenaria*). Η μείωση των άγριων πληθυσμών στη Ζάμπια έχει οδηγήσει σε εμπόριο βολβών από γειτονικές χώρες, όπως η Τανζανία, η Ανγκόλα, το Κονγκό και το Μαλάουι. Ήδη από το 2003 μελέτη⁽¹⁶⁾ αναφέρει διακίνηση 2-4 εκα-

Dendrobium cyathium (φωτ. stateoftheworldplants.com)

τομμυρίων βολβών από την Τανζανία προς τη Ζάμπια ετησίως, ενώ το 2014⁽¹⁷⁾ αναφέρονται ενδείξεις σημαντικής μείωσης πληθυσμών στα νότια της Τανζανίας λόγω της συνεχιζόμενης παράνομης συλλογής. Οι μελέτες επισημαίνουν την ανάγκη πληρέστερης ενημέρωσης των τελωνειακών αρχών αυτών των χωρών για τη Σύμβαση CITES και εντατικοποίηση των ελέγχων.

Η ένταξη όλων των orchideών στη Σύμβαση CITES είχε ως στόχο να εξασφαλίσει τη διατήρηση των άγριων πληθυσμών τους. Παρ' όλα αυτά εντοπίζονται ολοένα και περισσότερες περιπτώ-

Dendrobium cruentum (φωτ. wikimedia.org)

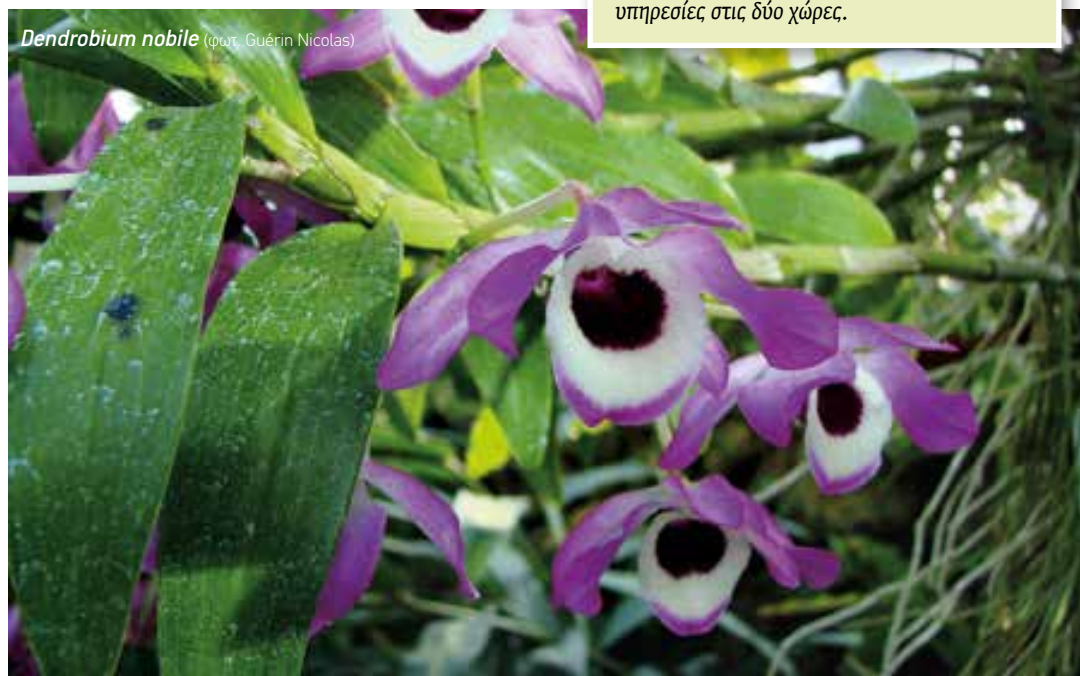
σεις ανεξέλεγκτου εμπορίου ενώ πολλές από τις χώρες-μέλη της Σύμβασης δεν έχουν θεσπίσει τις αρμόδιες Διαχειριστικές Αρχές ούτε, κυρίως, τις Επιστημονικές Αρχές που υποστηρίζουν την όλη διαδικασία, και η αντιμετώπιση της παράνομης διακίνησης είναι αργή και σχετικά αναποτελεσματική. ■

Βιβλιογραφία

1. Vermeulen J, Phelps J, Thavipoke P. (2014). Notes on Bulbophyllum (Dendrobiinae; Epidendroideae; Orchidaceae): two new species and the dilemmas of species discovery via illegal trade. *Phytotaxa* 1:12–22.
2. Averyanov L, Van The P, Phan Ke L, Nguyen H, Canh C, Nguyen T, Nguyen H. 2014. Field survey of *Pahioepidulum canhii*: from discovery to extinction. http://www.rufford.org/files/www.slipperorchid.org__0.pdf
3. <http://www.traffic.org/home/2015/11/24/unseen-harvest-southeast-asias-illegal-orchid-trade.html>
4. Hinsley A, Verissimo D, Roberts DL. (2015). Heterogeneity in consumer preferences for orchids in international trade and the potential for the use of market research methods to study demand for wildlife. *Biological Conservation* 190:80–85.
5. Phelps, J. & Webb, E. L. (2015). 'Invisible' wildlife trades: Southeast Asia's undocumented illegal trade in wild ornamental plants. *Biological Conservation* 186: 296–305
6. Fay, M. F. (2015). Undocumented Trade in Species of Orchidaceae: Examples From Asia, the Eastern Mediterranean Region and Africa. <https://cites.org/sites/default/files/eng/com/pc/22/Inf/E-PC22-Inf-06.pdf>
7. Hinsley A., et al. (2016). Estimating the extent and structure of trade in horticultural orchids via social media. *Conservation Biology*
8. Brinckmann, J. A. (2014). Quick Scan of Orchidaceae Species in European commerce as components of Cosmetic, Food and Medicinal Products. <https://cites.org/sites/default/files/>
9. Bulpitt CJ. (2005). The uses and misuses of orchids in medicine. *Q J Med* 98: 625–631. (<http://dx.doi.org/10.1093/qjmed/hci094>)

10. Hossain MM. 2011. Therapeutic orchids: traditional uses and recent advances — an overview. *Fitoterapia* 82: 102–140.
11. <http://www.mmtimes.com/index.php/national-news/9796-orchid-smuggling-putting-rare-species-at-risk-warn-experts.html>
12. <http://gardendrum.com/2015/04/23/poaching-threatens-rare-indian-orchids/>
13. Sezik, E. (2006). Destroying of *Ophrys* species to obtain Salep in Turkey. European congress on hardy orchids. *Journal Europäischer Orchideen* 38(2):290.
14. Sezik, E. (2016). Προσωπική επικοινωνία.
15. Ghorbani, A., et al. (2014). Illegal wild collection and international trade of CITES-listed terrestrial orchid tubers in Iran. *Traffic Bulletin* 26 (2): 52–58.
16. Davenport TRB, Ndangalasi HJ. (2003). An escalating trade in orchid tubers across Tanzania's Southern Highlands: assessment, dynamics and conservation implications. *Oryx* 27: 55–61.
17. Veldman, S., et al. (2014). Efforts urged to tackle thriving illegal orchid trade in Tanzania and Zambia for chikanda production. *Traffic Bulletin* 26: 47–50.

Όπως γνωρίζετε, η Εταιρία μας συμμετέχει στο έργο CSD-IV/ENV/37 με ακρωνύμιο **ICON** για την προστασία των άγριων orchidιών στην Ελλάδα και την Τουρκία, το οποίο συγχρηματοδοτείται από το πρόγραμμα *Civil Society Dialogue between EU and Turkey - IV, Environment Grant Scheme*. Στους στόχους του έργου περιλαμβάνονται η ενημέρωση του κοινού για τους παράγοντες που απειλούν τις orchidέες, όπως το παράνομο εμπόριο και, ιδιαίτερα για την Τουρκία, η παράνομη συλλογή για το σαλέπι, αλλά και η παραγωγή μιας «Λευκής Βίβλου» που θα περιγράφει την κατάσταση και θα προτείνει λύσεις, η οποία θα σταλεί σε αρμόδιους φορείς και υπηρεσίες στις δύο χώρες.

Λίμνη Κάρλα (φωτ. Άρης Βιδάλης)

Λίμνη Κάρλα: το χρονικό μιας οικολογικής καταστροφής

κείμενο Κωνσταντίνα Ντεμίρη

Αρχές Αυγούστου και τα νέα για τη Λίμνη Κάρλα είναι εξαιρετικά δυσάρεστα. Το αποκαλούμενο «μεγαλύτερο περιβαλλοντικό έργο των Βαλκανίων» έχει μετατραπεί σε εκατόμβη νεκρών πουλιών. Διάσπαρτα εντοπίζονται νεκρά αλλά και ετοιμοθάνατα πουλιά σε τραγική κατάσταση. Στα είδη που πλήγηκαν περισσότερο περιλαμβάνεται και ο Αργυροπελεκάνος, είδος παγκοσμίως απειλούμενο, για τη διατήρηση του οποίου η χώρα μας φέρει μεγάλη ευθύνη, καθώς φιλοξενεί πάνω από το 30% του παγκόσμιου πληθυσμού του. Η λίμνη Κάρλα τιμώντας το παρελθόν της –καθώς πριν την αποξήρανση της το 1962, ήταν ένας από τους σημαντικότερους υγρότοπους για τα πουλιά– αποτελεί από το 2016 τη δεύτερη μεγαλύτερη αποικία αναπαραγωγής Αργυροπελεκάνων στην Ελλάδα. Παράλληλα είναι ένας από τους τέσσερις υγρότοπους στην Ευρώπη όπου φωλιάζουν και τα δύο είδη πελεκάνων (Ροδοπελεκάνος και Αργυροπελεκάνος).

Θάνατος πουλιών καταγράφηκε για πρώτη φορά στις 12 Ιουλίου, με τον εντοπισμό εννέα νεκρών Αργυροπελεκάνων σε αποσύνθεση. Με την πάροδο των ημερών ο αριθμός των νεκρών πουλιών αυξανόταν διαρκώς, ώσπου στις 9 Αυγούστου ο θλιβερός απολογισμός περιελάμβανε τουλάχιστον 167 πουλιά: 47 Αργυροπελεκάνους, 4 Ροδοπελεκάνους, 50 Λευκοτσικνιάδες, 2 Χουλιαρομούττες, 4

Καλαμοκανάδες, 35 Ασημόγλαρους, 2 Σφυριχτάρια, 10 Καστανοκέφαλους γλάρους, 10 Κορμοράνους και 3 Πρασινοκέφαλες Πάπιες. Εντοπίστηκαν επίσης υδρόβια πουλιά σε ημιθανή κατάσταση με έντονα νευρολογικά συμπτώματα, όπως αστάθεια στο βάδισμα και στο κράτημα του κεφαλιού.

Το Τμήμα Ιχθυολογίας και Υδάτινου Περιβάλλοντος του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας πρόεβη στη διενέργεια τοξικολογικών αναλύσεων σε δείγματα νερού αλλά και στους ιστούς των πρώτων νεκρών αργυροπελεκάνων. Τα αποτελέσματα κατέδειξαν την παρουσία υψηλών συγκεντρώσεων ηπατοτοξινών και νευροτοξινών. Οι τοξίνες αυτές απελευ-

φωτ. αρχείο ΕΟΕ

* Η Κωνσταντίνα Ντεμίρη είναι υπεύθυνη θεμάτων περιβαλλοντικής πολιτικής στην ΕΟΕ.

θερώνονται από τα κυανοβακτήρια (είδη φυτοπλαγκτού) κατά την αποσύνθεσή τους και οι υδρόβιοι οργανισμοί, είτε μέσω της τροφικής αλυσίδας είτε μέσω απλής επαφής, μπορεί να προσβληθούν από αυτές. Η μικρή ποσότητα νερού στον ταμιευτήρα και η κακή ποιότητά του σε συνδυασμό με τις υψηλές θερμοκρασίες, δημιούργησαν το θανατηφόρο κοκτέιλ για τα πουλιά, καθώς αναπτύχθηκαν οι ευνοϊκές συνθήκες για την έντονη αύξηση τοξικών κυανοβακτηριών. Σε συνέχεια της δημοσιοποίησης των αποτελεσμάτων των τοξικολογικών αναλύσεων, οι Περιβαλλοντικές Οργανώσεις Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία και η Εταιρία Προστασίας Πρεσπών καθώς και οι Σύλλογοι Περίθαλψης Άγριας Ζωής, ANIMA και ΔΡΑΣΗ απηύθυναν από κοινού κατεπείγουσα επιστολή στο Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας και στην Περιφέρεια Θεσσαλίας. Με την επιστολή οι οργανώσεις ενημέρωσαν για το πρόβλημα, ενώ παράλληλα ζήτησαν άμεσα μέτρα για την περίθαλψη των ημιθανών πουλιών και έναν συντονισμένο σχεδιασμό για

την ανάληψη μέτρων πρόληψης ώστε να αποφευχθούν αντίστοιχα τραγικά περιστατικά στο μέλλον.

Σε απάντηση της επιστολής των Οργανώσεων αλλά και του ενημερωτικού εγγράφου του Φορέα Διαχείρισης της Περιοχής Οικοανάπτυξης Κάρλας - Μαυροβουνίου - Κεφαλόβρυσου - Βελεστίνου ο Περιφερειάρχης Θεσσαλίας συγκάλεσε σύσκεψη για το θέμα με όλες τις αρμόδιες υπηρεσίες, τον Φορέα Διαχείρισης και τους εμπλεκόμενους φορείς. Τα αποτελέσματα ωστόσο της εν λόγω σύσκεψης (στην οποία αξίζει να σημειωθεί ότι οι περιβαλλοντικές οργανώσεις ουδέποτε προσκλήθηκαν) υπήρξαν αποκαρδιωτικά. Η πολύωρη συνάντηση, αντί να επικεντρωθεί στη

διαχείριση της κρίσιμης κατάστασης στην οποία έχει περιέλθει η λίμνη, εξαντλήθηκε με τις σφοδρές συγκρούσεις και τους επιστημονικούς διαζυγισμούς μεταξύ των συμμετεχόντων, καθώς, μεταξύ άλλων υπήρξε έντονη αμφισβήτηση, κυρίως από εκπροσώπους του Φορέα Διαχείρισης, για τα αίτια θνησιμότητας αλλά και για το συνολικό αριθμό των νεκρών πουλιών. Στη συνάντηση αυτή αποκαλύφθηκαν και οι λάθος χειρισμοί ως προς την διαχείριση των νεκρών ζώων. Συγκεκριμένα προέκυψαν και ζητήματα δημόσιας υγείας καθώς κανείς από τους φορείς που είχαν εμπλακεί στην υπόθεση –και κυρίως η αρμόδια περιφερειακή κτηνιατρική υπηρεσία– δεν απέστειλαν δείγματα στο Εργαστήριο Αναφοράς της Γρίπης των Πτηνών στη Θεσσαλονίκη, ώστε να αποκλειστεί το ενδεχόμενο της γρίπης των πτηνών, όπως προβλέπει η νομοθεσία στην περίπτωση εντοπισμού νεκρών υδρόβιων πουλιών σε υγροτόπους. Τη σκυτάλη για τη διενέργεια ολοκληρωμένων εξετάσεων στα πουλιά προκειμένου να εξακριβωθούν τα αίτια θνησιμότητας και να αποκλειστούν ασθένειες

όπως για παράδειγμα ο Ιός του Δυτικού Νείλου, ανέλαβε και η κτηνιατρική σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Τα πρώτα αποτελέσματα ήταν αρνητικά ως προς τη γρίπη των πτηνών και τον Ιό του Δυτικού Νείλου και έκαναν λόγο για μικροβιακής προέλευσης θνησιμότητα των πουλιών. Πρόκειται για τα μικρόβια *Moraxella* spp. και *Staphylococcus sciuri* στο περικάρδιο υγρό. Ωστόσο τα μικρόβια αυτά, σύμφωνα με τους ειδικούς προσβάλλουν τα πουλιά όταν τα ανοσοποιητικό τους είναι ήδη καταβεβλημένο. Συνεπώς ποια είναι η πρωτογενής αιτία αυτής της μαζικής θνησιμότητας, η οποία για τους Αργυ-

ροπελεκάνους με το πέρασμα των ημερών ξεπέρασε τα 80 άτομα; Ακόμη και τώρα που γράφονται αυτές οι γραμμές, 2,5 μήνες μετά, δεν έχουμε καταλήξει ως προς την αιτία της εκατόμβης των πουλιών στην Κάρλα. Σε κάθε περίπτωση, πέρα από το αν η θνησιμότητα συνδέεται με τις κυανοτοξίνες, άλλα μικρόβια ή κάτι άλλο, η αιτία που προκάλεσε τη φρικτή εικόνα της Κάρλας το καλοκαίρι ίσως κρύβεται στο γεγονός ότι ο ταμειυτήρας της λίμνης άρχισε να λειτουργεί ως λιμναίο οικοσύστημα χωρίς να έχουν ολοκληρωθεί πρώτα τα έργα επαναδημιουργίας της λίμνης.

Το έργο επαναδημιουργίας της λίμνης περιλαμβάνει οκτώ εργολαβίες προϋπολογισμού €245 εκατ. και ενώ οι εργασίες άρχισαν το Σεπτέμβριο του 1999, η τελευταία εργολαβία δημοπρατήθηκε με μεγάλη καθυστέρηση μόλις τον περασμένο Μάιο, με ορίζοντα ολοκλήρωσης το καλοκαίρι του 2017. Η ολοκλήρωση των έργων στη λίμνη είναι απολύτως επείγουσα, προκειμένου το νερό να ανανεώνεται και να ανακυκλώνεται. Η χαμηλή στάθμη της λίμνης, ιδιαίτερα κατά τους θερινούς μήνες, ευθύνεται πιθανά για το συγκεκριμένο περιστατικό. Η Πολιτεία επιβάλλεται να αναλάβει

μακροπρόθεσμα μέτρα πρόληψης για την αποφυγή τέτοιων φαινομένων τα οποία απειλούν όχι μόνο τη βιοποικιλότητα αλλά και όλους τους χρήστες των νερών της περιοχής. Τέλος, πρέπει να σημειωθεί ότι φαινόμενα όπως η οικολογική υποβάθμιση της λίμνης κινδυνεύουν να οδηγήσουν τη χώρα μας σε καταδίκη από το ευρωπαϊκό δικαστήριο, καθώς μεγάλο μέρος της επαναδημιουργίας της λίμνης χρηματοδοτήθηκε, ως περιβαλλοντικό έργο αρχικά από το Γ' ΚΠΣ 2000-2006 και στη συνέχεια από το ΕΣΠΑ 2007-2013.

Η αποξήρανση της λίμνης άφησε πίσω της ένα έρημο τοπίο αλλά 54 χρόνια μετά η ζωή έχει επιστρέψει δυναμικά στην περιοχή. Η λίμνη Κάρλα είναι ένας βιότοπος τεράστιας σημασίας για τα πουλιά, ενταγμένη στο δίκτυο Natura 2000, ενώ πληροί και τα κριτήρια για την ένταξή της στον κατάλογο των υγροτόπων διεθνούς σημασίας Ramsar. Η Πολιτεία σε κεντρικό αλλά και περιφερειακό επίπεδο οφείλει να φροντίσει για την ομαλή και ορθή ολοκλήρωση των έργων επαναδημιουργίας, ώστε η λίμνη να μην είναι τοξική για τους οργανισμούς που ζουν σε αυτή αλλά ένας επίγειος παράδεισος για τη φύση και τον άνθρωπο. ■

Ο Κρητικός Αίγαγρος, τα γαριδάκια και η λαθροθηρία

Αυξητικές τάσεις παρουσιάζει ο πληθυσμός του, όμως χρειάζεται προσοχή στο θέμα της τροφής τους, ενώ συνεχίζεται η λαθροθηρία

Από τα παραδοσιακά ριζίτικα τραγούδια ερμηνευμένα από τον Ξυλούρη μέχρι το λογότυπο ζυθοποιίας, και από το Μινωικό πολιτισμό μέχρι τις καρτ ποστάλ, ο Κρητικός Αίγαγρος, ή αλλιώς Αγρίμι ή και Κρι Κρι, είναι άμεσα συνδεδεμένο με την Κρήτη.

Εδώ και χρόνια γίνονται προσπάθειες για τη διάσωση αυτού του προστατευόμενου είδους και όλα δείχνουν πως έχουν καρποφορήσει. Ο πληθυσμός του ζώου το οποίο ζει κυρίως στον Εθνικό Δρυμό της Σαμαριάς, στα Λευκά Όρη, παρουσιάζει τελευταία αυξητικές τάσεις.

Σύμφωνα με όσα δήλωσε ο δασολόγος του Εθνικού Δρυμού Σαμαριάς κ. Δημήτρης Κοντάκος «υπάρχει μια μεγαλύτερη εξάπλωση του Κρητικού Αίγαγρου προς τα δυτικά του νησιού. Αυτή τη στιγμή ο πληθυσμός είναι στα 1.300 ζώα. Τα προηγούμενα χρόνια ο Κρητικός Αίγαγρος βρισκόταν μόνο στο Φαράγγι της Σαμαριάς. Τώρα εντοπίζεται και σε γειτονικά φαράγγια».

Πώς έγινε η καταμέτρησή τους; «Αρχικά με μια πτήση ελικοπτέρου το 2009 για να εκτιμηθεί ο πληθυσμός τους. Ταυτόχρονα αντλήσαμε δεδομέ-

να κάνοντας καταγραφές σε επί τόπου διαδρομές. Επίσης τοποθετήσαμε κάμερες σε διάφορα σημεία της προστατευόμενης περιοχής, ενώ καταγραφές έχουμε και από άτομα που έχασαν τη ζωή τους από πτώσεις. Τέλος σε τέσσερις αίγαγρους μπήκαν

Κρητικός Αίγαγρος (φωτ. Νίκος Πέτρου)

κολάρα (gps) ώστε να αντληθούν πληροφορίες για το πώς κινείται το ζώο», ανέφερε ο κ. Κοντάκος.

Τα... γαριδάκια και η εξοικείωση με τον άνθρωπο

Τι γίνεται όμως με τους τουρίστες; Πόσο εξοικειωμένα είναι τα ζώα μαζί τους; «Πλησιάζουν τον άνθρωπο, όμως δεν τον αφήνουν να τα αγγίξει. Οι τουρίστες μπορούν απλά να τα δουν. Κάποιοι τα ταΐζουν, δυστυχώς όμως τροφές που δεν είναι κατάλληλες για αυτά, π.χ. γαριδάκια και σάντουιτς με γαλοπούλα. Όμως το κυρίως πρόβλημα είναι το ότι μπορεί να αλλάξει η συμπεριφορά τους εξαιτίας της εξοικείωσής τους με τον άνθρωπο και να είναι πιο ευάλωτα σε τυχόν λαθροθηρία», υπογράμμισε ο κ. Κοντάκος.

Η λαθροθηρία και οι ντόπιοι

Λαθροθηρία φαίνεται πως συνεχίζει να υφίσταται, όμως η έκτασή της δεν μπορεί να προσδιορι-

στεί. Όπως σχολίασε ο κ. Κοντάκος, «Υπάρχει μια περιοχή ανατολικά και δυτικά του Φαραγγιού της Σαμαριάς όπου η πρόσβαση δεν είναι εύκολη και εκεί κυρίως σημειώνονται περιστατικά λαθροθηρίας. Έχουν γίνει συλλήψεις, αλλά δεν μπορούμε να προσδιορίσουμε πόσο έντονο είναι το φαινόμενο. Όμως ευτυχώς δεν έχει την έκταση που είχε παλαιότερα».

Όπως δήλωσε ο δασολόγος Msc Αντώνης Μπαρνιάς, κατά τη διάρκεια εκπαιδευτικής εκδρομής μαθητών του 5ου Θερινού Σχολείου Περιβαλλοντικής Δημοσιογραφίας στο Κέντρο Πληροφόρησης του Εθνικού Δρυμού Σαμαριάς, η λαθροθηρία τα τελευταία πέντε χρόνια κοντεύει να μηδενιστεί. Το κυνήγι παλαιότερα ήταν προσοδοφόρο χόμπι, όμως τα τελευταία χρόνια έχει μειωθεί η ζήτηση από τους αποδέκτες των παράνομων θηραμάτων.

Σύμφωνα με τον προϊστάμενο του τμήματος Προστασίας και Διαχείρισης Δασών στο Δασαρχείο Χανίων κ. Γιάννη Φωτάκη η λαθροθηρία συνεχίζει να υφίσταται. «Υπάρχουν περιστατικά με την έννοια ότι αντιλαμβανόμαστε κινήσεις στα ψηλά βουνά και πυροβολισμούς. Εκεί η διαφυγή είναι πιο εύκολη. Όμως παρά το γεγονός ότι ο Κρητικός αίγαγρος είναι σύμβολο των Χανίων, δεν υπάρχει ζήλος για να υποστηριχθούν ενέργειες για την πάταξη του φαινομένου λαθροθηρίας. Και είναι οι ντόπιοι αυτοί που κάνουν τις παραβάσεις. Όπως καταλαβαίνετε οι ορεσίβιοι έχουν το δικό τους εθνικό δίκαιο».

Ο υβριδισμός

Όσο για τον υβριδισμό, ο κ. Κοντάκος εξηγεί πως δεν είναι ιδιαίτερα ανησυχητικός. «Είναι κάτι υπερτιμημένο θα έλεγα. Υπάρχουν γίδες ελεύθερες που τρέφονται στην περιοχή, όμως ποτέ δεν παρατηρήσαμε ένα μεικτό κοπάδι με αίγαγρους. Θεωρώ πως πιο σημαντικό πρόβλημα είναι ο ανταγωνισμός με τις γίδες που εκτοπίζουν τα αγρίμια. Αυτό μπορεί να εμποδίσει την εξάπλωση του Κρι-Κρι, όπως και το αν υπάρξει ευκολότερη πρόσβαση στον Εθνικό Δρυμό. Το τελευταίο θα φέρει μεγαλύτερη λαθροθηρία και άλλα ζώα όπως π.χ. γίδες που θα αποτελέσουν εμπόδιο στην αύξηση του πληθυσμού του αίγαγρου». ■

Λεμονιά Βασιβάνη

Προστασία της Φύσης
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ

ALPHA BANK

Βράβευση

- Εκπαιδευτικών Α/θμιας και Β/θμιας Εκπαίδευσης για τη συνεχή δράση τους στη διαχείριση απορριμμάτων και την ευαισθητοποίηση σχολικών ομάδων ή/και της τοπικής κοινωνίας
- Σχολικών ομάδων για την δράση τους στη διαχείριση των απορριμμάτων και την ευαισθητοποίηση σχολικών ομάδων ή/και της τοπικής κοινωνίας

22 Οκτωβρίου 2016, ΧΑΝ Αθηνών
Ακαδημίας 36 & Ομήρου, Αθήνα

στο πλαίσιο του Δικτύου Π.Ε. «Φύση Χωρίς Σκουπίδια»
της Ελληνικής Εταιρίας Προστασίας της Φύσης
Νίκης 20, 105 57 Αθήνα, τηλέφωνο: www.εεφ.αθ.α. e-mail: educ@εεφ.αθ.α.

Διαδραστικό «ταξίδι στον Αξιό»

Η εισαγωγή στο διαδικτυακό διαδραστικό ντοκιμαντέρ «Ταξίδι στον Αξιό» (www.taxidistonaxio.gr) της Λίας Παπαδράγκα είναι τουλάχιστον εντυπωσιακή: πετάμε, με τη βοήθεια εναέριας λήψης, πάνω από το ποτάμι και τις νησίδες του που ξεχειλίζουν από παρόχθια βλάστηση, με τη συνοδεία μουσικής του Βιβάλντι.

Στη συνέχεια περιηγούμε στο Εθνικό Πάρκο Δέλτα Αξιού, ανακαλύπτοντας στοιχεία που μόνοι μας θα ήταν τουλάχιστον δύσκολο να επισκεφτούμε: το δέλτα, το λιγότερο γνωστό νησί του Αξιού, τα άγρια άλογα, τις καλύβες των μυδοκαλλιεργητών, με βάρκα τις μεγάλες αποικίες των ερωδιών. Παίρνουμε μία γεύση από τη ζωή και τις δραστηριότητες των εργαζόμενων του Φορέα Διαχείρισης, των δασοφυλάκων, των αλιέων και μυδοκαλλιεργητών, των ερευνητών πανίδας, των κτηνοτρόφων.

Το «Ταξίδι στον Αξιό» είναι προϊόν των κόπων και της έρευνας της Λίας Παπαδράγκα, Δημοσιογράφου και Υπεύθυνης Επικοινωνίας του Φορέα Διαχείρισης Δέλτα Αξιού. Δημιουργήθηκε στο πλαίσιο μεταπτυχιακής εργασίας της στη Σχολή Δημοσιογραφίας του ΑΠΘ και, σε συνεργασία με την εταιρεία παραγωγής artcut, κυκλοφόρησε δε στα τέλη Αυγούστου 2016. Δεν είναι ένα απλό οπιοδωλωτό, διαδραστικό ντοκιμαντέρ. Όπως είναι δομημένο δίνει την αίσθηση στον επισκέπτη ότι ο ίδιος είναι ένας περιβαλλοντικός δημοσιογράφος που περιηγείται στον Αξιό και κάνει την ερευνά του.

Το διαδραστικό ντοκιμαντέρ είναι ένα νέο μέσο, το οποίο έχει μεγάλη απήχηση σε νεότερα ακροατήρια που έχουν μεγαλώσει σε διαδραστικά περιβάλλοντα. Συνδυάζει βίντεο, στατική εικόνα, μουσική, ήχους φύσης, κείμενα, και υπερσυνδέσμους (hyperlinks). Σε άλλες χώρες όπως η Γαλλία και ο Καναδάς το διαδραστικό ντοκιμαντέρ σαν είδος είναι ευρύτερα γνωστό, στην Ελλάδα όμως τώρα κάνει τις πρώτες του εμφανίσεις.

Το «Ταξίδι στον Αξιό», πέρα από τα νέα μέσα που χρησιμοποιεί, εμπεριέχει και τις αρχέγονες αξίες της φύσης του δέλτα, τις ζωές και ιστορίες των ανθρώπων που ζουν εκεί, και τα προσωπικά βιώματα της Λίας Παπαδράγκα που όχι μόνο εργάζεται στο δέλτα Αξιού αλλά και έλκει την καταγωγή της από την περιοχή.

Μπορούμε να ξεκινήσουμε κι εμείς ένα ταξίδι στον Αξιό, νοερά, με τον υπολογιστή μας, από τον ιστότοπο www.taxidistonaxio.gr

Μίλτος Γκλέσος

Υλικό περιβαλλοντικής εκπαίδευσης για τα αιωνόβια δέντρα

«Τα αιωνόβια δέντρα, οι αξίες τους και η σημασία τους για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας» (2015, επιμέλεια Καλλιόπη Στάρα και Δέσποινα Βώκου) είναι ο τίτλος του υλικού περιβαλλοντικής εκπαίδευσης που σχεδιάστηκε στο πλαίσιο του έργου «ΘΑΛΗΣ - ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ - Η ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ. ΤΑ ΙΕΡΑ ΔΑΣΗ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ» (2012-2015, επιστημονικός υπεύθυνος έργου: καθηγητής John M. Halley).

Τα ιερά δάση του Ζαγορίου και της Κόνιτσας, τα οποία μελετήσαμε, εντάσσονται στο ευρύτερο δίκτυο Ιερών Φυσικών Περιοχών (Sacred Natural Sites) και αποτελούν μοναδικά παραδείγματα επιτυχημένης διαχείρισης μέσω θρησκευτικών παρεμβάσεων. Στο έργο συνεργάστηκαν 38 επιστήμονες από διαφορετικά πανεπιστήμια και ειδικότητες με σκοπό να εντοπίσουν τα ιερά δάση, να καταγράψουν την ιστορία τους, να ερευνήσουν την ηλικία, τη δομή και τα χαρακτηριστικά τους και να εκτιμήσουν την αξία τους για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας. Ως αποτέλεσμα της δουλειάς μας, τον Ιούλιο του 2015, τα ιερά δάση των χωριών του Ζαγορίου και της Κόνιτσας εντάχθηκαν στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτισμικής Κληρονομιάς της

UNESCO, το οποίο τελεί υπό τη Διεύθυνση Νεώτερου Πολιτιστικού Αποθέματος και Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς (Γενική Δ/ση Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς - Υπουργείο Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων).

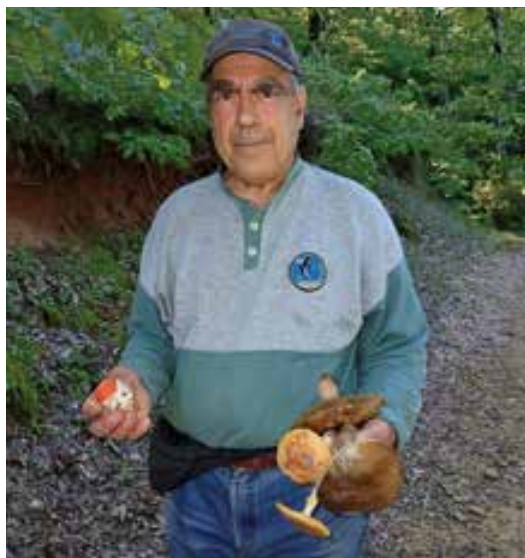
Ως ανταπόδοση στους κατοίκους των χωριών που διέσωσαν αυτά τα μοναδικά μνημεία κι όπου εργαστήκαμε και βρήκαμε υποστήριξη και πληροφορίες, δημιουργήσαμε το βιβλίο «Τα μεγαλειώδη δέντρα του Ζαγορίου και της Κόνιτσας. Δέντρα αιωνόβια, δέντρα ιερά, μάρτυρες της τοπικής ιστορίας και φύλακες της βιοποικιλότητας». Σταχυολογεί όλα τα αποτελέσματα του έργου ΘΑΛΗΣ σε απλά κείμενα. Το βιβλίο αυτό, μαζί με βιβλίο οδηγό για τον εκπαιδευτή,

βιβλίο με 15 παιδαγωγικές δραστηριότητες για τα παιδιά, CD με υποστηρικτικό υλικό, αφίσα, χάρτη με οδηγίες για αναζήτηση στο πεδίο επιβλητικών δέντρων και δασών και το παραμύθι «Το δέντρο του μικρού μας κόσμου» περιλαμβάνονται στο εκπαιδευτικό μας υλικό. Αυτό απευθύνεται κυρίως σε μαθητές των τελευταίων τάξεων του Δημοτικού σχολείου (παιδιά 10 - 12 ετών), καθώς και σε παιδιά με ιδιαίτερες εκπαιδευτικές ανάγκες, μέσω της διαφοροποιημένης διδασκαλίας. Έχει λάβει την απαραίτητη έγκριση από το υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων ως εκπαιδευτικά κατάλληλο και αντίτυπα του έχουν διανεμηθεί μέσω της διεύθυνσης πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης Ιωαννίνων σε όλα τα δημοτικά σχολεία του νομού. Σκοπός της δημιουργίας του είναι η κατανόηση της αξίας των αιωνόβιων δέντρων και η περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση για τη διατήρηση και ειδική διαχείρισή τους ως μνημείων της φύσης και του πολιτισμού.

**Καλλιόπη Στάρα
Δέσποινα Βώκου**

φωτ. Καλλιόπη Στάρα

φωτ. Δημήτρης Παπανδρόπουλος

Γιάννης Συτιλίδης

Τον περασμένο Ιούλιο απεβίωσε στην Καστοριά ένας από τους καλύτερους φωτογράφους της ελληνικής φύσης και μέλος της Εταιρίας μας, ο Γιάννης Συτιλίδης. Ήταν παιδί πολιτικών προσφύγων που έζησε και μεγάλωσε σε διάφορες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης πριν εγκατασταθεί τελικά για μεγάλο διάστημα στην πρώην Τσεχοσλοβακία. Επιστρέφοντας στην πατρίδα μετά το 1974 βρήκε την περιουσία του καταπατημένη. Εργάστηκε σε κατασκευαστικές εταιρίες και γουναράδικα στην Καστοριά ενώ στις ελεύθερες ώρες του φωτογράφιζε τα πουλιά της λίμνης, τις πεταλούδες, τα λουλούδια και ταμανιτάρια των γύρω βουνών. Το όνομά του συνδέθηκε ειδικότερα με ταμανιτάρια για τα οποία διέθετε πλουσιότατη και εξειδικευμένη γνώση, συμβάλλοντας ουσιαστικά στην ίδρυση των πρώτων μυκητολογικών συλλόγων στη χώρα μας. Φωτογραφίες του Γιάννη βραβεύτηκαν σε διεθνείς διαγωνισμούς ενώ άλλες φιλοξενήθηκαν συχνά από το περιοδικό μας καθώς επίσης και το περιοδικό «Εκδρομικά χρονικά» της Ομοσπονδίας Εκδρομικών Σωματείων..

Γιώργος Σφρίκας

Είχα την εξαιρετική τύχη να γνωρίσω τον Γιάννη Συτιλίδη στην Καστοριά πριν από είκοσι περίπου χρόνια και έκτοτε ήταν για μένα κάτι σαν πνευματικός πατέρας.

Πράος και ανιδιοτελής στον χαρακτήρα, προσέφερε αφειδώς τις πλουσιότερες και πολύ εξειδικευμένες γνώσεις του γύρω από την βιοποικιλότητα της Καστοριάς και της ευρύτερης περιοχής της. Όργωνε αυτά τα μέρη, ιδιαίτερα τον Γράμμο τον

οποίο λάτρευε, πότε με έναν τηλεφακό στο χέρι και πότε με ένα καλάθι γιαμανιτάρια.

Η αναζήτηση της οικολογικής αλλά και της αισθητικής αξίας των διάφορων οργανισμών ήταν το ανεξάντλητο πάθος του. Αυτή η πρωτοποριακή στάση ζωής του εκτιμήθηκε σοβαρά μόνο από λίγους φίλους και διαμορφώθηκε σε μεγάλο βαθμό κατά την μακρά παραμονή του στην Τσεχία, χώρα με ιδιαίτερη περιβαλλοντική συνείδηση, για την οποία πάντοτε μιλούσε με θαυμασμό.

Η παρακαταθήκη του, μέσω των δημοσιευμένων φωτογραφιών του αλλά και των κατά τόπους φίλων του, ξεπερνά τα όρια της ιδιαίτερης πατρίδας του. Αποχαιρετώντας τον με αυτές τις γραμμές, εύχομαι το σημαντικότερο φωτογραφικό του αρχείο να μην αφηθεί αναξιοποίητο.

Δημήτρης Παπανδρόπουλος

Παισιότερα εξώφυλλα του περιοδικού μας με φωτογραφίες του Γιάννη Συτιλίδη

Luc Hoffmann (1923-2016)

Στις 21 Ιουλίου 2016 έφυγε ήσυχα από τη ζωή ο Ελβετός Hans Lucas (Luc) Hoffmann. Παρά τα πολλά που γράφτηκαν γι' αυτόν αμέσως μετά το θάνατό του λίγοι μπορούν να φανταστούν το πλήρες μέγεθος της προσφοράς του στην προστασία της άγριας φύσης και της βιοποικιλότητας. Κανείς άλλος άνθρωπος στον κόσμο (!) δεν βρίσκεται πίσω από τόσες, τεράστιου βεληνεκούς και επίδρασης, προσπάθειες για την προστασία της φύσης και της βιοποικιλότητας!

Ο Λουκ γεννήθηκε στη Βασιλεία και ήταν εγγονός του Hoffmann-La Roche, ιδρυτή της μετέπειτα τεράστιας φαρμακευτικής βιομηχανίας. Μεγάλωσε, όχι χωρίς προβλήματα και απώλειες, σε ένα περιβάλλον ευπορίας και φροντίδας. Εκδήλωσε από παιδί αγάπη για το φυσικό κόσμο και εξελίχθηκε σε ευρυμαθή φυσιοδίφη, λάτρη των πουλιών και των υγροτόπων. Σπούδασε ζωολογία στο Πανεπιστήμιο της Βασιλείας απ' όπου πήρε και διδακτορικό στην ορνιθολογία. Συνέγραψε περίπου 60 επιστημονικές δημοσιεύσεις και άρθρα κυρίως για πουλιά.

Ως μεγαλομέτοχος της κολοσσιαίας αυτής εταιρίας ήταν ένας από τους πλουσιότερους ανθρώπους

Ο Luc Hoffmann στην Αθήνα, στην τελετή όπου του απονεμήθηκε το Βραβείο Βύρωνα Αντίπα το 2005.

στην Ευρώπη. Δεν τον τράβηξαν όμως οι επιχειρήσεις, τον γοήτευσε αντίθετα η προστασία της φύσης στην οποία και αφιέρωσε τη ζωή του.

Ο Λουκ, όποτε και όπου έκρινε καλό, έδινε χρήματα. Είτε φανερά, είτε καλυμμένα. Στη ζωή του πρόσφερε συνολικά αμύθητα ποσά για την προστασία της φύσης τόσο από την ιδιωτική του περιουσία αλλά και μέσα από ιδρύματα τα οικονομικά των οποίων έλεγχε. Θα μπορούσαμε με ασφάλεια να υποστηρίξουμε ότι ο Λουκ υπήρξε ο πιο γενναιοδωρος άνθρωπος στην ιστορία του κινήματος διατήρησης της φύσης. Ποτέ δεν αναζήτησε τη δημόσια αναγνώριση, την οποία δεχόταν με χάρη όταν τη λάμβανε. Έπαιρνε αποποίηση από το να αγωνίζεται για να διατηρηθούν πολύτιμοι τόποι και ξεχωριστά είδη της φυσικής μας κληρονομιάς. Ποτέ δεν μπλέχτηκε στα πολιτικά παιχνίδια της διατήρησης της φύσης και απλώς επιδίωκε την επίτευξη συνεργασιών για το καλό του κοινού σκοπού. Η ταπεινότητά του, η μετριοφροσύνη του και η καθόλου επιδεικτική χρήση του πλούτου του υπήρξαν φωτεινά παραδείγματα.

Η προσωπικότητά του διακρινόταν από ψυχραιμία, ευγένεια, διακριτικότητα, τακτ αλλά και επιμονή. Ο Λουκ απέφευγε και απεχθανόταν τις συγκρούσεις. Λόγω των γνώσεων οικολογίας που είχε αλλά και λόγω της προσωπικότητας και της εμπειρίας του, είχε το προνόμιο να αντιλαμβάνεται τις δυσκολίες που κρύβει η προστασία της φύσης αλλά και τις δεξιότητες που απαιτεί. Έτσι, οι συζητήσεις μαζί του αλλά και οι συμβουλές του ήταν πάντα ενδιαφέρουσες και εποικοδομητικές. Λένε κάποιιο πως το μότο του ήταν: «Με τον άνθρωπο, όχι εναντίον του».

Ανάμεσα σε πολλά, γνωστά κι άγνωστα, έπαιξε τον κύριο, καθοριστικό ρόλο ή συνέβαλε καιρία στη δημιουργία, και στη στήριξη, του WWF International (1961), της Σύμβασης Ραμόσαρ για τους υγροτόπους διεθνούς σημασίας (1971), του BirdLife International, του Βιολογικού Σταθμού Tour du Valat (1954), του Εθνικού Πάρκου της Camargue στο δέλτα του Rhone, του Εθνικού Πάρκου Coto Doñana στο δέλτα του Γκουανταλκιβίρ, του Εθνικού Πάρκου Banc d'Arguin στη Μαυριτανία και του WWF Γαλλίας. Επίσης εργάστηκε ή/και υπηρέτησε εθελοντικά σε αμέτρητες θέσεις-κλειδιά: μέλος του πρώτου διοικητικού συμβουλίου του WWF και πρώτος του αντιπρόεδρος μέχρι το 1988, διευθυντής του Wetlands International, αντιπρόεδρος της IUCN και μέλος της Διοικούσας Επιτροπής της SSC, μέλος της Εκτελεστικής Επιτροπής και Αντιπρόεδρος του BirdLife Int., κ.ά.

Ευτυχώς η προσφορά του αναγνωρίστηκε δεό-

ντως όσο ζούσε. Δέχτηκε πολυάριθμα βραβεία και διακρίσεις, όπως Ιππότης της Λεγεώνας της Τιμής της Γαλλικής Δημοκρατίας και πολλές διακρίσεις από διεθνείς περιβαλλοντικές οργανώσεις. Προ τιμήν της η Ελλάδα (ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας), επίσης τον τίμησε με το Μετάλλιο του Τάγματος του Φοίνικα το 1999. Είχε ήδη ανακηρυχτεί επίτιμος διδάκτωρ της Δασολογικής Σχολής του Αριστοτέλειου της Θεσσαλονίκης. Η ΕΕΠΦ του απένειμε, το 2005, το βραβείο «Βύρων Αντίπας».

Το 1994 ίδρυσε το ίδρυμα ΜΑΥΑ (από τα αρχικά των ονομάτων των τριών από τα 4 παιδιά του) που συνεχίζει σήμερα το δικό του έργο στήριξης των προσπαθειών προστασίας της φύσης σε όλο τον κόσμο.

Και η προστασία της φύσης στην Ελλάδα χρωστάει πάρα πολλά στον Λουκ. Ίσως επειδή ως φυσιοδίφης έζησε, τη δεκαετία του '60, τη γοητευτική εμπειρία «ανακάλυψης» της μεγάλης βιοποικιλότητας της μεταπολεμικής αρχετυπικής Ελλάδας ο Λουκ συνδέθηκε συναισθηματικά με την χώρα μας. Στήριξε πολλούς αγώνες και πολλές οργανώσεις και υπήρξε συν-ιδρυτής του WWF Ελλάς και της Εταιρείας Προστασίας Πρεσπών, της οποίας διετέλεσε πρόεδρος για πολλά χρόνια. Λίγοι γνωρίζουν ότι ο Λουκ έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην θεσμική προστασία τόσο της Πρέσπας, όσο και της Διαδιάς αλλά και στην ίδρυση του Ελληνικού Κέντρου Βιοτόπων-Υγροτόπων.

Αν δεν υπήρχε ο Λουκ Χόφμαν ένα σημαντικό μέρος της φυσικής κληρονομιάς της ανθρωπότητας ίσως να μην υπήρχε σήμερα.

Γ. Κατσαδωράκης

Ο Δρ Γ. Κατσαδωράκης, βιολόγος, γνώρισε τον Λουκ Χόφμαν στην Πρέσπα στα μέσα της δεκαετίας του 1980. Είναι ένας από εκείνους που του χρωστούν πολλά και είχε το προνόμιο να του δείξει την ευγνωμοσύνη του γι' αυτό όσο ζούσε.

Είχα την τιμή να γνωρίσω τον Luc Hoffmann όταν έλαβε το βραβείο «Βύρων Αντίπας» το 2005. Οι επόμενες συναντήσεις μας ήταν στην αγαπημένη του Πρέσπα, σε συνελεύσεις της ΕΠΠ, και στην απονομή του βραβείου «Βύρων Αντίπας» στην Μυρσίνη Μαλακού το 2013. Αν και οι επαφές μας ήταν σύντομες δεν θα ξεχάσω ποτέ το πάθος του για το περιβάλλον και την προστασία του. Η τεράστια προσφορά του στην ελληνική φύση είναι γνωστή και το χρέος όλων μας μεγάλο. Αυτό που ίσως δεν είναι γνωστό είναι η στήριξη που προσέφερε στην Εταιρία μας. Στην κρίσιμη για το μέλλον της ΕΕΠΦ καμπή, στην αρχή του 2011, του έστειλα προσωπική επιστολή ζητώντας τη βοήθειά του, στην οποία ανταποκρίθηκε άμεσα και πρόθυμα. Δεν είναι υπερβολή να πω ότι η παρέμβασή του, εκείνη τη στιγμή, ήταν καθοριστική για τη μετέπειτα πορεία μας. Είμαστε ευγνώμονες.

Νίκος Πέτρου

Νέα της ελληνικής χλωρίδας

Ένα σπάνιο είδος του γένους *Echium* στη Ελλάδα

Τρεις νέοι ερευνητές από τη Βόρεια Ελλάδα δημοσίευσαν πρόσφατα την ανεύρεση ενός νέου για την Ελληνική χλωρίδα είδους από την επαρχία Δράμας.

Πρόκειται για το *Echium russicum*, που βρέθηκε στο όρος Φαλακρό της Δράμας (πρώτη ανεύρεση στο ίδιο βουνό από τη Έλλη Σταματιάδου). Οι τρεις φίλοι είναι οι Β. Σίμογλου, Χ. Δόρδας και Θ. Κουτσός.

Νέα είδη φυτών στο όρος Ντουρντουβάνη της Πελοποννήσου

Δύο νέοι ερευνητές, ο Γιώργος Ζάκρος κι ο Βασίλης Χριστοδούλου, και δύο παλιότεροι, η γνωστή μας δρ. Kit Tan και ο σύζυγός της Γκερτ Βόλντ, δημοσίευσαν πρόσφατα πολύτιμες πληροφορίες για τη χλωρίδα του πιο άγνωστου βουνού της Πελοποννήσου, του όρους Ντουρντουβάνη, στα όρια των Νομών Κορινθίας και Αχαΐας. Οι πληροφορίες δημοσιεύθηκαν στο έγκυρο επιστημονικό περιοδικό «Phytologia balcanica» της Βουλγαρίας. Τα πιο σπάνια φυτά του καταλόγου είναι τα παρακάτω:

1) *Centaurea athoa* ssp. *chelmea*. Ένα νέο υποείδος, ενδημικό της περιοχής Ντουρντουβάνης – Χελμού. Διαφέρει από τα υποείδη *athoa* (Αθώα) και *ragnonia* (Πάρνωνας και Ταΰγετος) στα φύλλα της βάσης, με 6-11 ζεύγη στενών φυλλαρίων.

2) *Tanacetum balsamita*. Νέο για την Πελοπόννησο. Έχει βρεθεί επίσης στα Χάνια του Πηλίου. Είδος καλλιεργούμενο, εγκλιματισμένο.

3) *Campanula aizoides*. Ένα σπάνιο ενδημικό των βουνών της Πελοποννήσου.

4) *Euphorbia hyssopifolia*. Νέο για την Ελλάδα είδος.

5) *Tripodeum graecum*. Γνωστό μόνο από την Πελοπόννησο και την Τουρκία.

6) *Polygala rausiana*. Ενδημικό της Πελοποννή-

σου. Του έχει δοθεί το όνομα του γνωστού ερευνητή της ελληνικής χλωρίδας, καθηγητή Thomas Raus.

Νέες τοποθεσίες ειδών της Ελληνικής Χλωρίδας

Από το έγκυρο βουλγαρικό επιστημονικό περιοδικό «Phytologia balcanica» αντλούμε νέες πληροφορίες για είδη της Ελληνικής Χλωρίδας, που καλό είναι να τις γνωρίζουν τα μέλη της Εταιρείας μας. Οι πληροφορίες είναι παρακάτω:

Glinus lotoides L. Νομός Ιωαννίνων. Επαρχία Δωδώνης, κοντά στο Καπάκι, 500 μ. από τον δρόμο Κόνιτσας – Ιωαννίνων, κοντά στο δρόμο για Δολιανά, σ' ένα βαρικό λιβάδι κοντά σε μια μικρή εποχική λιμνούλα (Pierre Authier & Kit Tan).

Gagea rigida Boiss & Spruner. Φολέγανδρος. Ν.Δ. από το Καραβοστάσι, σε βοοκημένο φρυγανότοπο. Οκτώβριος 2015. Είδος φθινοπωρινής άνθησης (Barkhard Biel & Kit Tan).

Peucedanum aegorodioides (Boiss.) Vandas. Βρέθηκε σε ρέμα μεταξύ Άνω και Κάτω Παύλιανης (Οίτη), γνωστό πριν μόνο από τα βουνά της Πίνδου (Κώστας Πολυμενάκος & Kit Tan).

Laburnum alpinum (Mill.) Bercht & J. Presl. Βρέθηκε βόρεια του χωριού Πετρίλο (Άγραφα) σε δάσος με έλατα και οξυές. Προηγουμένως ήταν γνωστό από τα βουνά των Τρικάλων κοντά στο χωριό Περτούλι (Γιώργος και Χρυσάνθη Σφήκα).

Laburnum anagyroides Medik. Το είδος έχει βρεθεί στη Χαλκιδική, κοντά στο χωριό Τριπόταμος. Σε βορειότερες χώρες καλλιεργείται στα πάρκα και στους δρόμους και συχνά ξεφεύγει και φυτρώνει μόνο του. (Kit Tan και άλλοι).

Sicyos angulatus L. Είδος της Β. Αμερικής, αναρριχώμενο, το οποίο βρέθηκε να αυτοφύεται στις Κρηνίδες του Έβρου και στα κανάλια του Φιλίππου (Ι. Τσιάλτας & Kit Tan).

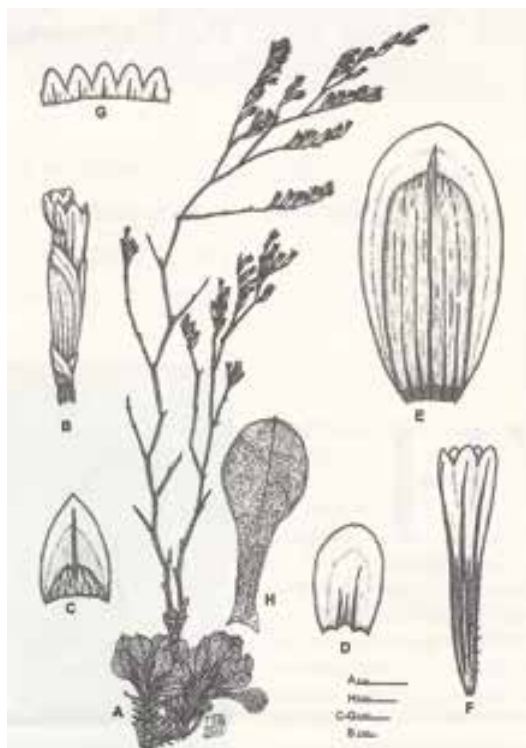
Solanum luteum Mill. Βρέθηκε στις Κρηνίδες της Καβάλας (Ι. Τσιάλτας & Kit Tan).

Γ. Σφήκας

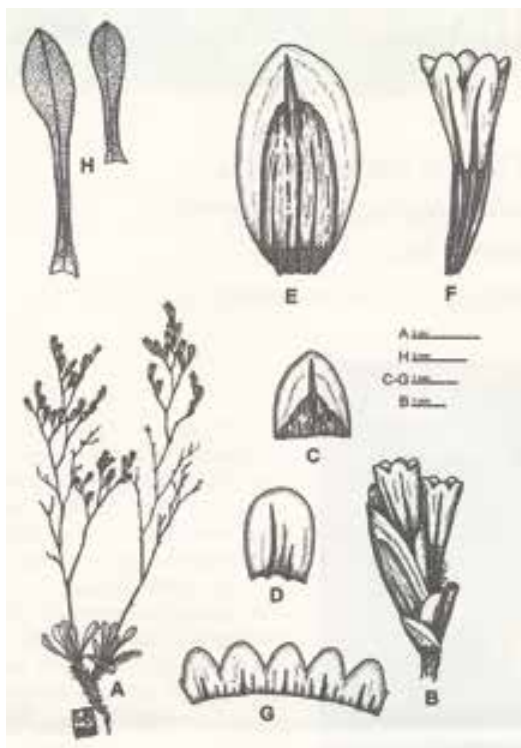

φωτ. Γιώργος Ζάκρος

Το *Limonium schinouseae* που συναντάται μόνο στο μικρό κυκλαδίτικο νησί της Σχοινούσας.

Το *Limonium athinese* που συναντάται μόνο στην περιοχή της Βούλας, στην Αττική.

Τριάντα οκτώ νέα είδη φυτών

Στα είδη της ελληνικής χλωρίδας προστέθηκαν τελευταία άλλα 38 ελληνικά ενδημικά χάρη στη μονογραφία του Salvatore Brullo από το Πανεπιστήμιο της Κατάνια και του Matthias Erben από το Πανεπιστήμιο του Μονάχου. Έτσι τα είδη της ελληνικής χλωρίδας φθάνουν τα 5752 (και αν υπολογίσουμε και τα υποείδη 6600).

Οι δύο παραπάνω ερευνητές εντόπισαν και περιέγραψαν 38 νέα είδη του γένους *Limonium* στον ελληνικό χώρο – τα περισσότερα με περιορισμένη εξάπλωση σε ένα νησί ή σε μια ακτή. Η πιο παράξενη περίπτωση είναι το *Limonium athinese* που βρέθηκε σε μικρούς αριθμούς στην περιοχή της Βούλας μέσα στον αστικό ιστό. Το *Limonium schinouseae* φυτρώνει μ' ένα μικρό πληθυσμό στο νησί Σχοινούσα.

Πηγή «Περιοδικό Φύση και Ζωή» της Φιλοδοσιακής Ένωσης Αθηνών.

Limonium athinese

φωτ. Σταύρος Αποστόλου

Γενική Συνέλευση FEE

Στις 15 και 16 Σεπτεμβρίου έγινε στο Ahmedabad της Ινδίας η γενική συνέλευση του FEE με συμμετοχή εκπροσώπων 56 χωρών από τις 73 που είναι μέλη του. Την Εταιρία μας εκπροσώπησε ο γράφων. Οικοδεσπότης ήταν το Κέντρο για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση (Centre for Environmental Education - CEE), μια μεγάλη οργάνωση με έδρα την πόλη που προωθεί την ΠΕ σε μια χώρα με τεράστιες περιβαλλοντικές πιέσεις και δύσκολες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες.

Την πρώτη ημέρα έγινε απολογισμός των δράσεων και πεπραγμένων της παρελθούσης διετίας

και παρουσίαση του προγραμματισμού και προϋπολογισμού για την επόμενη, καθώς και του στρατηγικού σχεδιασμού 2016-2020. Τα κύρια θέματα που συζητήθηκαν, με έντονη συμμετοχή των παρευρισκομένων, ήταν η υποστήριξη των νέων μελών, η προώθηση των προγραμμάτων σε καινούργιες, ιδιαίτερα αναπτυσσόμενες, χώρες, η δι-αμόρφωση εργαλείων αξιολόγησης της αποδοτικότητας των προγραμμάτων, η διεθνής κατοχύρωση όλων των σημάτων του FEE, η ενίσχυση των στρατηγικών συνεργασιών με μεγάλους διεθνείς οργανισμούς (UNESCO, UNEP, UNWTO) και η δημιουργία νέων, η στρατηγική εξεύρεσης πόρων και η στρατηγική προβολής και επικοινωνίας. Συζητήθηκε επίσης η πιθανότητα δημιουργίας ενός έκτου Προγράμματος.

Το απόγευμα έγιναν οι αρχαιρεσίες για την εκλογή νέου Προέδρου και Διοικητικού Συμβουλίου. Η διαδικασία ήταν έντονα συναισθηματική αφού αποσύρθηκε από την ενεργό συμμετοχή ο Jan Erikssen, πρώτος και για πολλά χρόνια διευθυντής, πρόσφατα και επί μακρόν Πρόεδρος και οίγουρα μια από τις καθοριστικές «μορφές» στην ιστορία του FEE.

Το πρωί της δεύτερης ημέρας οι συμμετέχοντες χωρίστηκαν σε ομάδες εργασίας και συζητήσαν τεχνικά και διαδικαστικά θέματα των προγραμ-

μάτων. Παράλληλα, η νέα Πρόεδρος Lesley Jones (Ουαλία), συνέκλεσε το ΔΣ που προέκυψε από τις εκλογές της προηγούμενης μέρας, αποτελούμενο από τους: Amine Ahlafi (Μαρόκο), Αντιπρόεδρο, Ian Humphreys (Β. Ιρλανδία), Ταμία, Lourdes Díaz Colon (Πουέρτο Ρίκο), υπεύθυνη «Γαλάζιας Σημείας», José Hendriksen (Ολλανδία), υπεύθυνη «Green Key», Laura Hickey (ΗΠΑ), υπεύθυνη «Οικολογικών Σχολείων», Boris Susmak (Σλοβενία), υπεύθυνο «Νεών Δημοσιογράφων» και τον γράφοντα, υπεύθυνο για το «Μαθαίνω για τα Δάση».

Στη συνέχεια, και τις επόμενες δύο ημέρες είχαμε την ευκαιρία να παρακολουθήσουμε τις εργασίες ενός διεθνούς συνεδρίου που οργάνωσε το CEE, σε συνεργασία με την UNESCO και άλλους διεθνείς φορείς, με θέμα: «Εκπαίδευση για βιώσιμη ανάπτυξη: Μεταμορφώνοντας την εκπαίδευση για παιδιά και νέους».

Το συνέδριο έγινε στις εγκαταστάσεις του CEE, ένα εντυπωσιακό συγκρότημα κτιρίων απόλυτα εναρμονισμένων μέσα σε ένα κατάφυτο πάρκο, ένα πραγματικό παράδεισο στην καρδιά μιας βρώμικης, θορυβώδους, ασφυκτικής πόλης. Η θεματολογία περιλάμβανε: καινοτόμες τεχνικές μάθησης, βιώσιμη κατανάλωση και παραγωγή, κλιματική αλλαγή, εξοικονόμηση νερού και φυσικών πόρων, υγιεινή, ισότητα φύλων, διαμόρφωση παιδαγωγικού υλικού για βιώσιμες αρχές, κ.ά.

Νίκος Πέτρου

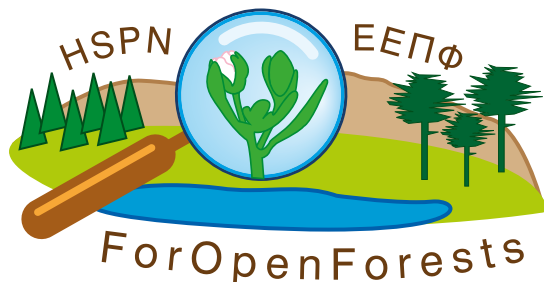
Ελλάδα. Η χώρα της ποικιλότητας. Νίκος Πέτρου. Δεμένο 29x29cm, 372 σελ.	€60
Διατίθεται ξεχωριστά σε ελληνική και σε αγγλική έκδοση.	(για τα μέλη €55)
Δαδιά, Νίκος Πέτρου	€12
Κερκίνη, Νίκος Πέτρου	€12
Οι πεταλούδες της Ελλάδας, Λάζαρος Παμπέρης, 768 σελ.	€85
Χρώματα του Δάσους ΡΟΔΟΠΗ, Νίκος Πέτρου - Κώστας Βιδάκης, 342 σελίδες	€60
Ορχιδέες Της Ελλάδας, Νίκος Πέτρου - Μαρία Πέτρου - Μάριος Γιαννακούλιας, 320 σελ.	€60
Όλυμπος 100 χρόνια. Πηνελόπη Μασσούκα, 123 σελίδες.	€25
Διατίθεται ξεχωριστά σε ελληνική και σε αγγλική έκδοση.	
Πετώντας πάνω από το Αιγαίο. Γιάννης Γαβαλάς.	€18
Οδηγός των πουλιών της Ηρακλείας και των γύρω νησίδων.	
100 Ενδημικά φυτά της Ελλάδας, Σωτήρης Αλεξίου (στα αγγλικά)	€20
Αναζητώντας το τοπίο, Γιώργος Πολίτης	€16
Μεταμορφώνοντας το τοπίο, Γιώργος Πολίτης	€16
Η Φυσική Κληρονομιά μας, Αξία - Προστασία, Πρακτικά Συνεδρίου και Λεύκωμα, 160 σελ.	€25
Φυτά σε αρχαία ελληνικά νομίσματα, Hellmut Baumann, 80 σελ., δεμένο	€20
Οι προστατευόμενες περιοχές Natura 2000 στην Ελλάδα, Γιώργος Σφρίκας, 200 σελ.	€25
Οδηγοί Πρεσπών, Εταιρία Προστασίας Πρεσπών, βιβλίο + 4 κάρτες	€22
Η ζωή στις Ελληνικές Θάλασσες και τη Μεσόγειο, 248 σελ.	€22
Τα Ψάρια της Ελλάδας, Δαυίδ Δημήτρης Κουτσογιαννόπουλος	€20
Τα πουλιά της Αττικής, Λευτέρης Σταύρακας & Σπύρος Σκαρέας, 236 σελ.	€20
Γεωλογική Κληρονομιά, Καλειδοσκόπιο, 102 σελ. + cd.	€17
Ανακαλύπτοντας την Πικροδάφνη (για μέλη της ΕΕΠΦ και δημότες Αγίου Δημητρίου ειδική τιμή €7)	€12
Περιβαλλοντική Εκπαίδευση Γένους Θηλυκού, Αντιόπη Φραντζή, Εκδ. Χρ. Δάρδανος	€12
Ecotouristic Guide of Greece, George Sfikas & Grigoris Tsounis	€10
Flowers of Greece, George Sfikas	€10
Φυτά, Γιατρεία, Χαρά του νου και του κορμιού, 48 σελ.	€6
Διατηρώντας τη φύση, διατηρείς τη ζωή, Βασικές έννοιες βιολογίας - οικολογίας,	€6
Μελετώ τα φυτά, Σπερματόφυτα, Μαρία Ρουσσουμουστακάκη, 56 σελ.	
Το ποτάμι που σταμάτησε να κυλά. Χρυσάνθη Τσιαπαλή	€5,50
Θεόφραστος της Ερεσού, Suzanne Amigues, 56 σελ.	€10

Εκτός από τα βιβλία, από τα γραφεία μας μπορείτε επίσης να προμηθευτείτε μια σειρά οικολογικών προϊόντων **γραφικής ύλης** για παιδιά και μεγάλους, **ευχετήριες κάρτες** με εξαιρετες φωτογραφίες με θέμα πουλιά, πεταλούδες, φυτά και μανιτάρια (€5), καθώς και το σήμα της Εταιρίας, με το έμβλημά της, τον **Κρητικό Αϊγάγγο** (€5 απλό ή €10 σε ασήμι).

LIFE11 NAT/GR/1014

Η υλοποίηση του έργου LIFE11 NAT/GR/1014 συνεχίζεται με εντατικό ρυθμό και σύμφωνα με το προβλεπόμενο χρονοδιάγραμμα.

Στο πλαίσιο της δράσης C.4 ολοκληρώθηκαν τα αντιδιαβρωτικά έργα γύρω από τη λίμνη της Νεβρόπολης στο Καλλίδρομο. Αυτά περιλαμβάνουν διαμόρφωση του δρόμου και αποχετευτικά έργα, καθώς και τοποθέτηση κορμοδεμάτων για τον περιορισμό της μεταφοράς φερτών υλικών στη λίμνη. Τα αποτελέσματα της παρακολούθησης, μετά τις πρώτες βροχές, είναι πολύ θετικά και δείχνουν ότι το έργο όντως συμβάλει στον περιορισμό της στερεομεταφοράς στη λίμνη.

Ολοκληρώθηκε η περιφράξη τριών εποχικών λιμνίων, του Μουρούζου και της Μουρίζας στο Καλλίδρομο και της Λούκας στον Εθνικό Δρυμό Οίτης. Οι περιφράξεις θα αποτρέπουν την διέλευση των τροχοφόρων και, σε δύο εξ αυτών, και τη βόσκηση. Έτσι θα μπορέσουν να γίνουν οι προβλεπόμενες σπορές για βελτίωση των φυτοκοινωνιών των λιμνίων, η μεταφορά της *Veronica oeatatae** στη Λούκα, αλλά και θα εξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα για τη διατήρηση των ειδών στα εποχικά λιμνία.

Στο πλαίσιο της δράσης Ε.2 ολοκληρώνεται η διαμόρφωση των δύο Κέντρων Περιβαλλοντι-

κής Ενημέρωσης του έργου, στην Υπάτη (Οίτη) και στο Παλαιοχώρι (Καλλίδρομο). Ήδη έχουν διαμορφωθεί και βαφτεί οι χώροι και έχουν μεταφερθεί τα πρώτα εκθέματα. Τα δύο Κέντρα Ενημέρωσης προβλέπεται να ολοκληρωθούν ως τον Δεκέμβριο.

Στο διάστημα αυτό συνεχίζεται η παρακολούθηση των επιπτώσεων των δράσεων διαχείρισης που έχουν προχωρήσει ή ολοκληρωθεί στα είδη και στους οικοτόπους προτεραιότητας στόχους του έργου. Έγιναν επισκέψεις για έλεγχο των τεχνητών φωλιών που τοποθετήθηκαν στον Εθνικό Δρυμό Οίτης, χωρίς όμως να βρεθούν ενδείξεις χρήσης τους, καθώς και επισκέψεις στις τρεις περιοχές που έγινε βελτίωση του οικοτόπου της πετροπέδικας.

Από τις 12 έως τις 14 Σεπτεμβρίου ο ΕΛΓΟ «ΔΗΜΗΤΡΑ» οργάνωσε σεμινάριο με θέμα την ορθολογική διαχείριση των ορεινών λιβαδιών του Καλλιδρόμου. Οι δύο πρώτες μέρες του σεμιναρίου περιελάμβαναν παρουσιάσεις σχετικές με το θέμα και η τρίτη, επίσκεψη και παρουσιάσεις στο πεδίο. Μετά το τέλος του σεμιναρίου στελέχη της ομάδας του

έργου παραχώρησαν συνέντευξη στο τηλεοπτικό κανάλι ΣΤΑΡ Στερεάς Ελλάδας που έλαβε ευρεία δημοσιότητα.

Στις 21 και 22 Σεπτεμβρίου πραγματοποιήθηκε έλεγχος του έργου από στελέχη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, κάτι που γίνεται μια φορά στη διάρκεια κάθε έργου LIFE και περιλαμβάνει τεχνικό και οικονομικό έλεγχο των εγκεκριμένων δράσεων. Συμμετείχαν ομάδες όλων των εταιρών του έργου. Ήταν ένα εξαντλητικό διήμερο. Η πρώτη μέρα ξεκίνησε με επίσκεψη στο πεδίο στο Καλλίδρομο και συνεχίστηκε, στο Κέντρο Περιβαλλοντικής Ενημέρωσης Εθνικού Δρυμού Οίτης στην Παύλιανη, με αναλυτική παρουσίαση των δράσεων, παράλληλα με τον οικονομικό έλεγχο, μέχρι το βράδυ. Τη δεύτερη ημέρα έγινε έλεγχος στο πεδίο στην Οίτη, κάτω από αντίξοες καιρικές συνθήκες, με βροχή και πολλή λάσπη στους δασικούς δρόμους. Οι ελεγκτές έμειναν ικανοποιημένοι από την πρόοδο του έργου, καθώς καλύφθηκε και σημαντικό μέρος των καθυστερήσεων στις δράσεις της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας.

Χρήστος Γεωργιάδης

Το έργο συγχρηματοδοτείται από το χρηματοδοτικό μέσο LIFE της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ευχαριστούμε θερμά τη VODAFONE, υποστηρικτή του έργου LIFE11 NAT/GR/1014, «ForOpenForests».

φωτ. Μίλτος Γκέτσος

Κατά τη διάρκεια του Ιουλίου η ομάδα του έργου προετοίμασε τη φορητή έκθεση με θέμα «ορχιδέες και παιδιά» η οποία ξεκίνησε στις 8 Αυγούστου στην Αττάλεια στο πλαίσιο της διεθνούς

έκθεσης EXPO2016. Η έκθεση είχε μεγάλη επιτυχία και έτυχε έντονης προβολής στα τοπικά ΜΜΕ. Μετά την Αττάλεια η έκθεση θα ταξιδέψει στην Άγκυρα, την Κωνσταντινούπολη, τη Θεσσαλονίκη, την Αθήνα και θα καταλήξει στο Ηράκλειο. Σκοπός της είναι να ενημερώσει και να ευαισθητοποιήσει το κοινό, με ιδιαίτερα εντυπωσιακό και ευφάνταστο τρόπο, σχετικά με τους κινδύνους που αντιμετωπίζουν οι άγριες ορχιδέες στις δύο χώρες. Οι κυριότερες απειλές που αντιμετωπίζουν οι άγριες ορχιδέες είναι η καταστροφή των βιοτόπων τους και η παράνομη συλλογή για την παρασκευή σαλεπιού.

Στελέχη της Εταιρίας μας προετοίμασαν τις προδιαγραφές για το υλικό περιβαλλοντικής εκπαίδευσης που θα παραχθεί το επόμενο διάστημα στο πλαίσιο του έργου. Το υλικό αυτό έχει σκοπό να ευαισθητοποιήσει μαθητές για την ανάγκη προστασίας του περιβάλλοντος και την προστασία των άγριων ορχιδεών ειδικότερα.

Πλησιάζει στην ολοκλήρωση η Λευκή Βίβλος για την προστασία των άγριων ορχιδεών της Ελλάδας και της Τουρκίας. Η Βί-

βλος περιλαμβάνει αξιολόγηση της εθνικής και διεθνούς νομοθεσίας που τις αφορά, περιγράφει τις απειλές που αντιμετωπίζουν και κάνει προτάσεις για πολιτικές και διαχειριστικά μέτρα για την αποτελεσματικότερη προστασία τους. Η Βίβλος θα διανεμηθεί ηλεκτρονικά σε αρμόδιες υπηρεσίες και τα εκπαιδευτικά ιδρύματα της Ελλάδας και της Τουρκίας.

Τέλος ολοκληρώθηκε το κοινό πρωτόκολλο παρακολούθησης άγριων ορχιδεών. Το πρωτόκολλο θα εφαρμοστεί τόσο στην Ελλάδα από στελέχη της Εταιρίας όσο και στην Τουρκία από ακαδημαϊκούς και φοιτητές του Πανεπιστημίου της Αττάλειας.

*Χρήστος Γεωργιάδης
Νίκος Πέτρου*

LIFE14/GIE/GR/000026

Η υλοποίηση του έργου LIFE της Εταιρίας μας, με κωδικό LIFE14/GIE/GR/000026 και ακρωνύμιο LIFE Natura Themis, συνεχίζεται κανονικά και σύμφωνα με το χρονοδιάγραμμα.

Στο διάστημα αυτό ολοκληρώθηκε η διαδικασία δημιουργίας και κατασκευής της εφαρμογής για έξυπνες συσκευές (smart phones) στο πλαίσιο της δράσης B.3. Ο ανάδοχος έστειλε στο τέλος Αυγούστου το περιεχόμενο της εφαρμογής σε όλα τα μέλη της ομάδας του έργου για πιθανά σχόλια και παρατηρήσεις. Η ανταπόκριση ήταν πολύ θετική και αποτελεσματική και βοήθησε τον ανάδοχο να βελτιώσει την εφαρμογή. Στις αρχές Νοεμβρίου τα μέλη της ομάδας του έργου θα έχουν τη δυνατότητα να δοκιμάσουν την τελική έκδοσή της στα κινητά τους τηλέφωνα ώστε να εντοπίσουν πιθανές δυσλειτουργίες. Η Εταιρία μας είναι υπεύθυνη για την κατασκευή της εφαρμογής, η διαχείριση της οποίας, μετά το τέλος του έργου, θα περάσει στο Συντονιστικό Γραφείο για την Αντιμετώπιση της Περιβαλλοντικής Ζημίας (ΣΥΓΑΠΕΖ) του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας.

Στο πλαίσιο της δράσης A.1, συνεχίστηκε η αποτύπωση της παρούσας κατάστασης για τη σχετική με το δίκτυο Natura 2000 ευρωπαϊκή και εθνική νομοθεσία καθώς και η συγκέντρωση στοιχείων για παλαιές ή εκκρεμείς δικαστικές υποθέσεις που αφορούν περιβαλ-

λοντικά εγκλήματα. Οι δικηγορικοί σύλλογοι Ηρακλείου και Χανίων υπέβαλλαν την έκθεση με τα ευρήματα της έρευνάς τους.

Στο πλαίσιο της δράσης C.1 προχώρησε η συλλογή ερωτηματολογίων από διάφορες ομάδες για τη διερεύνηση του επιπέδου γνώσης τους για τα σχετικά θέματα. Επειδή τα συλλεχθέντα ερωτηματολόγια έφτασαν μόνο στο 60% των προβλεπόμενων αποφασίστηκε να παραταθεί για 2 μήνες η διάρκεια της υποδράσης ώστε τα αποτελέ-

σματα της στατιστικής ανάλυσης να είναι αντιπροσωπευτικά.

Από τον Μάρτιο λειτουργεί η ιστοσελίδα του έργου στην διεύθυνση www.lifethemis.eu. Σας καλούμε να την επισκεφτείτε.

Η ομάδα του έργου ξεκίνησε την προετοιμασία της πρώτης έκθεσης προόδου που θα υποβληθεί στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή στο τέλος Οκτωβρίου.

Χρήστος Γεωργιάδης

Το έργο συγχρηματοδοτείται από το χρηματοδοτικό μέσο LIFE της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Γαλάζια Σημαία

Η κολυμβητική περίοδος λήγει αισίως, και φέτος, για την πλειονότητα των βραβευμένων ελληνικών ακτών, των οποίων οι διαχειριστές τήρησαν πιστά τη δέσμευσή τους για πλήρη συμμόρφωση με τα κριτήρια του Προγράμματος. Καθώς οι μαρίνες που συμμετέχουν στο Πρόγραμμα παραμένουν ανοιχτές καθόλη τη διάρκεια του έτους οι διαχειριστές τους φροντίζουν για τη συνεχή συμμόρφωση με τα κριτήρια.

Φέτος, για πρώτη χρονιά,

το Πρόγραμμα επεκτάθηκε πιλοτικά σε διεθνές επίπεδο και στα σκάφη που χρησιμοποιούνται για μεταφορά επισκεπτών, καταδύσεις, παρατήρηση πουλιών, παρατήρηση κητωδών, κ.ά. Όπως και οι ακτές και μαρίνες, για να βραβευτούν τα σκάφη «αιεφόρου τουρισμού» με τη «Γαλάζια Σημαία» θα πρέπει να συμμορφώνονται με τα 45 γενικά κριτήρια του Προγράμματος. Αυτά χωρίζονται σε πέντε κατηγορίες και αφορούν: α) Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Πληροφόρηση, β) Περιβαλλοντική Διαχείριση, γ) Ασφάλεια και Υπηρεσίες, δ) Κοινωνική Ευθύνη και ε) Υπεύθυνο Τουρισμό. Ανάλογα με τις δραστηριότητες που προσφέρονται στους τουρίστες, τα σκάφη θα πρέπει να συμμορφώνονται κατά περίπτωση και με αντίστοιχα συμπληρωματικά κριτήρια.

Κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού έγιναν επαφές σε σημαντικούς τουριστικούς προορισμούς, όπως είναι η Κρήτη, η Σαντορίνη και η Χαλκιδική, και διαφαίνεται ότι υπάρχει σημαντική προοπτική επέκτασης της «Γαλάζιας Σημαίας» και σε σκάφη.

Σύντομα θα αποσταλούν και οι νέες αιτήσεις υποψηφιότητας για την κολυμβητική περίοδο του 2017, με καταληκτική ημερομηνία την 9η Δεκεμβρίου 2016. Θα ακολουθήσει η προώθηση των αιτήσεων που θα έχουν στην απαιτούμενη πληρότητα στην Εθνική Επιτροπή Κρίσεων (ΕΕΚ), η οποία θα συνεδριάσει στα τέλη του Ιανουαρίου. Με τη σειρά της, η εισήγηση της ΕΕΚ για τις προτεινόμενες προς βράβευση ακτές και μαρίνες, αλλά και τα προτεινόμενα σκάφη, θα προωθηθεί στη Διεθνή Επιτροπή Κρίσεων του Προγράμματος, η οποία θα λάβει και την τελική απόφαση.

Στην επικείμενη ετήσια συνάντηση των εθνικών χειριστών στο San Juan του Puerto Rico θα γίνει αμοιβαία ενημέρωση και συζήτηση μεταξύ των εκπροσώπων όλων των χωρών που μετέχουν στο Πρόγραμμα και θα διατυπωθούν προτάσεις προς το FEE. Παράλληλα θα συζητηθούν προτάσεις για την αναβάθμιση των κριτηρίων καθώς στόχος του Προγράμματος είναι η συμβολή τους στη βέλτιστη δυνατή λειτουργία των βραβευμένων σημείων. Έτσι προωθούνται η περιβαλλοντική διαχείριση και η ευαισθητοποίηση του κοινού, αλλά αναβαθμίζεται και η εικόνα της χώρας μας.

Δαρεία-Νεφέλη Βουρδουμπά
Υπεύθυνη Συντονισμού
Προγράμματος «Γαλάζια Σημαία»

Το Πρόγραμμα απευθύνεται σε Δήμους και συνεργαζόμενους ιδιώτες φορείς που διαχειρίζονται οργανωμένες ακτές και μαρίνες σε 50 χώρες. Εθνικός χειριστής του Προγράμματος στην Ελλάδα είναι η ΕΕΠΦ. Για να απονεμηθεί η «Γαλάζια Σημαία», απαιτούνται καθαρή θάλασσα και ακτή, άρτια οργάνωση και καλές υπηρεσίες, ασφάλεια πλουσμένων και επισκεπτών, περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση και προστασία της ακτής και του παράκτιου χώρου.

Βασικός στόχος του προγράμματος Green Key, ως πρόγραμμα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και ευαισθητοποίησης, είναι η διάδοση καλών πρακτικών, οι οποίες εφαρμόζονται σε μονάδες που συμμετέχουν στο πρόγραμμα. Με αυτό το σκεπτικό, μέσα από το χώρο του προγράμματος στο περιοδικό μας, δίνεται η ευκαιρία στους συνεργάτες μας να μοιραστούν μαζί μας πρακτικές που ωφελούν όχι μόνο το περιβάλλον, αλλά και τη γενικότερη ποιότητα του τουριστικού προϊόντος της χώρας μας.

Σε αυτό το τεύχος φιλοξενούμε το ξενοδοχείο Sonia Village Family Resort που βρίσκεται στην Γερακινή στην καρδιά της Χαλκιδικής. Είναι ένα σύγχρονο παραθεριστικό θέρετρο που λειτουργεί με σεβασμό στο περιβάλλον και την παράδοση του τόπου.

Το **Sonia Village Family Resort** βραβεύτηκε για πρώτη χρονιά φέτος με το Διεθνές Οικολογικό Σήμα ποιότητας Green Key, ενώ αναδείχθηκε το 1ο σε Εθνικό επίπεδο στο 1ο Πανευρωπαϊκό Βραβείο «Relacs 2013» για την Ενεργειακή Αναβάθμιση των εγκαταστάσεών του και τη περιβαλλοντικά φιλική συμπεριφορά του. Επιπλέον, έχει βραβευτεί με το «Ελληνικό Πρωινό»,

Παρουσίαση του προγράμματος καθώς και τον πλήρη κατάλογο των ξενοδοχειακών μονάδων που βραβεύονται με το σήμα οικολογικής ποιότητας Green Key θα βρείτε και στον ιστοχώρο του προγράμματος στη διεύθυνση <http://www.greenkey.gr>

στηρίζοντας τα παραδοσιακά και οικολογικά προϊόντα υψηλής τοπικής ταυτότητας.

Με την πραγματοποίηση ενεργειακής αναβάθμισης του συγκροτήματος, η λειτουργία των ηλεκτρικών συσκευών έχει χαμηλή ενεργειακή κατανάλωση, ενώ το σύστημα μαγνητικών καρτών στα δωμάτια εξοικονομεί έως και 80% της κατανάλωσης ενέργειας.

Για την εξοικονόμηση νερού έχουν εγκατασταθεί συστήματα εξοικονόμησης στα ντους της παραλίας και της πισίνας (push button self-closing shower) και σύστημα ηλεκτρόλυσης για άμεση και ελεγχόμενη απολύμανση του νερού της πισίνας. Επίσης, τηρούνται όλες οι προβλεπόμενες περιβαλλοντικές πρακτικές που ορίζονται από το πρόγραμμα για την εξοικονόμηση αυτού.

Πυλώνα της συμμετοχής μας στο πρόγραμμα αποτελεί η συνεχής ενημέρωση και ευαισθητοποίηση. Μέσα από τα προγράμματα δράσεων και δραστηριοτήτων επιτυγχάνεται η άμεση και ενεργή συμμετοχή των επισκεπτών για την προστασία του περιβάλλοντος. Καθιερωμένος είναι πλέον για εμάς ο Εορτασμός της Παγκόσμιας Ημέρας Περιβάλλοντος διοργανώνοντας δένδροφύτευση και παιχνίδια για τα παιδιά με οικο-

Green Key

λογικά μηνύματα «Think Green» και «Save Blue». Τα παιδιά αποτελούν επίκεντρο των δράσεων μας έτσι, μέσα από κατασκευές και χειροτεχνίες με ανακυκλώσιμα υλικά, φύτευση λουλουδιών και αρωματικών φυτών, κυνήγι του κρυμμένου Θησαυρού με οικολογικά μηνύματα και άλλες δραστηριότητες, φροντίζουμε για την ευαισθητοποίησή τους.

Όπως τονίζουν τα μέλη της Διοίκησης η αγάπη για το περιβάλλον και η βράβευσή μας με το διεθνώς αναγνωρισμένο eco label Green Key αποτελεί καθημερινά πηγή έμπνευσης και βελτίωσης.

Γεωργία Κουγιώνη

Στέλεχος Πωλήσεων Marketing
και Δημοσίων Σχέσεων

ΜΑΘΑΙΝΩ ΓΙΑ ΤΑ ΔΑΣΗ

«Όνειρο στο κύμα»

2ο Θερινό Σχολείο για εκπαιδευτικούς στη Σκιάθο του Διεθνούς Θεματικού Δικτύου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης «ΜΑΘΑΙΝΩ ΓΙΑ ΤΑ ΔΑΣΗ»

Το Θερινό Σχολείο «Όνειρο στο κύμα» Σκιάθος 2016 της ΕΕΠΦ λειτουργήσε στο πλαίσιο του Διεθνούς Δικτύου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης «Learning About Forests» «Μαθαίνω για τα Δάση». Έδωσε την ευκαιρία σε 35 εκπαιδευτικούς Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης από όλη την Ελλάδα, την Κύπρο και από ευρωπαϊκές χώρες του δικτύου να συναντηθούν, να λάβουν μέρος σε καινοτόμες εκπαιδευτικές δραστηριότητες, να ανταλλάξουν ιδέες και μεθόδους, ενώ ταυτόχρονα τους δόθηκε η ευκαιρία να εξερευνήσουν το σμαραγδένιο νησί των δύο Αλέξανδρων: του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη και του Αλέξανδρου Μωραϊτίδη.

Επιπλέον αποτέλεσε μια

σπουδαία ευκαιρία για την ΕΕΠΦ να αναδείξει και να προβάλλει περαιτέρω την εκπαιδευτική της δραστηριότητα στην ελληνική και διεθνή εκπαιδευτική κοινότητα, καθώς είναι προσανατολισμένη στις διεθνείς συνεργασίες και στις καινοτόμες περιβαλλοντικές εκπαιδευτικές προσεγγίσεις.

Παράλληλα, με τη συνεργασία της με την τοπική Αυτοδιοίκηση, με τοπικούς Πολιτιστικούς, Ιστορικούς και Περιβαλλοντικούς φορείς, με Γυναικείους Συνεταιρισμούς και άλλους Συλλόγους, συνέβαλε τόσο στην καλύτερη γνωριμία και προβολή του τόπου, όσο και στην ενίσχυση της οικονομίας της τοπικής κοινωνίας.

Το Θερινό Σχολείο περιλάμβανε ένα καλά οργανωμένο Πρόγραμμα, προσανατολισμένο στην ερμηνευτική προσέγγιση και τις πρακτικές αειφόρου διαχείρισης του τοπικού φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος με

ενεργές και βιωματικές εκπαιδευτικές μεθόδους και τεχνικές.

Συγκεκριμένα οι συμμετέχοντες είχαν την ευκαιρία:

- Να συμμετέχουν σε οργανωμένες και κατάλληλα σχεδιασμένες διαδρομές, τα περιβαλλοντικά μονοπάτια στο δάσος και στους οικισμούς με διαδραστικές και βιωματικές δραστηριότητες.
- Να εμπλακούν σε ποικίλες βιωματικές δραστηριότητες-δράσεις με σκοπό να καταστούν ικανοί να καταστρώνουν σχέδια δράσης για ένα μελλοντικό Θερινό Σχολείο με τους μαθητές και τις μαθήτριες του σχολείου τους.
- Να παρακολουθήσουν βιωματικά εργαστήρια και να χαράξουν στρατηγικές για τη μάθηση, την αγωγή, τον πολιτισμό και την αειφορία.
- Ταυτόχρονα τους δόθηκε η ευκαιρία να απολαύσουν το ελληνικό καλοκαίρι, καθώς η Σκιάθος προσφέρεται για το συνδυασμό εκπαίδευσης και διακοπών.

Γιατί στη Σκιάθο;

Γιατί η φύση της έδωσε μεγάλη προίκα. Μια εντυπωσιακή ποικιλία ακτογραμμής με 65 μοναδικές παραλίες την περιζώνει. Από την άλλη το πράσινο φτάνει μέχρι τη θάλασσα, με τα δάση της Σκιάθου να έχουν χαρακτηριστεί «Αισθητικά». Δάση με τεράστια δένδρα κουκουναριάς και πεύκων, αμμόδεις παραλίες, αμμόφιλα φυτά. Πρόκειται για ξεχωριστή περίπτωση στη χώρα μας, αφού είναι το μοναδικό νησί από το οποίο τα 30.000 στρέμματα

Από την έναρξη του 2ου Θερινού Σχολείου

Το «Μαθαίνω για τα Δάση» είναι ένα Διεθνές Δίκτυο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης που έχει στόχο να ενθαρρύνει σχολεία και εκπαιδευτικούς, ώστε να συμπεριλάβουν τα δάση στις εκπαιδευτικές τους δραστηριότητες, να τα πλησιάσουν οι μαθητές και να μάθουν από αυτά. Χορηγός του Δικτύου είναι το **ΙΔΡΥΜΑ ΛΕΒΕΝΤΗ**, το οποίο και ευχαριστούμε θερμά για την υποστήριξή του.

(σε σύνολο 47.000) είναι δασωμένο. Μέσα σ' αυτά υπάρχουν δύο υγράτοποι, δύο λίμνες και ένα οργανωμένο δίκτυο μονοπατιών, περίπου 200 χιλιομέτρων, για να εξερευνήσεις και να βιώσεις μοναδικές εμπειρίες.

Γιατί τα έργα των ανθρώπων κρατούν ζωντανή την ιστορία. Με εντυπωσιακά μνημεία, όπως το μεσαιωνικό Κάστρο και το Μοναστήρι της Ευαγγελίστριας, με μικρά και ταπεινά μοναστήρια και πολυάριθμα ξωκλήσια με ερειπωμένους μύλους, καρνάγια που κουβαλούν μέσα τους μεγάλο μέρος της ιστορίας του νησιού. Με κρυμμένους Θησαυρούς, που αξίζει να τους ψάξεις, όπως το Μεγάλο Καλντερίμι, το μονοπάτι της Φόνισσας και τόσα άλλα.

Γιατί είναι το νησί των δύο Αλέξανδρων: του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη και του Αλέξανδρου Μωραϊτίδη. Αποκλείεται να μιλήσεις για Σκιάθο χωρίς να μνημονεύσεις τους δύο Αλέξανδρους. Υπάρχει βέβαια και η σημερινή κοσμοπολίτικη Σκιάθος του τουρισμού. Μόνο που η Σκιάθος έχει συνδέσει την πορεία της τόσο στενά με τους δύο Αλέξανδρους, που είναι ο ίδιος ο εαυτός της. «Δεν ξέρεις αν είναι η Σκιάθος που γέννησε τον Παπαδιαμάντη ή ο Παπαδιαμάντης τη Σκιάθο», γράφει ο Οδυσσεάς Ελύτης.

Γιατί προϋπήρξε γόνιμη συνεργασία με το νησί του Παπαδιαμάντη: Το Θερινό Σχολείο «Όνειρο στο κύμα» ήρθε σαν συνέχεια των δράσεων στο νησί, οι οποίες ξεκίνησαν τον περασμένο Νοέμβριο, όταν η ΕΕΠΦ υποστήριξε την πρωτοβουλία του Πολιτιστικού Συλλόγου «Η Σκιάθος» και προχώρησε σε δασοφύτευση 1.000 δενδρυλλίων κουκουναριάς με τους μαθητές και τις μαθήτριες όλων των σχολείων του νησιού στον μοναδικό κάλλους βιότοπο και σπανιότατο οικοσύστημα των Κουκουναριών, που προστατεύεται από το

2^ο Θερινό Σχολείο «Όνειρο στο... κύμα»

1-5 ΙΟΥΛΙΟΥ 2016

Ονειρεύομαστε, σχεδιάζουμε, δημιουργούμε
στη Σκιάθο, το νησί του Παπαδιαμάντη

ΜΑΘΑΙΝΩ
ΓΙΑ ΤΑ ΔΑΣΗ

Διεθνές Θεματικό Δίκτυο
Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης
«Μαθαίνω για τα Δάση»

Foundation
for Environmental
Education

Προστασία
της Φύσης

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ

www.eepf.gr

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΕΡ. Δ/ΝΣΗ Π. & Δ. ΕΚΠ/ΣΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ Β' ΑΘΗΝΑΣ

ΕΥΓΕΝΙΚΗ
ΧΟΡΗΓΙΑ

ΜΕ ΤΗΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΩΝ:

ΔΗΜΟΣ ΣΚΙΑΘΟΥ

Cultural Association "Skiathos"

THE SKIATHOS PALACE HOTEL

δίκτυο NATURA 2000.

Γιατί το «Μπούρτζι», παλιό φρούριο και παλιό Δημοτικό Σχολείο, υπήρξε ο ιδανικός χώρος για την διεξαγωγή του Θερινού Σχολείου: βρίσκεται σε μια ειδική έκταση κατάφυτη από πεύκα με μαγευτική θέα κοντά στην παραλία και σε απόσταση αναπνοής από το κέντρο του νησιού.

Σοφία Καινούργιου

Γραμματέας της Συντονιστικής
Επιτροπής «Μαθαίνω για τα δάση»,
μέλος του Δ.Σ της ΕΕΠΦ.

Πέντε μέρες βιωματικού θερινού σχολείου

Το Θερινό Σχολείο «Όνειρο στο κύμα» διοργανώθηκε από την ΕΕΠΦ σε συνεργασία με τον Πολιτιστικό Σύλλογο «Η Σκιάθος», το Υπουργείο Παιδείας Έρευνας και Θρησκευμάτων και συγκεκριμένα τη Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Β' Αθήνας, στο πλαίσιο του Διεθνούς Θεματικού Δικτύου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης «Μαθαίνω για τα Δάση». Πολύτιμη ήταν η αρωγή του Δήμου Σκιάθου, ενώ ευγενικοί χορηγοί του σεμιναρίου ήταν το Ίδρυμα Λεβέντη, το ξενοδοχείο The Skiathos Palace

Βιωματικό εργαστήρι «Word-Cafe» (φωτ. Βαρβάρα Πετρίδου)

Hotel και το τουριστικό γραφείο Dolphin of Skiathos.

Υποστηρίχθηκε από τη Συντονιστική Επιτροπή του Δικτύου, από διεθνώς αναγνωρισμένους και θεσμικούς επισκέπτες-ομιλητές, καθώς και από Σχολικούς Συμβούλους, Διευθύντριες και Διευθυντές σχολικών μονάδων και έμπειρους αλλά και νέους εκπαιδευτικούς.

Κατά την επίσημη τελετή έναρξης έγιναν χαιρετισμοί από τον Πρόεδρο της ΕΕΠΦ κ. Νίκο Πέτρου, την Προϊσταμένη του Τμήματος Δ΄ Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης της Διεύθυνσης Σπουδών Προγραμμάτων και Οργάνωσης του ΥΠΠΕΘ Δρ Κατερίνα Μπαζιγού, τον Πρόεδρο του Πολιτιστικού Συλλόγου «Η Σκιά-

θος» κ. Θοδωρή Τζούμα και τον κ. Θεοδόση Τρακόσια εκπρόσωπο του Δήμου Σκιάθου. Στη συνέχεια έγινε παρουσίαση του Διεθνούς Προγράμματος Learning About Forests από τον κ. Barry Mc Gonigal, Διεθνή Συντονιστή του προγράμματος. Ακολούθως έγινε παρουσίαση των Δικτύων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης της ΕΕΠΦ από τον Αντιπρόεδρο της ΕΕΠΦ και της Συντονιστικής Επιτροπής του Δικτύου κ. Σταμάτη Σκαμπαρδώνη και του Δικτύου «Μαθαίνω για τα Δάση» από τον Πρόεδρο του Δικτύου και Υπεύθυνο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης της ΔΠΕ Β΄ Αθήνας κ. Δημήτρη Γκότζο. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στην παρουσίαση των εκπαιδευτι-

κών υλικών και εργαλείων του Δικτύου που έγινε από τα μέλη της Συντονιστικής Επιτροπής του Δικτύου κ. Σοφία Καινούργιου (μέλος του ΔΣ της ΕΕΠΦ), Δρ. Σοφία Περδικάρη (Σχολική Σύμβουλο Προσχολικής Αγωγής) και κ. Βαρβάρα Πετρίδου (Υπεύθυνη Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης της ΔΔΕ Β΄ Αθήνας) και στην ανασκόπηση του δράσεων του Δικτύου κατά την τελευταία σχολική χρονιά που έγινε από το μέλος της Συντονιστικής Επιτροπής του Δικτύου κ. Παναγιώτη Μπεγέτη (Υπεύθυνο Λειτουργίας του ΚΠΕ Ελευσίνας). Η πρώτη ημέρα έκλεισε με την αυτοπαρουσίαση των συμμετεχόντων εκπαιδευτικών και με την προσφορά δείπνου από την ΕΕΠΦ στην ταβέρνα «Ακρογιάλι».

Η δεύτερη ημέρα ξεκίνησε με θεωρητικές εισηγήσεις και παρουσιάσεις προγραμμάτων. Συγκεκριμένα η κ. Σοφία Καινούργιου παρουσίασε το πρόγραμμα και τη στοχοθεσία του Θερινού Σχολείου. Στη συνέχεια η Δρ Κατερίνα Μπαζιγού μας έδωσε μεθοδολογικές κατευθύνσεις για το σχεδιασμό προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης ενώ, η κ. Μαρίνα Παπαγεωργίου ανέλυσε το πρόγραμμα Life for Open Forests που υλοποιεί η ΕΕΠΦ στη Φθιώτιδα, στο οποίο συμμετείχε ως Υπεύθυνη Λειτουργίας του ΚΠΕ Στυλίδας-Υπάτης. Τέλος ο δασολόγος Δρ Βασίλης Ταμπάκης παρουσίασε το δασικό οικοσύστημα της Σκιάθου με το οποίο θα ερχόμασταν σε άμεση επαφή τις επόμενες ημέρες. Ακολούθησαν παρουσιάσεις καλών πρακτικών από σχολικές μονάδες του Δικτύου μέσω των εκπαιδευτικών που συμμετείχαν στο Θερινό Σχολείο. Οι παραπάνω ομιλίες και παρουσιάσεις έγιναν στο Πολιτιστικό Κέντρο Μπουρτζι και συνδυάστηκαν με ξενάγηση στο Ναυτικό Μουσείο Σκιάθου, που βρίσκεται σε διπλανή αίθουσα.

Το απόγευμα της δεύτερης

Εργασία στο πεδίο στους Αγαθλιανούς (φωτ. Σοφία Καινούργιου)

Ο πρόεδρος της ΕΕΠΦ κ. Νίκος Πέτρου στην έναρξη του 2ου θερινού Σχολείου

ημέρας πήγαμε στις Κουκουναριές, στην ξενοδοχειακή μονάδα Skiathos Palace, στην οποία έχει απονεμηθεί το οικολογικό σήμα ποιότητας Green Key και η Γαλάζια Σημαία. Εκεί έγινε μια παρουσίαση της ΕΕΠΦ από τον κ. Νίκο Πέτρου και ενημερωθήκαμε για την περιβαλλοντική διαχείριση της ξενοδοχειακής μονάδας από τον Υπεύθυνο Ποιότητας και Περιβαλλοντικής Προστασίας του ξενοδοχείου κ. Αργύρη Σχοινά. Ακολούθησε δείπνο, προσφορά του ξενοδοχείου.

Το επόμενο πρωινό μεταβήκαμε στην δασική περιοχή Αγαλλιανοί, όπου έγιναν βιωματικά εργαστήρια παιδαγωγικής αξιοποίησης των εργαλείων του σακιδίου του Δικτύου υπό το συντονισμό της Δρ Σοφίας Περιδικάρη. Στη συνέχεια επισκεφθήκαμε το ιστορικό μοναστήρι της Ευαγγελίας

και ξηναγηθήκαμε στα εκθέματα που φιλοξενούνται στο Μουσείο της Μονής. Με αφετηρία το μοναστήρι ακολουθήσαμε το μονοπάτι της Φόνισσας, στο ρέμα της Αγαλλιανούς, που συνοδεύτηκε με ανάγνωση αποσπασμάτων από το διήγημα «Φόνισσα» του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη. Το συντονισμό είχαν η κ. Σοφία Καινούργιου και η κ. Μαριάννα Χατζημιχαήλ. Μετά τις περιβαλλοντικές και λογοτεχνικές περιπλανήσεις ήρθε η ώρα του λιτού, αλλά πολύ γευστικού, γεύματος στο μοναστήρι, προσφορά του Πολιτιστικού Συλλόγου «Η Σκιάθος» που συνοδεύτηκε από άφθονο κρασί.

Το απόγευμα οι εκπαιδευτικοί απόλαυσαν το «Παιχνίδι Κρυμμένου Θησαυρού» με τίτλο «Με ξεναγό τον κυρ Αλέξανδρο», μια πολιτιστική διαδρομή

αναζήτησης και ανακάλυψης της Χώρας της Σκιάθου, με οδηγό κείμενα από το λογοτεχνικό έργο του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη. Στο τέλος όλοι «επιβραβεύτηκαν» με παραδοσιακούς χορούς της Σκιάθου στην παραλία και με τοπικά γλυκά, τα ξακουστά «χαϊμαλιά». Το συντονισμό της παραπάνω δραστηριότητας είχαν η κ. Σοφία Καινούργιου και η κ. Αλεξάνδρα Κοσκολού.

Την επόμενη ημέρα μεταβήκαμε στο σπανιότατο παραθαλάσσιο βιότοπο των Κουκουναριών (NATURA 2000), όπου κυριάρχησαν ευφάνταστα περιβαλλοντικά παιχνίδια. Το συντονισμό των δραστηριοτήτων είχαν οι κ. Παναγιώτης Μπεγέτης, κ. Αλεξάνδρα Κοσκολού, κ. Δημήτριος Γκότζος και κ. Αγγελική Τζιατζιά. Μετά από τις δραστηριότητες στο δάσος, μια βουτιά

Κουκουναριές: άσκηση πεδίου (φωτό Σοφία Καινούργιου)

Παιχνίδι Κρυμμένου Θησαυρού «Με Ξεναγό τον κυρ Αλέξανδρο»

Στο μονοπάτι της Φόνισσας (φωτό Κατερίνα Λεμπιδάκη)

Ο πρόεδρος της ΕΕΠΦ κ. Ν. Πέτρου, η Αναπλ. Γεν. Γραμματέας της ΕΕΠΦ κα Αθ. Νικηφοράκη και Γεν. Διευθυντής του δικτύου κ. Barry Mc Gonigal

Από τη συνεργασία μας με το Σύλλογο Γυναικών Σκιάθου

στα καταγάλανα νερά της παραλίας των Κουκουναριών ήταν άκρως αναζωογονητική.

Το απόγευμα παρακολούθησα βιωματικά επιμορφωτικά εργαστήρια στο Λύκειο Σκιάθου, που αφορούσαν την εφαρμογή της τεχνικής του world-café και την κριτική και δημιουργική προσέγγιση ενός εικαστικού έργου τέχνης με συντονίστριες την κ. Βαρβάρα Πετρίδου και τις Σχολικές Συμβούλους Δρ. Χριστίνα Παπαζήση και κ. Ελένη Παπαζήση.

Έτσι φτάσαμε στην τελευταία ημέρα του Θερινού Σχολείου κατά την οποία παρουσιάστηκαν από τους/τις συντονιστές/-τριες τα εργαστήρια που έγιναν τις προηγούμενες ημέρες, καθώς και οι δημιουργίες των ομάδων των εκπαιδευτικών που προέκυψαν σε αυτά. Έγινε ένας απολογισμός του Θερινού Σχολείου τόσο από τη Συντονιστική Επιτροπή του Δικτύου, όσο και από τους συμμετέχοντες εκπαιδευτικούς. Κοινός παρονομαστής όλων των αναφορών ήταν η επιτυχία του εγχειρήματος, η οποία οδηγεί στην προσπάθεια να γίνει το Θερινό Σχολείο πανελλαδικός αλλά ίσως και διεθνής θεσμός του Δικτύου «Μαθαίνω για τα Δάση». Τέλος αναφέρθηκε ως μεγάλη επιτυχία το γεγονός ότι το Θερινό Σχολείο «αγκαλιάστηκε» από την τοπική κοινωνία της Σκιάθου, τον Πολιτιστικό Σύλλογο, το Σύλλογο Γυναικών, το Μουσείο Παπαδιαμάντη, και τοπικούς επιχειρηματίες, οι οποίοι έσπευσαν να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους και να ενημερώσουν τους συμμετέχοντες για τις ομορφιές, τις παραδόσεις, αλλά και τις περιβαλλοντικές προκλήσεις που αντιμετωπίζει το νησί.

Δημήτρης Γκότζος

Πρόεδρος Συντονιστικής
Επιτροπής του Δικτύου, Υπεύθυνος
Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης
Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας
Εκπαίδευσης Β' Αθήνας

Ο ενθουσιασμός και η αφοσίωση έλαμψαν όπως και οι εκπαιδευτικοί

Αν και υπήρχε ένα μικρό γλωσσικό εμπόδιο, τίποτα δεν μπόρεσε να επισκιάσει τον ενθουσιασμό και την αφοσίωση όσων παρακολούθησαν το θερινό σχολείο για εκπαιδευτικούς στη Σκιάθο. Οι ενθουσιώδεις παρουσιάσεις που διαδέχονταν η μία την άλλη με άφθισαν χωρίς καμία αμφιβολία για την αφοσίωση αυτής της εκπληκτικής ομάδας δασκάλων και εκπαιδευτικών που συγκεντρώθηκαν στο όμορφο νησί του Αιγαίου. Το «σκηνικό» για αυτές τις παρουσιάσεις ήταν το πλέον κατάλληλο και εντυπωσιακό, το κατάφυτο από πεύκα πολιτιστικό κέντρο «Μπούρτζι», εκεί που το παλιό και το νέο λιμάνι συναντιούνται με μαγευτική θέα στο λιμάνι και τη θάλασσα. Αυτό το πρώην φρουρίο και σχολείο ήταν το ιδανικό μέρος για να ακούσει κανείς για τη θαυμάσια δουλειά που έχουν αναλάβει τα σχολεία που συμμετέχουν στο Πρόγραμμα Μαθαίνω για τα Δάση. Οι παρουσιάσεις έβριθαν παραδειγμα-

των καλών πρακτικών και όλοι οι συμμετέχοντες εντυπωσιάστηκαν από την ευρηματικότητα των εκπαιδευτικών μέσων, όπως το σακίδιο του Μαθαίνω για τα Δάση, ο Οδηγός Δράσεων, «το Παιχνίδι του κρυμμένου θησαυρού».

Οι δράσεις στο πεδίο περιλάμβαναν εμπειρικές ομάδες εργασίας στο πεδίο στο βιότοπο των Κουκουναριών και επιμορφωτικά εργαστήρια στο Λύκειο της Σκιάθου. Οι πολιτιστικές αποδράσεις στο Μοναστήρι του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου και στην παραλία των Κουκουναριών με τη χρυσή αμμουδιά προσφέρονταν για ευχάριστες εκδρομές και ανέδειξαν το πανέμορφο φόντο του νησιού.

Τριανταπέντε εκπαιδευτικοί από την Ελλάδα και την Κύπρο συμμετείχαν στο θερινό σχολείο με αποκλειστικό στόχο να αναπτύξουν περαιτέρω τις ικανότητές τους ώστε να μπορέσουν να συνδέσουν τους νέους με το δασικό τους περιβάλλον. Εκπαιδευτικοί με πολύχρονη εμπειρία στην περιβαλλοντική εκπαίδευση ήταν διαθέσιμοι να επαινέσουν τις αρετές αυτής της προσέγγισης. Όλοι είχαν κάτι να προσφέρουν και όλοι οι συμμετέχοντες αποκόμισαν φρέσκιες γνώσεις και ιδέες. Κατά τη διάρκεια των δραστηριοτήτων τα στοιχεία του πυρήνα του Προγράμματος Μαθαίνω για τα Δάση έλαμψαν και ήταν σαφές ότι υπήρχε πλήρης αξιοποίηση του Προγράμματος.

Ήταν μόλις η δεύτερη φορά που οργανωνόταν ένα θερι-

νό σχολείο από την Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης σε συνεργασία με το Υπουργείο Παιδείας και τη Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Β' Αθηνών και μελών της Συντονιστικής Επιτροπής του Μαθαίνω για τα Δάση.

Χάρη στην ευγενική αρωγή του Πολιτιστικού Συλλόγου της Σκιάθου και της Χορηγίας του Ιδρύματος Λεβέντη, όλο το εγχείρημα στέφθηκε με απόλυτη επιτυχία. Επί πλέον, ιδιαίτερες ευχαριστίες αξίζουν στους παρακάτω για τη σκληρή τους δουλειά, τη φιλοξενία και την υπομονή: κ. Νίκο Πέτρου, Πρόεδρο της ΕΕΠΦ, κ. Σταμάτη Σκαμπαρδώνη αντιπρόεδρο, κ. Αλέξια Νικηφοράκη Αναπλ. Γενική Γραμματέα της ΕΕΠΦ, κ. Θεόδωρο Τζούμα, Πρόεδρο του Πολιτιστικού Συλλόγου Σκιάθου, κ. Κατερίνα Μπαζίγιο, εκπρόσωπο από το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, τον κ. Δήμητρη Γκότσο πρόεδρο της συντονιστικής επιτροπής, κ. Σοφία Περδικάρη, κ. Σοφία Κανιούργιου, κ. Βαρβάρα Πετρίδου, κ. Χριστίνα Θεοδωρικά και κ. Στεφανία Δρίτσα.

Συγχαρητήρια «Μαθαίνω για τα Δάση Ελλάδα» για ένα φανταστικό Θερινό Σχολείο και εύχομαι τα καλύτερα για του χρόνου!

Barry McGonigal

Γενικός Διευθυντής Δικτύου «Μαθαίνω για τα Δάση» του Ιδρύματος για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση Foundation for Environmental Education (FEE)

Το σακίδιο του Μαθαίνω για τα Δάση

Οι Πράσινες Γωνιές της Γειτονιάς μου

Λίγα λόγια, από το 5ο Δημοτικό Σχολείο Χίου, για μια μεγάλη μας αγάπη!

Το πρόγραμμα της ΕΕΠΦ «Πράσινες Γωνιές της Γειτονιάς μου», υλοποιούμε στο σχολείο μας από το 2008. Στο διάστημα αυτό, μπορέσαμε να κάνουμε πράξη πάρα πολλά μας όνειρα. Θα θέλαμε να μοιραστούμε μαζί σας μερικές από τις πιο δυνατές αναμνήσεις μας.

Ανακαλύψαμε τις πράσινες γωνιές, όχι μόνο της γειτονιάς μας αλλά και του νησιού μας. Ταξιδέψαμε στην καταπράσινη θάλασσα των εσπεριδοειδών του κάμπου την άνοιξη, μυρίσαμε τα αρώματα από τα άνθη τους, γευτήκαμε γλυκό του κουταλιού από τους καρπούς τους που μόνο οι κάτοικοι του ξέρουν να φτιάχνουν.

Βαδίσαμε στα μονοπάτια των προγόνων μας, ακολουθώντας τα μονοπάτια που έδιναν ζωή στον τόπο μας, πριν γίνουν οι αμαξωτοί δρόμοι.

Αλλάξαμε την εικόνα του σχολείου μας, δημιουργήσαμε βραχόκηπο, βοτανικό κήπο, λαχανόκηπο, γεμίσαμε καλλωπιστικά φυτά κάθε γωνιά του, διδάξαμε στους μικρούς μαθητές την τεχνική του κομπόστ, τη χρήση γεω-υφάσματος, τις κατασκευές με ανακυκλώσιμα υλικά, τη ζωγραφική πράσινων μηνυμάτων στους τοίχους και τόσα άλλα.

Συμμετείχαμε σε καθαρισμούς ακτών, φτιάξαμε ένα τεράστιο χριστουγεννιάτικο δέντρο από πλαστικά μπουκάλια που στολίζει την κεντρική πλατεία της Χίου χρόνια τώρα στις γιορτές.

Δημιουργήσαμε τράπεζα σπόρων τοπικών ποικιλιών.

Φτιάξαμε σκουπιδοθαύματα, διάφορα έργα τέχνης από ανακυκλώσιμα υλικά.

Κάθε άνοιξη κάνουμε έκθεση ανθοκομικής στο σχολείο, με τα φυτά του θερμοκηπίου μας καθώς και άλλα που φέρνουμε για συμπλήρωμα από γεωπονικά καταστήματα.

Φυτέψαμε και δημιουργήσα-

με τον κατάλληλο χώρο με αρωματικά φυτά, στον κήπο του σχολείου μας. Καλέσαμε ειδικό φαρμακοποιό ομοιοπαθητικής και μας έδειξε τον τρόπο παρασκευής αιθέριων ελαίων, από τα φυτά μας με την τεχνική της απόσταξης.

Συγκεντρώσαμε χρησιμοποιημένα λάδια από το σπίτι των μαθητών και φτιάξαμε υπέροχα σαπούνια με τα δικά μας αιθέρια έλαια.

Μαγειρέψαμε όλοι μαζί σουφλέ λαχανικών, με αρκετά από αυτά να είναι από τον κήπο μας.

Πήραμε από γεωπονικό κατάστημα ειδικά κιβώτια εμβολιασμένα με σπόρους μανιταριών, παρατηρήσαμε και καταγράψαμε τα στάδια ανάπτυξής τους.

Εκτρέφουμε χρόνια τώρα μεταεσοκώληκες στην τάξη, τους ταΐζουμε από τα φύλλα των μωριών μας.

Κάνουμε ανακύκλωση παιγνιδιών και ενισχύουμε τον σχολικό μας συνεταιρισμό.

Οι μαθητές έφτιαξαν φωλιές πουλιών. Φέτος μας τίμησαν, χρησιμοποιήσαν τις φωλιές που τους βάλαμε κι έχουμε και τα πρώτα μικρά πουλάκια. Παλιά ξύλινα παράθυρα μεταμορφώθηκαν σε ταΐστρες τους.

Πιστεύω τώρα όλοι να καταλάβετε ποια είναι η μεγάλη μας αγάπη. Μα φυσικά το περιβαλλοντικό πρόγραμμα, της ΕΕΠΦ «Πράσινες Γωνιές της Γειτονιάς μου»! Το αγαπάμε για όλα αυτά που κάναμε, για όλα αυτά που μας έμαθε, και όλα αυτά που μας παροτρύνει και μας καθοδηγεί να πράξουμε στο μέλλον.

Συμείων Βυζανιάρης

Οι «Πράσινες Γωνιές της Γειτονιάς μου» είναι Δίκτυο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στο οποίο συμμετέχουν σχολεία όλων των βαθμίδων από όλη την Ελλάδα, τα οποία καλούνται να γνωρίσουν και να υιοθετήσουν τις μικρές ή μεγάλες πράσινες γωνιές, καταφύγια ζωής, που βρίσκονται μέσα στις πόλεις.

The three elements

Το σχολείο μας συμμετέχει σε δίκτυα της Ελληνικής Εταιρείας Προστασίας της Φύσης επί 15 συναπτά έτη και ειδικά στο Δίκτυο «Νέοι Δημοσιογράφοι για το περιβάλλον» για 8η συνεχή χρονιά. Τα τελευταία 5 χρόνια συμμετέχουμε και στον Διεθνή Διαγωνισμό Περιβαλλοντικού βίντεο, στον οποίο και διακριθήκαμε την σχολική χρονιά 2015 – 2016 με το βίντεο «Τα 3 στοιχεία» (The three elements). Στόχος μας ήταν να ευαισθητοποιήσουμε τόσο την τοπική κοινωνία, γιατί όχι και τη Διεθνή, πάνω σε θέματα μόλυνσης του περιβάλλοντος. Τα τρία στοιχεία, Άνεμος, Νερό και Γη, είναι αυτά τα οποία δέχονται τις σημαντικότερες συνέπειες από την ανθρώπινη δραστηριότητα. Ο δραματικός τρόπος παρουσίασης ενός εφιαλτικού μέλλοντος είχε ως στόχο την αφύπνιση όλων πάνω στο συγκεκριμένο θέμα.

Οι μαθητές/τριες που συμμετείχαν δούλεψαν με όρεξη και ενθουσιασμό στον λιγοστό ελεύθερο χρόνο που τους προσφέρει η σχολική τους καθημερινότητα. Αρχικά οι συζητήσεις για το σενάριο κινήθηκαν στην τοπική μας πραγματικότητα. Ζούμε σε μία πόλη η οποία κάθε άλλο παρά «πράσινη» θεωρείται, τα δέντρα είναι λιγοστά και η οικολογική συνείδηση των κατοίκων ελάχιστη. Συζητώντας και διευρύνοντας το θέμα τόσο σε ελληνικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο, συμφωνήσαμε ότι η συμμετοχή μας θα πρέπει να είναι δυναμική και σοκαριστική, άλλωστε μόνο όταν πραγματικά

Νέοι Δημοσιογράφοι για το περιβάλλον

«τρομάξεις» κάποιον, τότε αρχίζει και πραγματικά να σκέφτεται. Όμως, μια αχτίδα ελπίδας πάντα θα πρέπει να αφήνουμε στο τέλος, μια ελπίδα ότι η κατάσταση είναι ακόμη αναστρέψιμη, μια ελπίδα ότι όταν οι ισχυροί του πλανήτη θελήσουν να βοηθήσουν –άλλωστε η δική τους δράση είναι αυτή που έχει φέρει τον πλανήτη μας στα όρια-μπορούν. Πρέπει να συνειδητοποιήσουν ότι όταν αποφασίσει η Φύση να εκδικηθεί δε θα κάνει

διακρίσεις και το αποτέλεσμα θα είναι ακόμη πιο ειδικές από αυτό που προσπαθήσαμε να απεικονίσουμε στο βίντεό μας.

Η διάκρισή μας στον συγκεκριμένο διαγωνισμό απέδειξε ότι το μήνυμά μας εισακούστηκε· ως ελπίζουμε να εμπνεύσει όλους μας να συνεχίσουμε τον αγώνα για ένα καλύτερο μέλλον για τον Πλανήτη μας, το σπίτι μας!

*Ο υπεύθυνος καθηγητής
Κωνσταντίνος Ντίγιου*

Το Δίκτυο απευθύνεται σε Γυμνάσια και Λύκεια, όπου ομάδες μαθητών, σε συνεργασία με άλλα σχολεία στην Ελλάδα, και σ' άλλες ευρωπαϊκές χώρες, χειρίζονται ως δημοσιογράφοι κάποιο κοινό πρόβλημα του περιβάλλοντος, με εργαλείο επικοινωνίας το Internet.

Δίορκος - Διώρυγα της Κορίνθου - Ίσθμια

Πόσα χωρούν σε μια μονοήμερη εκδρομή! Δίορκος, διάπλους της Διώρυγας της Κορίνθου, Μουσείο και αρχαιολογικός χώρος Ισθμίων, αρχαίο λιμάνι των Κεγχρεών και κολύμπι.

Ξεκινήσαμε από το Σύνταγμα μια όμορφη φθινοπωρινή μέρα, με πρώτο προορισμό το τμήμα του αρχαίου δρόμου (του Δίορκου) που διατηρείται σε άριστη κατάσταση μέσα στη Στρατιωτική Σχολή Μηχανικού, στην Ποσειδωνία. Ο λιθόστρωτος δρόμος κατασκευάστηκε γύρω στα 600 π.Χ. (επί τυραννίας Περιάνδρου). Πάνω σ' αυτόν εσύροντο τα πλοία δεμένα σε τροχοφόρο όχημα, αφού πρώτα απαλλάσσονταν από το φορτίο τους. Συνέδεε το ανατολικό λιμάνι των Κεγχρεών με το δυτικό λιμάνι του Δεχαιίου (δηλ. τον Σαρωνικό Κόλπο με τον Κορινθιακό) και θεωρείται ένα απ' τα σημαντικότερα έργα της αρχαίας τεχνολογίας.

Μέσα στο τμήμα του Στρατοπέδου μπορέσαμε να περπατήσουμε πάνω στους κυβόλιθους του καταστρώματος του δρόμου και να δούμε τις τεχνητές αυλακώσεις για την ασφαλή έλξη του τροχοφόρου, που μετέφερε το πλοίο.

Στη συνέχεια επιβιβαστήκαμε στο πλοίο ΑΡΓΩ για να διαπλεύσουμε τη Διώρυγα. Ο διάπλους, διάρκειας περίπου μιας ώρας, ήταν εντυπωσιακός με τα σχεδόν κατακόρυφα τοιχώματα της Διώρυγας, ύψους μέχρι και 79 μέτρα απ' την επιφάνεια της θάλασσας. Η Διώρυγα «άρχιζε» να κατασκευάζεται επί Νέρωνα (~67μ.Χ.), του οποίου μάλιστα υπάρχει αναμνηστική μαρμάρινη στήλη πάνω στο τοίχωμα, αλλά τελείωσε και παραδόθηκε σε χρήση μόλις στις 28.10.1893.

Τα εγκαίνια έγιναν με κάθε επισημότητα και ήσαν παρόντες ο Βασιλεύς της Ελλάδος Γεώργιος Α', ο Αυτοκράτορας Φραγκίσκος Ιωσήφ και άλλοι, αλλά απουσίαζε ο εμπνευστής της δημιουργίας του σπουδαίου τεχνικού έργου, Χαρίλαος Τρικούπης, διότι εκείνο τον ...μήνα δεν ήταν Πρωθυπουργός!

Συνεχίσαμε στον Αρχαιολογικό Χώρο των Ισθμίων και στο κομψό Μουσείο. Το Ιερό του «Ισθμίου Ποσειδών» υπήρξε ένα απ' τα πιο σπουδαία και περίφημα θρησκευτικά και αθλητικά κέντρα της αρχαίας Ελλάδος. Μεγάλες τελετές και αθλητικοί αγώνες γίνοντο κάθε 2 χρόνια. Ακόμη στο χώρο υπάρχουν κατάλοιπα των Στοών, του Παλιού Σταδίου, του Ναού του Παλαιόμονα, του Θεάτρου, καθώς και του εντυπωσιακού Ρωμαϊκού Λουτρού, με το σπουδαίο και σπάνιο ψηφιδωτό δάπεδο, το μεγαλύτερο στην ανατολική Μεσόγειο.

Στο Μουσείο εκείνο που «κλέβει» τις εντυπώσεις είναι τα «Υαλοθετήματα των Κεγχρεών», σπάνια ευρήματα του 4ου αι. μ.Χ. που βρέθηκαν συσκευασμένα στο λιμάνι στη δεκαετία του 1960, μέσα στη θάλασσα. Πρόκειται για 174 πίνακες, συσκευασμένους ανά 2, που είχαν μεταφερθεί το 375 μ.Χ. για τη διακόσμηση του Ιερού της Ίσιδας και όταν το Ιερό «βυθίστηκε» από σεισμό, οι συσκευασμένοι πίνακες (87 κιβώτια) εγκαταλείφθηκαν. Οι «εν επαφή» επιφάνειες (πρόσωπο με πρόσωπο) διαβρώθηκαν, «κόλλησαν» και εμείς στο Μουσείο βλέπουμε την πίσω πλευρά τους.

Τα Υαλοθετήματα δεν είναι «βιτρό», αφού δεν «βλέπονται» με διερχόμενο φωτισμό και ούτε έχουν πλέγμα μολύβδου, ούτε όμως είναι και ψηφίδες. Ανήκουν σε μία τεχνική που έχει εκλείψει απ' την αρχαιότητα. Αποτελούνται από αδιαφανή έγχρωμα γυαλιά και «βλέπονται» με προσπίπτοντα φωτισμό, όπως τα βυζαντινά ψηφιδωτά.

Θα λέγαμε ότι ανήκουν στην τεχνική του Opus sectile, στην οποία ανήκουν και τα λεγόμενα και

πολύ συνηθισμένα «Μαρμαροθετήματα». Όμως η τεχνική αυτή σε γυαλί είναι εύρημα εξαιρετικά σπάνιο, τόσο που οι πρώτοι ανασκαφείς, συντηρητές κλπ «δεν κατάλαβαν με τι είχαν να κάνουν...».

Τα θέματα των πινάκων είναι σκηνές από λιμενικά τοπία, πανοράματα με κτήρια, ψαράδες, πλοία, «Νειλωτικά» θέματα με πουλιά και άνθη, γεωμετρικά σχέδια, καθώς και ολόσωμα πορτρέτα του Πλάτωνα, του Θεόφραστου και του Ομήρου.

Σειρά μετά είχε το απολαυστικό μπάνιο και το μεσημεριανό γεύμα στο Kalamaki Beach Hotel, όπου παρακολούθησαμε ένα νίδιο με θέμα την κατασκευή και την χρήση του Δίοικου, δημιουργία της Εταιρείας Μελέτης Αρχαίας Ελληνικής Τεχνολογίας (ΕΜΑΕΤ) με τη φωνή του Προέδρου της, Ομότιμου Καθηγητή του ΕΜΠ κ. Θεοδόση Τάσιου.

Η εκδρομή μας τελείωσε με μια σύντομη επίσκεψη στο αρχαίο λιμάνι των Κεγχρεών. Τα κατάλοιπα είναι ρωμαϊκά, ενώ κλασικά και ελληνιστικά ίσως ακόμα βρίσκονται μέσα στη θάλασσα, όπου βυθίστηκε μεγάλο μέρος του λιμανιού, εξαιτίας των μεγάλων σεισμών της περιοχής.

Να είμαστε όλοι καλά!

*Ελένη Βρατσάνου
φωτογραφίες Μαριάννα Δεδάκη*

Προστασία
της Φύσης

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ

65 χρόνια σε σταθερή τροχιά
για την προστασία της φύσης,
την περιβαλλοντική εκπαίδευση,
την αειφορική ανάπτυξη.

«Η ελληνική φύση σε σταθερή τροχιά»

Έκθεση φωτογραφίας για
την βιοποικιλότητα στην Ελλάδα

Σταθμός Κεραμικού
24-30 Νοεμβρίου 2016

Ν. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ – ΧΡ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΑΔΗΣ Α.Ε.

Η εταιρία **Ν. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ – ΧΡ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΑΔΗΣ Α.Ε.** ιδρύθηκε το 1935 και αποτελεί ένα από τα παλαιότερα ιδιωτικά ασφαλιστικά συγκροτήματα στην Ελλάδα. Στη μακρά πορεία των 80 χρόνων μέχρι σήμερα εκπροσώπησε στην Ελλάδα διεθνείς ασφαλιστικούς οργανισμούς (BALOISE, AMERICAN INTERNATIONAL GROUP (AIG), ALICO AIG Life), με πολλούς από τους οποίους συνέπραξε και συμπράττει μετοχικά.

Το 2004, η **ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ-ΑΔΑΜΑΝΤΙΑΔΗΣ Α.Ε.** μετατρέπεται σε Εταιρία Συμμετοχών, τροποποιεί τους καταστατικούς σκοπούς της και διατηρώντας στο ακέραιο τη βασική ασφαλιστική δραστηριότητά της, αναπτύσσει ποικίλο επενδυτικό ενδιαφέρον σε ανερχόμενους κλάδους της ελληνικής οικονομίας.

Στο διάστημα των 80 αυτών χρόνων το Συγκρότημα **ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ-ΑΔΑΜΑΝΤΙΑΔΗΣ Α.Ε.** παρέμεινε στο επίκεντρο των ασφαλιστικών εξελίξεων στην Ελλάδα και στον ευρωπαϊκό ασφαλιστικό χώρο, διατηρώντας τις διεθνείς και τοπικές επαφές της στο βιομηχανικό, ναυτιλιακό και εμπορικό τομέα, με βασικούς άξονες ανάπτυξης τη φερεγγυότητα, την αξιοπιστία, τον επαγγελματισμό, συνδεδεμένα με την παράλληλη αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού του.

**Ευχαριστούμε θερμά την εταιρία Ν. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ – ΧΡ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΑΔΗΣ Α.Ε.
για την ευγενική χορηγία της ασφάλισης των γραφείων μας.**

Πρόγραμμα Εκδρομών - Ομιλιών

Το πρόγραμμα υπόκειται σε αλλαγές και τα μέλη και οι φίλοι θα πρέπει να ενημέρωνονται από την ιστοσελίδα μας στην οποία αναρτώνται οι ενημερωμένες πληροφορίες για τα αναλυτικά προγράμματα, το κόστος και τους όρους συμμετοχής στις εκδρομές: www.eepf.gr/el/trips

Παρασκευή - Κυριακή 28-30 Οκτωβρίου	Μετεώρα. Πεζοπορίες στα μονοπάτια των Μετεώρων, Σπήλαιο Θεόπετρας Καλαμπάκας, Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Μετεώρων & Μουσείο Μανιταριών, διαμονή στο Καστράκι. Αρχηγός: Γεωργία Φέρμελη, Δρ Γεωλογίας. ▶ Δηλώσεις συμμετοχής από Τετάρτη 28 Σεπτεμβρίου στο MEMNON TRAVEL .
Σάββατο 12 Νοεμβρίου	Ζήρεια - Ευρωστίνη. Πεζοπορία στη Ζήρεια (Βαρνεβό, Χιονοδρομικό, Σπήλαιο Ερμή), επίσκεψη στην Ευρωστίνη (Ζάχολη), Δερβένη. Αρχηγός: Χρίστος Κατσαρός, Δρ Βιολογίας. ▶ Δηλώσεις συμμετοχής από Τετάρτη 12 Οκτωβρίου στη Γραμματεία της ΕΕΠΦ (εσωτ. 101, 10:00-14:00).
24-30 Νοεμβρίου	«Η ελληνική φύση σε σταθερή τροχιά» Έκθεση φωτογραφίας για την βιοποικιλότητα στην Ελλάδα σε συνεργασία με τη ΣΤΑΣΥ. Σταθμός Κεραμικού
Τετάρτη 30 Νοεμβρίου	Επετειακή εκδήλωση για τα 65 χρόνια της ΕΕΠΦ Η εκδήλωση, που θα περιλαμβάνει και την απονομή του βραβείου «Βύρων Αντίπας» στον Σουηδό καθηγητή κο Άρνε Στριτ (Arne Strid), θα πραγματοποιηθεί στο Αμφιθέατρο του Μουσείου Μπενάκη, Πειραιώς 138, Αθήνα την Τετάρτη, 30 Νοεμβρίου 2016, στις 19:00 μ.μ. ▶ Δηλώσεις συμμετοχής έως Τετάρτη 23 Νοεμβρίου στο info@eepf.gr
Σάββατο - Κυριακή 3-4 Δεκεμβρίου	Ορεινή Αρκαδία - Menalon Trail. Πεζοπορίες σε τμήματα ενός από τα Μονοπάτια Κορυφιάς Ποιότητας στην Ευρώπη. Νυμφασία, Ιερά Μονή Κερνίτσας, Μαγούλιανα, Βαλτασινικό, Λαγκάδια (διαμονή). Αρχηγός: Μαριάννα Δεδάκη. ▶ Δηλώσεις συμμετοχής από Πέμπτη 3 Νοεμβρίου στο MEMNON TRAVEL .
Παρασκευή - Κυριακή 6 - 8 Ιανουαρίου	Μονεμβασιά. Ξεναγήσεις & πεζοπορίες στην Καστροπολιτεία της Μονεμβασιάς έως την αναστυλωμένη Άνω Πόλη. Διαδρομές σε Βιγκλάφια-Λίμνη Στρογγύλη, Νεάπολη Βοιών, Σπήλαιο Καστανιάς, Απολιθωμένο Δάσος Αγίου Νικολάου, Φαράγγι Ταλάντων, Λιμάνι Γέρακα, Αρχαιολογικό Χώρο Ζάρακα κ.α. Αρχηγός: Μαριάννα Δεδάκη. ▶ Δηλώσεις συμμετοχής από Τρίτη 6 Δεκεμβρίου στο MEMNON TRAVEL .
Σάββατο 28 Ιανουαρίου	Άγιος Στέφανος - Ρέμα Βρυασιά - Λίμνη Μαραθώνα. Πεζοπορία σε χωματόδρομο 6,5 κλμ. από τον Άγιο Στέφανο στη Λίμνη Μαραθώνα. Επίσκεψη, ξενάγηση & προβολή στο Μουσείο Νερού της ΕΥΔΑΠ, Φράγμα Λίμνης Μαραθώνα. Αρχηγός: Μαριάννα Δεδάκη. ▶ Δηλώσεις συμμετοχής από Δευτέρα 2 Ιανουαρίου στη Γραμματεία της ΕΕΠΦ (εσωτ. 101, 10:00-14:00).

▶ Τα μέλη και οι φίλοι της ΕΕΠΦ μπορούν να εγγραφούν στις εκδρομές, ανεξαρτήτως του χρόνου δημοσίευσης των προγραμμάτων, ένα μήνα πριν από την εκάστοτε ημερομηνία εκδρομής με δήλωσή τους για τις **πολυήμερες στο ταξιδιωτικό γραφείο MEMNON TRAVEL**, Πανεπιστημίου 67, Αθήνα, τηλ. 210 324 0036 & 210 324 5604, ώρες 9.00-17.00 και για τις **μονοήμερες εκδρομές στη Γραμματεία της ΕΕΠΦ**, τηλ. 210 322 4944 (εσωτ. 101) από τις 9.00 π.μ..

▶ Στις πολυήμερες εκδρομές οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να δηλώσουν 1 άτομο για κράτηση μονόκλινο δωματίου, έως 2 άτομα για δίκλινο και έως 3 άτομα για τρικλινο δωμάτιο.

▶ Στις μονοήμερες εκδρομές οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να δηλώσουν έως 4 άτομα.

▶ Για την επικύρωση της κράτησης των πολυήμερων εκδρομών η ελάχιστη προκαταβολή προσδιορίζεται σε 20€/διανυκτέρευση και κατατίθεται εντός 5 ημερών από την έναρξη των δηλώσεων.

▶ Η **εξόφληση του τιμήματος των πολυήμερων εκδρομών** γίνεται το αργότερο **15 ημέρες** πριν την αναχώρησή τους.

MEMNON TRAVEL, ΚΑΤΑΘΕΣΗ ΧΡΗΜΑΤΩΝ ΣΤΙΣ ΤΡΑΠΕΖΕΣ:

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΑΡ. ΛΟΓ/ΣΜΟΥ 155/345655-26-IBAN: GR5401 101 5500 0001 5534 5655 26 (ΓΟΥΝΑΡΑΣ Δ.- ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΕΥ.)

ALPHA BANK ΑΡ. ΛΟΓ/ΣΜΟΥ 101 00 2310 213310-IBAN: GR82 0140 1010 1010 0231 0213 310 (ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΕΥ.)

ΠΕΙΡΑΙΩΣ ΑΡ. ΛΟΓ/ΣΜΟΥ 6249-010-101-689-IBAN : GR96 0171 2490 0062 4901 0101 689 (ΓΟΥΝΑΡΑΣ Δ.- ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΕΥ.)

▶ Η **εξόφληση του τιμήματος των μονοήμερων εκδρομών** γίνεται το αργότερο **15 ημέρες** πριν την αναχώρησή τους στους τραπεζικούς λογαριασμούς της **ΕΕΠΦ**, που αναφέρονται στη σελίδα 63.

▶ Σε περίπτωση ακύρωσης 15 ημέρες πριν από την αναχώρηση γίνεται παρακράτηση της προκαταβολής και 14 έως 0 ημέρες γίνεται παρακράτηση της συνολικής αξίας συμμετοχής, εκτός αν η θέση καλυφθεί σε εύλογο χρόνο, από τυχόν λίστα αναμονής.

▶ Για τα μέλη μας που, για οποιονδήποτε λόγο, συμμετέχουν στις μονοήμερες εκδρομές με δικό τους μέσο, θα ορίζεται κατά περίπτωση ποσό συμμετοχής για την κάλυψη των γραμματειακών εξόδων και των παρεχόμενων εξυπηρετήσεων.

▶ Τα μέλη & οι φίλοι, που συμμετέχουν σε εκδρομές που περιλαμβάνουν πεζοπορία, ιδίως με κάποιο βαθμό δυσκολίας, οφείλουν να σταθμίζουν τις δυνάμεις τους και να απέχουν οικειοθελώς από αυτήν. Για λόγους ασφάλειας, ο υπεύθυνος αρχηγός έχει το δικαίωμα και την υποχρέωση να κρίνει και να αποτρέψει τη συμμετοχή σε πεζοπορία ατόμων που δεν διαθέτουν την αναγκαία δυνατότητα, ή δεν έχουν τον εκάστοτε κατάλληλο ρουχισμό και εξοπλισμό.

Εγγραφές - Συνδρομές

Οι τιμές των συνδρομών στην Εταιρία μας διαμορφώνονται ως εξής:

Τακτικό μέλος . . . . . € 25	Νέος (έως 24 ετών) . . . € 5 (με αποστολή περιοδικού μέσω email)
Αρωγό μέλος . . . . . € 75	Εκπαιδευτικός . . . . . € 5 (με αποστολή περιοδικού μέσω email)
Μέλος εξωτερικού . . . € 50	Εταιρικό μέλος . . . € 1.000

Νέα Μέλη: Αν η θεματολογία και η ποιότητα του Περιοδικού μας σας ικανοποίησε και θέλετε να βοηθήσετε την Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης στο έργο της, **γίνετε σήμερα μέλος ή γράψτε κάποιον γνωστό σας**, συμπληρώνοντας την παρακάτω αίτηση και στέλνοντάς τη στα γραφεία μας, μαζί με τη συνδρομή. Θα λαμβάνετε τότε δωρεάν το περιοδικό κάθε τρίμηνο και θα έχετε έκπτωση στις εκδρομές και σε ορισμένες εκδόσεις μας.

Θέλω να εγγραφώ μέλος της Ελληνικής Εταιρίας Προστασίας της Φύσης

Τακτικό μέλος Νέος (έως 24) Εκπαιδευτικός Μέλος εξωτερικού Αρωγό μέλος Εταιρικό μέλος

Όνομα: . . . . . Επώνυμο: . . . . .

Επάγγελμα / Ιδιότητα: . . . . .

Διεύθυνση: . . . . .

T.K.: . . . . . Πόλη: . . . . . Χώρα: . . . . .

Τηλέφωνο κατοικίας: . . . . . Τηλέφωνο εργασίας: . . . . .

Fax: . . . . . E-mail: . . . . .

Σας στέλνω τη συνδρομή μου με:

ALPHA BANK λογ/σμός **GR63 0140 1200 1200 0200 2011 678** . . . . Κατάθεση Πάγια Εντολή

EUROBANK λογ/σμός **GR50 0260 0030 0000 6020 0910 148** . . . . Κατάθεση Πάγια Εντολή

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ λογ/σμός **GR56 0110 1040 0000 1042 9666 620** . . Κατάθεση Πάγια Εντολή

ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ λογ/σμός **GR78 0172 0490 0050 4907 2975 500** . Κατάθεση Πάγια Εντολή

Στην περίπτωση που επιλέξετε την πάγια εντολή θα πρέπει να συμπληρώσετε το έντυπο Πάγιας Εντολής Σταθερού Ποσού σε οποιοδήποτε κατάστημα των παραπάνω τραπεζών, σημειώνοντας το ονοματεπώνυμό σας στην «Αιτιολογία».

Τραπεζική επιταγή στο όνομα της Ελληνικής Εταιρίας Προστασίας της Φύσης

Ταχυδρομική επιταγή **Πιστωτική/χρεωστική κάρτα** (στα γραφεία της Εταιρίας)

Μπορείτε να κάνετε την αίτηση και online στη διεύθυνση: <http://www.eepf.gr/aitisi>

Παλαιά Μέλη: Μπορείτε και σας να εξοφλήσετε τη συνδρομή σας με έναν από τους παραπάνω τρόπους. Θα σας εξυπηρετούσε, ίσως, να χρησιμοποιήσετε τη μέθοδο της Πάγιας Εντολής. Ειδοποιήστε μας αν κάποια στοιχεία σας έχουν αλλάξει.

Σημείωση: Η ημερομηνία οφειλής της συνδρομής των μελών αναγράφεται σε κάθε ετικέτα αποστολής του περιοδικού. Παρακαλούμε σημειώστε την.

Σας ενημερώνουμε ότι υπάρχει πλέον και δυνατότητα εξόφλησης των συναλλαγών σας (συνδρομές, δωρεές, αγορές) μέσω πιστωτικής/χρεωστικής κάρτας στα γραφεία της Εταιρίας.

Δωρεές

Δεχόμαστε ευχαρίστως δωρεές που ενισχύουν τις διάφορες δραστηριότητες της ΕΕΠΦ. Μπορείτε να καταθέσετε τη δωρεά σας στους τραπεζικούς λογαριασμούς που εμφανίζονται παραπάνω **ειδοποιώντας μας**, ή να μας τη στείλετε με όποιο τρόπο επιθυμείτε. Σε κάθε περίπτωση θα σας δοθεί το νόμιμο παραστατικό, για φορολογική χρήση.

Χρήστος Θεοδώρου, εις μνήμην **Λίτσας Κοτζιά**, 100 ευρώ

ΠΟΔΙΞ (Πανελλήνια Ομοσπονδία Διευθυντών Ξενοδοχείων), υπέρ Γαλάζιας Σημιαίας, 1500 ευρώ

Ευχαριστούμε θερμά τους δωρητές.

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ
ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ**
Νίκης 20, 105 57 Αθήνα

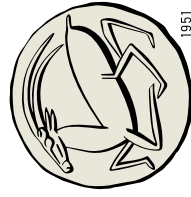
ΕΝΤΥΠΟ
ΚΛΕΙΣΤΟ
ΑΡ. ΔΕΛΙΑΣ
1164/97
Κ.Ε.Μ.Π.Α.

Σημειώστε την Ημερομηνία!

Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης

Επετειακή Εκδήλωση 65 Χρόνων Δράσης

Η εκδήλωση, που θα περιλαμβάνει και την απονομή του βραβείου «Βύρων Αντίπας» στον Σουηδό καθηγητή κο Άρνε Στριντ (Arne Strid), θα πραγματοποιηθεί στο Αμφιθέατρο του Μουσείου Μπενάκη, Πειραιώς 138, Αθήνα την **Τετάρτη, 30 Νοεμβρίου 2016**, στις **19:00 μ.μ.**

**Προστασία
της Φύσης**

1951

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ

